

IV. ÉVFOLYAM
1914

APRILIS

MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN.

ULT ES JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁGALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

AZ ORSZÁGI KULTURBIZOTTSÁG KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKEZTI

DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Frisch Armin: Fogalomzavar	177	Schörr Mór: Négy ünnepi maariv-vertűr	
Fejes-Boldisár Ferenc: A szombat jó. (Vers)	179	IV. semini aceresz. (Kották)	206
Fejes-Boldisár Ferenc: Titkos fohászok. (Vers)	179	Neumann Endre: Anyuskám mért nem gyuj-	
Szebenyei József: A zsidó ziv	179	tasz péntek este gyertyát? . . . (Vers) . . .	206
Kaczér Illés: Tavaszéji szonáta. (Vers) . . .	181	Ková Albert: A mi cserkészzeink	207
Patai Edith: Robert F. K. Scholtz	182		
Fejes-Boldisár Ferenc: Sírní vágyás. (Vers)	183		
		TOLLHEGYRŐL.	
OROSZ ZSIDÓ NOVELLAÍRÓK.		Secundus: Glosszák Görösi Dénes ha-	
Perez J. L.: Két hegy között. — A		lalához	210
brizski és a bialai rabbi között	184		
Szász Menyhért: Marit megkérem... (Vers)	189	REGÉNY.	
Szász Menyhért: Esti zsoltár. (Vers)	189	Kaczér Illés: Khafrit, az egyiptomi	
Fleiner János: A „reneszánsz-énekek“-ből.		asszony	213
(Vers)	190	Dr. Patai József: Nyílt válasz a „Huszadik	
Nagy Imre: Zord Arnold képei	190	Század“-nak a „Mult és Jövő“-höz inté-	
Kármán Henrik: Miért különbözünk... (Vers)	191	zett nyílt levelére	220
Neubauer Pál: Tudományos antiszemitizmus	192		
Kisteleki Ede: Templomban. (Vers)	195	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Karl Schwarz (Berlin): A magyar zsinagógák		Az OMIKE új pártfogó tagjai, Vadász	
képei a Mult és Jövőben	196	Lipót, Felolvasások stb.	224
Abádi Imre (Jeruzsálem): Judeai költők. .	198		
		ÚJ KÖNYVEK.	
A TOLL HARCOSAI.		Dr. Molnár Ernő: Új zsidó könyvek	230
Szilágyi Géza: Ignotus	200	Magyar Hermes-könyvtár.	233
Dr. Bernstein Béla: Egy régi hitközség em-			
lékeiből. II. A „Juden-Polizei“	202	SZERKESZTŐI ÜZENETEK. HIRDETÉSEK.	
		KÖZGAZDASÁG.	

ILLUSZTRÁCIÓK:

Zord Arnold: Káin viszi Ábel holt-		Chaham Szaíd, a jemeni zsidók bölcse . . .	200
testét. (Műmelléklet)		Ignotus	201
Robert F. K. Scholtz (Berlin): Krakkói		A rohonci templom tóraékszerei és serlege	
öreg zsidó	181	a XVIII. századból	202
Robert F. K. Scholtz (Berlin): Galíciai zsidó		A Juden-Polizei első lapja	202
tanító	182	A Juden-Polizei utolsó lapja	203
Robert F. K. Scholtz (Berlin): Zsidó foltozó		Ezüst tóradszék a rohonci templomból (XVIII.	
szabó Czernovitzból	182	század)	203
Robert F. K. Scholtz (Berlin): Struck utazás		Mit nem szabad a zsidó asszonyoknak visel-	
közben	183	niök. (Részlet a Juden-Polizeiből.) . . .	204
Robert F. K. Scholtz (Berlin): Orosz zsidó		A rohonci templom frigyszekrényfüggönye	
Zord Arnold: Svájci tájkép	186	1751-ből	204
Zord Arnold: A budapesti Opera előtt . . .	187	A rohonci templom frigyszekrényfüggönye	
Zord Arnold: Önarckép	190	1794-ből	205
Zord Arnold: Adám és Éva menekülnek az		Rohonci szédertál. Herendi munka	205
Úr hangja föl	191	Magyar zsidó cserkészcsapat.	207
Az aszódai zsidótemplom	197	Előőrök	208
A besztercei orth. zsidótemplom	197	Pihenés	208
A szolnoki zsidótemplom	197	Az élelmezés	209
A soproni statusquo zsidótemplom.	197	Sátorverés	209
Josef Glaeser palesztinai héber költő . . .	198	Egy érdekes pont a kiránduláson	210
Ira Jann (Tel-Aviv): A „nyugati fal“-nál .	199	Dr. Vadász Lipót államtitkár	225
Egy zsidó sómér Rison le Cionban	199	Balassa József.	227
		Widder Félix	228

ZOLTÁN ARNOLDY:
KÁIN VISZI ÁBEL HOLTTESTÉT.

ARNAUD ZORD:
CAÏN PORTANT LE CADAVRE D'ABEL.

SUPPLÉMENT DE LA
„MULT ÉS JÓVÓ“

A MULT ÉS JÓVÓ
MŰMELLEKLETE

MULT ÉS JOVO

ZSIDÓ · IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT.

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, diszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

DR. FRISCH ARMIN: FOGALOMZAVAR.

Aki a mai magyar zsidóság hitköz-
segeiben helyet keres, ahol vallási
érzésének legtradicionálisabb meg-
nyilatkozásait kielégíthesse, az a ha-
ladó árnyalatú szervezethez tartozó
legreformáltabb hitköztségben meg-
találhatja helyét. S aki zsidó lelkét akkor nyug-
tatja meg, ha vallásunk emberbaráti eszményeit
igyekszik intézményileg megerősíteni és biztosí-
tani, bátran és kedélye minden melegével léphet
be a legmaradibb hitköztségbe, mert ott is előkelő
pozíciót vívhat ki magának és megértő és követő
szívekre talál. Szó sincs róla, haladó hitközsegeink
intézményileg túl akarják szárnyalni a konzervati-
vebbeket a rituáliák rigórozus betartásában és a
konzervatívabbak utánozzák a haladó hitközse-
geket emberbaráti intézmények létesítésében. Az
eredmény sikertelensége nem a vezetőségek gon-
dolkodásán mulik, hanem azon, hogy az egyik
helyen nincs kívül megtartatni a rituálékat, a másik
helyen pedig hiányzanak a források — árvaházak,
kórházak és egyéb közhasznú, de a vallásos
parancsokban előírt intézmények megteremtéséhez.
Nincs azonban a mai Magyarországon olyan
zsidó hitköztség, amely kielégítené azt a zsidót,
aki a zsidóságban egy magasabb intellektuális és
etikai világszemlélet megnyilatkozását látja és érezi.
Nincs olyan hitköztség, ahol minden törekvés oda
irányul, hogy a hívőkben ezt az érzést felébresz-
sék és tudatossá is tegyék. Nincs olyan hitközse-
günk, amelyben az az ideológia irányítaná a
vezetőségeket, amely a haladó zsidóság eszmé-
jének a megteremtőiben élt. Egyetlen egy gon-
dolat nincs, amellyel Mendelssohn, a biuristák, a
measzfim, Zunz, Philippon, vagy akárcsak a
hamburgi templom alapítói is közösséget vállal-
nának. Ha a magyar haladó irányú zsidóság rabbi
zászlóvivői — Chorin és Löw — feltámadnának,

embriójában sem találnák meg azt a gondolatot,
amelyre ők a zsidó hitközsegi életet fel akarták
építeni. Nem találnák meg Budapesten, de nem
találnák meg saját hitközségükben sem. Sem
Aradon, sem Szegeden.

Akarjuk konstatálni, hogy nálunk olyan hit-
községek, melyek a *haladó* nevet meg is érde-
melnék, nincsenek. Nem azért nincsenek, mert a
rituálé, az életmód mind a két árnyalatú hit-
köztségben azonos, hanem azért nincsenek, mert
mindkét árnyalatú hitköztségben ugyanaz az ész-
járás uralkodik. A haladás szelleme a felfogásban
nyilvánul és nem a szertartások mikéntjében. Vala-
melyik hitköztség ugyanazzal a rituáléval és ugyan-
annak a vallásos életmódnak a propagálásával
lehet haladó is, maradi is. Haladó hitközségnek
lenni azt jelenti: *érzékelni a problémák*
iránt, melyeknek megoldását a tisztultabb gondol-
kodás a vallásfelekezeteiktől várja. A haladó hit-
községtől elvárjuk, hogy a művelt ember szemével
nézze és lássa, melyek ezek a vallási eszmék és
útbaigazítások, amelyekkel az egyre előre lépő
tudományos, társadalmi, politikai és etikai meg-
ismerések között az erkölcsi világszemléletet meg
lehet óvni. Akik a haladó zsidóság eszméjét pro-
pagálták, azok a fogalom alatt nem értették
orgonát, kórust, különszabású reverendát, szegletes
rabbisípkákat, de még liturgiai reformokat sem,
hanem értették alatta a klasszikus zsidó eszmék
átültetését a lelkekbe és a szívekbe; értették alatta,
hogy vallási életünknek minden mozzanatát át-
hassák azok a nemes intenciók, amelyek törté-
netünk évezrede folyamán a legjobbjainkban éltek.
Azok azt akarták, hogy a zsidó vallás világszemléleté-
ben kialakult ideálok képe irányítsa a történelmi és
vallásilag megszentelt intézményeink működését;
hogy azoknak az ideáloknak szem előtt tartásával
alkossunk és teremtsünk új intézményeket. A libe-

rális zsidóság fogalmának megteremtői a lélektani igazságok alkalmazásával a kedélyhez akartak férközni, hogy azzal megéreztesék a zsidóság fellemelő erejét.

Ne hozakodjanak elő azzal, hogy a zsidó érzésre való nevelés csődöt mondott, mert csődöt mondott a zsidó szertartásokra való nevelés is. Az orthodox nevelésben részesült ifjú, akit otthon a legrigorozusabb szertartásokra szoktattak, épp oly könnyen szegi meg a régi életszabályokat, amilyen könnyen hátat fordít a zsidó érzésre és gondolkodásra nevelt ifjú a zsidó gondolkodásnak és a zsidó érzésnek. Nem hisszük, hogy az utóbbira több volna a példa, mint az előbbire. De a haladó zsidóság ideológiájában az érzés nem az, *amire*, hanem *amivel* nevelnek. Érzéssel nevelni pedig azt jelenti: felhasználni az ember igazságos érzését, az ember erkölcsi érzését, az ember tudományos érzését, az ember szociális érzését és öntudatába vinni, hogy ennek kielégítésére, ennek egyetemes alkalmazására módot és eszközt nyújtanak neki azok az eszmék, melyeket a zsidó irodalomban élnek és az intézmények, melyeknek istápolására a zsidó hitközségek hivatottaknak érzik magukat. Kell, hogy a haladó zsidó hitközség minden olyan intézménynek életet adjon, ahol a világszemlélet mélyítése, az erkölcsi érzés emelkedettsége, a szociális tevékenység buzgalma szélesebb látóköröket, tisztultabb ideálokat és eredményesebb munkásságot lásson. Hogy a hitközség így valóságos iskola a legyen azoknak, akiknek lelkét a szép és jó iránti érzék megihlette. Hogy a műveltebb lélek erkölcsi emelkedettségével egyenes arányban nőjön az ő szeretete a zsidósághoz, a vágya annak intézményeiben tevékeny részt venni.

Haladó a hitközség, ha őrt áll azon, hogy mindazok a haladó gondolatok, melyek klasszikus irodalmunkban megszólalnak, a zsidóságnak húsába és vérebe átmenjenek és a nemzsidó köztudat is értesülést nyerjen róla. Nem propagatív célok vezessék abban, hanem a zsidóság lényegének megismertetése. Haladó a hitközség, ha erti azt a kötelességét, hogy a műveltebb emberek lelkében a zsidóság nevelő erejének a tudatát olyan inappellálhatatlan valóságként tudja beállítani, mint amilyen tudott és közismert dolog pl. a zsidó jótékonyosság. Haladó a hitközség, ha törekvései között annak a meggyőződését is foglal helyet, hogy a zsidóság a mindenkorai politikai, társadalmi, tudományos és etikai megismerések között képes a maga ideológiájával és vallási életmódjával az egyetemes emberiség erkölcsi érületét mélyíteni; hogy a zsidóság eszméi és alaki tartalma még mindig legjobban nevelnek az erkölcsi szentségre, az általános emberszeretetre, a törvény előtti jogegyenlőségre és a személyi szabadságokra. Haladó a hitközség, ha a zsidó irodalomra azzal tudja terelni a közfigyelmet és a közérdeklődést, hogy a művelt köztudatot meggyőződteti arról,

hogy a zsidó vallási életben és a zsidó történeti életben kialakult gondolkodás legklasszikusabb megnyilatkozása annak az érzésnek, hogy minden ember a társadalom értékes láncszemévé kapcsolható; ha igazságként el tudja fogadtatni azt a tényt, hogy a zsidó gondolkodás jegecsitette ki legjobban, mint a vallás érinthetetlen követelményét, azt a hitet, hogy az emberiség a saját munkásságával a béke és a tökéletesség fokát elérheti. S haladó hitközségnek csak az mondható, amelyiket az a meggyőződés hatja át, hogy nemcsak az európai vallásoknak, hanem az európai kultúrának is az erkölcsi alapjai a zsidó irodalomban találhatók meg és ennél fogva érzi is azt a hivatását, hogy az európai népek műveltségét kiegészítse azokkal az igazságokkal, melyeket a zsidó irodalom képvisel.

E sorok írója fenntartja magának, hogy e lapok hasábjában kifejtse, hova kellene az emeltyűt alátenni, hogy a haladó hitközségeket arra a magaslatra emeljük, melyeknek állniuk kell, ha a zsidó történeti életben azt a missziót akarják teljesíteni, melyekre a zsidó liberális gondolkodás első szószólói kijelölték. Most csak azt akarjuk hangoztatni, hogy szükségesnek tartjuk olyan eszmecsere megindulását, ahol szóhoz jutnának azok a kívánságok, melyeket a modern gondolkodású zsidóság a hitközségektől elvár. Mert bizonyos, hogy haladó hitközségeink mai szervezetében a zsidóságot művelt szemmel nézők aspirációi meghallgatásra nem találhatnak. Pedig az intelligenciának a zsidó élet középpontjába való bevonása éppenséggel nem utolsó feladatunk. És pedig két okból. Először azért, mert a zsidóság mindig olyan nagy és olyan erős, amilyen erős intelligenciájának az átlaga és másodszor azért, mert a zsidóság vezetősége sem nélkülözheti azoknak a névtelen intellektuelleknek a közreműködését, melyeknek ideáлизmus, tudománya és etikája azt a művelt milieut alkotná, amelyre támaszkodhatnának, amelyből inspirációt, ihletet, bátorságot és kezdeményező határozottságot szívnának fel. A zsidóság ereibe friss vér csak úgy folyhatik, ha nyitva tartjuk azokat a csatornákat, amelyeken át a tiszta gondolkodás beszívárog. A zsidóságnak csak azok az erők kölcsönöznek biztonságot, melyek a művelt lelkekből kiáradnak. És ha az utolsó ötven esztendő sívárságának okait keressük; ha felvetjük a kérdést, miért nem tudott egy igazán liberális, a művelt ember szemével is vallásosnak látott zsidóság kialakulni; ha arra volnánk kíváncsiak, miért nem éltek haladó hitközségeinkben a történelmi zsidóság hagyományai és általában miért uralkodik az a hatalmas fogalomzavar minden körül, ami zsidó: azt hisszük, a felelet csak az lehet — mert a haladó hitközségek törzskarában nem alakultak ki a nézetek feladataik lényeges pontjaira és ha igen, akkor kevésre becsülték azt a munkát, melyet az intelligens munkatársak közszellemének megteremtésére és irányítására kellene fordítani.

FEJES-BOLDISÁR FERENC: A SZOMBAT JÖ.

Az árnyak csöndben szállnak.
Az ünnepi gyertyákból árad a hő . . .
Halkuljon el szívemben a bánat,
Mert a szombat jö.

Szent szárnyaival meglegyint
S szívembe csöndben bekopog a béke.
Salom! Ünnepi köntösben menjünk
A szombat elébe!

S ha megjő: terüljünk el
Nyugalmas, bársonyos álom-pamlagán
S álmodjuk, hogy véres hétköznap
Nincsen is talán.

És álmodjuk, hogy a béke
Mindig ily tiszta, kristályos-fehér
S hogy a szombatról minden napra jut
Egy kis darab kenyér.

Csitt! . . . Az árnyak már leszálltak.
Az ünnepi gyertyákból árad a hő . . .
Halkuljon el szívemben a bánat,
Mert a szombat jö.

TITKOS FOHÁSZOK.

HERMAN STRUCKNAK AJÁNLOM.

Szülőanyám a kincses napkelet.
Testvérem az eszme és a hit.
S gyermekseregként magamhoz gyűjtöm
A lázas élet legszebb álmait.

Agyam valami újat szomjazik
S lelkemben rég eltűnt képek kelnek
És míg ajkam Wilde meséit zengi,
Bensőmben szeráfok énekelnek.

A legszentebb életvágý az enyém,
A legforróbb, buja, keleti álmok.
S botorkálva a germán rónákon
Szent éneket, vén zsoldárt citálok.

S szemem könnyével fedem, gyógyítom
S kézvonással elrajzolom a bajt.
S a góluszgyötrött zsidófej fölé
Odavarázslom a szent pálmagalyt.

S míg szívem a végtelenbe olvad,
Érzem: egyetlen oltár a világ.
És térdet hajtva e szentély előtt,
Új lelket kapnak ajkamon az imák.

Szülőanyám! Áldott legyen kincsed,
A vérigsebzett ezredéves hit
S áldott legyen, ki felkeltette bennem
A zsidó élet legszebb álmait.

SZEBENYEI JÓZSEF: A ZSIDÓ SZÍV.

an egy mesém, hosszú, távoli barangolásaim közben gyakran jut eszembe és magányos, szomorú utaimon ezerszer elgondolkodtam már fölötte. Igaz-e, hogy van, hogy él és dobog a mesebeli, a közmondásos zsidó szív, a „jüdisches Herz“, ahogy a szegény, bÉna öreg anyám szokta volt emlegetni. Érdekes, hogy mi zsidók, különösen a primitívebb, a zsidóságukat jobban Érző zsidók, szentül hisszük, hogy van, hogy létezik az a „zsidó szív“, ami nem olyan közönséges, mindennapi szív, mint a többi, hanem valami nagy, nemes és önzetlen, hatalmas szív, amit a zsidók ezzel a jelzővel akarnak kifejezni, hogy: zsidó.

Annyi bizonyos, hogy van valami a dologban. Az őseredete a zsidók elnyomatásából származhatik, egyik elnyomottnak van szíve, meleg Érzése a másikkal szemben, a rabok megÉrtéssel ragaszkodnak egymáshoz, a vasfegyelem alatt nyögő katonák közt tapasztaltam önzetlen, szívbéli „komaságot“, „cimboraságot“. Künn a szabad életben kevesebb a szív, a türelmesség egymás iránt. Az összetartozandóság Érzete, ami a „szívet“ fejleszti és ez az, ahonnan a zsidó szív kisarjadott. A szomorú, sokat hányatott ember szívósságával hiszek abban a zsidó szívben, aminek pedig lekopott már a patinája, aminthogy a zsidó erények patináját a millió nekikoppanó nyilvánzó bizony lekoptatta. És mivel éppen a zsidó szív volt az, aminek legtöbbször neki irányították a nyílaikat — be sokszor szaladtak keresztül rajta mérgezett nyílak! —, a zsidó szív legendája kopott meg talán leginkább a számos zsidó erény között. Pedig ki lehetne pallózní nagy és puha zsidó szívekkel a modern altruista társadalom jótékony intézményeinek márványpalotáit.

*

Mondom, van egy exotikus mesém a zsidó szívről, valahonnan a legmodernebb barbáriából, a modern egyiptomi rabszolgaság egyik telepÉröl, ahova, az Ég a tudója mikÉpen és hogyan, de a Fischer Náci került ostoros hajcsárnak.

New-Orleansból mentem Key-Westbe a floridai kikötőbe hajón, tropikus hősÉgben, hogy Éjszaka, ha egy kis szellő nem járt a tengeren, hát a meleghez nem szokott embert a fuldoklás körÉlyékezi. Nagy meleg nyár volt, augusztus körÉly, a második aratásra készültek a floridaiak és a hajó telides tömve volt négerekkel, akik South-Carolinából mentek le Floridába aratni. Akkor Éjjel nem lehetett aludni. A fedÉlzetén járkáltam és szóbaelegyedtem az egyik félmeztelen négerrel. Pízkos volt, olajos, mintha most hozták volna Délafrikából a rabszolgasorba. Elmondta, hogy egy dollár a napibÉrük. Négernek a déli államokban nem adnak többet. És ha nem dolgozik elég serényen, hát dolgozik helyette a korbács.

— A fehérek itt nagyon kegyetlenek, mondta. Széles karimájú, nagy bajszos, farmerkülsejű ember lépett elé. Olyan tipikus déli jenkinek néztem, szigorú tekintetű, acélerejű ember, a szava rideg, kemény és maga volt a parancsoló hatalom. Láthatta rólam, hogy nem odaváló vagyok, hogy nem ismerem a szokásaikat, szinte durván szólt rám, mintha a jogaiba avatkoztam volna.

— Panaszokat akar hallgatni az úr?

Végignézttem rajta, aztán mint akinek semmi köze hozzá, elfordultam tőle. A néger azonban sunyi félelemmel elsompolygott.

— Mert erefelé nem szokás a négekkel beszélgetni, — mondta magyarázó hangon és némi igazolásféle volt a hangjában.

— Azok nem emberek?

— Nem. Azok nem emberek. Utolsóbbak az állatoknál. Se a külsejük, se a belső értékük nem képesítik őket az emberségre. És hiába mosolyog, mert ez így van. Itt legalább így van.

Leültünk egy szellős helyre a hajó orránál és ott aztán vitattuk a négerkérdést, a déli államok nagy szociális problémáját.

— Hát azt Ábrahám Lincoln elérte a felszabadítással — mondta —, hogy most szabad polgárok lettek a négek. Kapnak naponta egy dollár bért és kétszer annyi ütleget. És aztán szavazhatnak, ha be mernek lépni a fehér bizottság elé. Hát most szabadok! — Gonosz vigyorgás vonult el a szája szélén. — Megkapták, amit akartak.

— Nekem is van egy farmom Key-West mellett. Oda viszem ezeket aratni. Borzalmas egy banda, csak revolverrel lehet őket fékentartani.

— Hátha ők is revolvvert rántanak?

— Nem szabad fegyvert hordaniok. Ha ellen-szegülnek, lelőjük őket. Egy négerért öt dollárt fizet a fehér ember pénzbírságot. De csak amióta felszabadultak.

Egyébként — mint afféle amerikai — a beszélgetés hevében jutott eszébe, hogy még nem mutatkozott be.

— Here's my card, — mondta és névjegyet kotorászott elő az övéből, két borzalmas súlyú revolver közül. Megnéztem a névjegyet és önkéntelenül elmosolyodtam. „Ignatius Fisher, Blackfriars farm, Key-West, Florida.” Az jutott eszembe, hogy íme a Fischer Náci, mint rabszolgatartó. Ignatius Fisher. Így: Fisher, cé nélkül, angolosan. Láttam, hogy furcsálom nevét.

— Tizenöt éve vagyok csak itt, — mondta. Azelőtt Európában gazdálkodtam. Ön is európai?

— Igen. Magyar.

— Én is ott születtem, de már alig tudok magyarul. Nagyon örülök, valóban nagyon örülök. Nem láttam magyar embert tizenöt év óta.

Meleg pillantásokkal mért végig, mintha eszébe jutott volna a bögöci bérlet, meg a magyar paraszt, meg a magyar zsidó szomorúság, gond es az öröm, a gyerekkora, meg a magyar alföld,

a falusi templom, a zsidótemető valahol az ég tudja melyik falu szélén, ahol az öreg Fischerék alusszák örök álmukat. És a két nagy revolver úgy kikiváncozott az övéből, mintha nem odaválók lettek volna.

De csak egy pillanatig láttam a szemében az ellágyulást. Egy pillanatig csak, amíg megfedkezett az asszimilálódás törvényéről, arról, hogy a zsidó, ha Bögöcén születik is, tizenöt év alatt délamerikai vad emberhajcsárrá is átvedlik és csak a szíve legfenekén hordoz valamit a Bögöcéből. Mikor kissé magára eszmélt, leinvitált a bárba egy pohár wiskeyre. A negyedik pohárnál meghívott a farmjára. Nézzem meg, hogy mit tudott ő csinálni abból a száz holdból és hogy az évi három aratás mit hajt neki, meg hogy micsoda úr egy amerikai farmer a magyar gazdához képest.

Micsoda úr! Ezt úgy értette, hogy hány néger remeg tőle és hány lesi a parancsát, hány puskája, revolvère lóg a falakon és hogy egy magyar a fehér bőrével hogy tart kordában kétszáz feketét. Annyi bizonyos, hogy még a hangja is a tipikus déli farmerek hangja volt, a mozdulatai pedig a félművelt, nyers, modern rabszolgatartók néroí mozdulatai voltak. A bárban is egy néger pincér hordta az italt. A végén egy tíz centest dobtam feléje:

— Take thet back! (Vedd vissza!) — kiáltott rám felháborodva. — Kick the dog! (Rugd a kutyát!) Nem pénzt neki!

A néger némán ment el a pénz mellett.

— Még az kell, hogy elkényeztessék őket, — mondta Fisher, felvette a pénzdarabot és elém tolt. Mikor észrevette, hogy csodálkozom a néger meghunyászkodásán, ezt mondta Mr. Fisher:

— A szenátor Brown óta nem merik kinyitni a szájukat. Ismeri a Brown szenátor esetét? A vasúti étkezőkocsiban valahol Indianában, mikor a prairieken robogott át a vonat, rászólt a néger pincérre, holmi hanyagság miatt. „Ha nem tetszik, menjen más vendéglőbe”, mondta a néger. Szenátor Brown kivette a revolverét és lelőtte a néget. Indianapolisban kiszállították és másnap a bíróság felmentette. Azóta befogják a szájukat. Mi? Menjen más vendéglőbe, a robogó vonaton, a prairie közepén!

*

A Blackfriars farmon Mr. Fisher burgonyát — csak burgonyát — termelt. Nagy darab lapos földön most szedték a krumplit a feketék. A nagy, zöld bokrok között térdelve úgy festettek, mintha fekete dinnyéket szórtak volna el a farmon, olajos fényű, nagy fekete fejek mozogtak a hervadt krumplilevelek fölött. Míg a többiek rakásra hányták a burgonyát, egy feltucat néger zsákokba dobálta, csak úgy marékkal.

Ignatius Fisher rövid szíjkorbáccsal a kezében, összeráncolt szemöldökkel nézte őket, azok meg

munkaközben a szemük fehérjével sandítottak csak félve arrafelé. És ilyenkor felvillant a kis fehérség a fekete arcukból, mint a jánosbogarak az éjszakában. Amikor egyik-másik megállt egy percre a munkában és felegyenesedett, hogy a vastag vászoningujjával letörölje magáról az izzadságot, Ignatius Fisher vastag, bömbölő hangján ordított rá:

— Come on there!

A néger ijedten kapta le a fejét a bokrok közé és kapkodva túrta a homokot, hogy behozza a mulasztást.

— A dollár az kell, mi? Dolgozni nem akar a kutya! Ye beast ye!

Úgy állt ott a száz néger között egymaga, mint holmi középkori despota, kancsukával, tele szájjal, szidalmakkal. És ilyenkor mindig rám nézett, diadalmasan lesve a hatást.

Egy délután aztán különös dolog történt. A szomszéd farmon — pár száz méternyire a Blackfriars farmtól — rémes ordítás, csattogás, szidalmak özőne, hangos veszekedés zaja hallatszott át. Valami nagy háború lehetett a farmer és a négerek között. Ignatius Fisher felkapta a fejét. A két revolvert a két markába kapta, egy ismétlő Winchestert nyomott a kezembe, aztán aló, gyerünk, mi történt. Kitért rajta a rabszolgáltatók szolidaritása. Én ösztönszerűleg mentem utána.

— Fellázadtak a feketék.

Amint kiérünk a ház mögötti fák alá, a gyalogúton két öreg néget láttam felénk futni. Csomós, kiaszott lábaik sebesen vitték őket, két karjukat az égre emelve, siránkozva, kegyelmet könyörögve rohantak.

— The master kills us (a gazda megöl), szent Isten, segítség!

Az arcukon és a mellükön korbácsütések véres sávokat hagytak. Messze mögöttük pedig egy vastag, dörmögő hang üvöltött: The dogs, the dogs!

Ignatius Fisher, mikor látta a helyzetet, az övébe dugta a revolvereit, a karjánál fogva bevezette a házba a két nyomorultat, bekiáltotta az öreg néger szakácsné-félét:

— Mosd meg ezeket a kutyákat, aztán verd ki őket a tanyáról.

Aztán megint indultunk kifelé. A gyalogúton már ott látszott a farmer alakja. Korbács a kezében és vörös volt az arca a dühtől.

— Hol van az a két kutya?

Ignatius Fisher körülnézett, mintha ő is keresné őket.

— Nem tudom, merre mentek. Kizavartam őket, arra Downfield felé.

A farmer szitkozódva indult hazafelé, én meg megveregettem a Fisher vállát és magyarul mondtam neki, akár érti, akár nem:

— Mégis csak a Fischer Náci vagy te, cimborám.

KACZÉR ILLÉS: TAVASZÉJI SZONÁTA.

Elhagyott tájakon tavaszos éjjelen
Csendesen bandukolok.
Halk színes dallamok ritmusát érelem,
Mit füvek selyme suhog.

Fák árnya lépeget s nyújtózó galyakon
Virágok lelke piheg,
Illatok szárnyain álmaim altatom
S szívemet vágy üti meg.

Csillagos messziből reszketeg áradat
Küld nekem üzenetet;
Köröttem bágyatag holdsütött fátylakat
Láthatlan ujj szövöget.

Suttogó lehellet cirókál arcomon,
Sugár bolyong fejemen,
Istenek teremő mámorát sarcolom;
Hadd zárja le a szemem.

Remegőn, sóváron két karom kitárom —
Szent ez az éjszaka, szent!
Nesztelen, súlytalan királyi batáron
Előttem surran a csend.

Óh fölkent némaság, te vagy a király itt!...
Lelkem az ajkamra gyúl,
És a nagy végtelen végtelen csudáit
Imádom hangtalanul.

Robert F. K. Scholtz (Berlin):
Vieux Juif de Cracovie.

Robert F. K. Scholtz (Berlin):
Krakkói öreg zsidó.

PATAI EDITH:
ROBERT F. K. SCHOLTZ.

Struck-kiállítás alkalmából, a vonatnál, az utcán, a hotelben, a kiállítás termeiben, a megnyitás ünnepi tömegében, a mester átfinomult fáradt alakja mellett elválaszthatatlanul ott járt egy fiatal szöke germán óriás: Robert F. K. Scholtz, az ismertnevű német grafikus, aki Struckkal együtt jött Budapestre.

Előzőleg elkíserte Struckot egész lengyelországi útjában, ott volt, mikor Struck megtörtszemű, szakállas lengyel zsidóknak előadást tartott, együtt rajzolt vele a cernovici zsidó utcában, — keresztény létére ott ült a szadagorai csodarabbi asztalánál, ott nézte a péntek esti gyertyákat, amelyek ezer apró szikrázó csillagot küldtek a rebe szemébe és sugárzó fényt a homloka köré. Egy keresztény művész, akit megkapott a zsidóság poézise, az a poézis, amely immár félig-meddig elátkozott királykisasszonnyá válik!

Az összekötő kapcsot Scholtz és a zsidóság között mindenestre Struck teremtette meg. A két különböző származású, különböző vallású férfi

Robert F. K. Scholtz (Berlin):
Galíciai zsidó tanító.

Robert F. K. Scholtz (Berlin):
Instituteur juif de Galicie.

Robert F. K. Scholtz (Berlin):
Tailleur-stopp. ur juif de Czernowitz. Robert F. K. Scholtz (Berlin):
Zsidó foltozó szabó Czernovitzból.

között ritka és önzetlen barátság fejlődött, olyan barátság, amely túlmegegy a személyen és befogadja a dolgait is. Scholtz Struckon keresztül meglátta a zsidóságot, meglátta a kis szürke, apró zsidócskákat, akik soha, még tévedésből sem kerülnek az ő gyönyörű, hatalmas grunewaldi villájának közelébe.

Nemcsak művészi, hanem emberi szimpatiaival nézi ezeket az embereket, és ha nem is tud annyira elmélyedni a zsidó pszichébe mint Struck — az egy Rembrandtot kivéve egyetlen más vallású sem tudott —, igazán karakterisztikus, frissen és finoman megrajzolt zsidó tanulmányfejeket köszönhetünk neki.

Egészen különös jelenség ez a Berlin W.-ben nevelkedett, keresztény művész, aki a világ ezer művészi szemnek kínálkozó megnyilatkozása közepette észreveszi a cernovici öreg zsidó foldozót, a szikár zsidó tanítót és azt a nagyszerű típust, amely az orosz és zsidó fajta találkozásából ered: mikor forradalmárrá válna, megszólal benne egy ősi zsidó melancholia, mikor pedig rezignáltan beletörődne sorsába, felrázza az orosz lelkek örökös kancsukája: a forradalom vágya. Az „Orosz zsidó” fej egyike a művész legsikerültebb lapjainak.

Ezek után valósággal meglep, ha halljuk, olvasuk és magunk is látjuk, hogy Scholtz mindennek előtt tájképrajzoló. Tájképei a természettel való

Robert F. K. Scholtz (Berlin):
Struck utazás közben,

Robert F. K. Scholtz (Berlin):
Struck en voyage.

szoros és intim kapcsolatot hirdet. Ezek a képek közvetlen benyomások után készültek, át meg át járja őket a tavaszi szellő, megremegteti a fák leveleit és felduzzasztja a kis evezősök fehér vitorláit.

Külömben éppen e napokban nyílt meg a Könyves Kálmán szalonjaiban Robert Scholtz grafikai műveinek kiállítása, ahol a magyar közönségnek alkalma van megismerkedni a művész tájképeivel is.¹

FEJES-BOLDISÁR FERENC: SÍRNI VÁGYÁS.

Engedd, hogy sírjak egy kicsit . . .
Nincs ugyan okom, miért, minek.
De néha sirnivaló kedvem van
S ilyenkor a legforróbb szív is
Dacosan, fájoan hideg.

Ilyenkor megrezzen a hit
És szememben elborúl a láng.
Arcomon vad felhők cikáznak

¹ Érdekes, hogy ez a legtisztább germán fajt reprezentáló művész anyai részről magyar származású. Anyja Budapesten született és Nadler Róbertnek, a kiváló festő-művésznek nővére.

S lázverte ajkamon elhal
Az isten-adta Miatyánk.

S belökve a házrengetegbe,
Százszorozva érzem a magányt.
És elbújva egy hitvány sarokba,
Könnyekkel oldanám a szívem:
E bogozott örök talányt.

De száraz szememből nem csepeg
Bilincsolvasztó, megkönnyítő köny.
Köröskörül rideg házrengeteg
S minden enyhülést kipusztít
Az örök nagyúr: a szent Közöny.

S ilyenkor földig lesújtva
Dörrenve hull össze bennem a hit . . .
Pedig olyan nagy kedvem volna,
Hogy világokat teremtenék újra:
Ó, jaj!
Csak engednél, hogy sírjak egy kicsit.

Robert F. K. Scholtz (Berlin):
Juif russe.

Robert F. K. Scholtz (Berlin):
Orosz zsidó.

OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAIROK

PEREZ J. L.:
KÉT HEGY KÖZÖTT. — A BRISZKI
ÉS A BIALAI RABBI KÖZÖTT.

— (Egy öreg talmudista elbeszélése). —

nők valószínűleg sokat hallottak már a briszkí és a bialai rabbiról; de azért kevesen tudják azt, hogy a bialai rabbi a briszkí tanítványa volt, hogy nála tanult egynéhány éven keresztül és csak azután tűnt el előle... Miután „lebolyongott“ egynéhány évet — újra megjelent Bialában.

Az eltűnés oka pedig a következő volt: A briszkí rabbi sokat, sokat tanult a tanítványaival... De — a tanulás: az csak tanulás. A tudomány — úgy érezte az akkor még fiatal bialai — a tudomány végre csak száraz valami... A tudomány, vagyis annak teste külső formája, ami szemmel látható és füllel hallható — az nagyon száraz... Ő mást keresett: a tan életét kereste. A tudománynak belső, forró és melegítő élete van... Arra vágyott...

A kabbala akkoriban tiltva volt Briszkben. A briszkí rabbi ellensége volt a kaballának és e tekintetben kissé vad, bosszúálló... Ha valaki hozzányult a Zohárhoz, vagy a Párdészhez — a briszkí rabbi azonnal átok alá zárta! Egyszer valakit rajtakapott egy kabbalisztikus könyvön, hát abban a minutában leborotváztatta a szakállát egy nem-zsidó borbélylyal!... És mit gondol, mi történt a szegénnyel? — Megörült. Melankóliába esett s ami a legcsodálatosabb a dologban — egy csodarabbi se birt rajta segíteni!

A briszkí rabbi... nem tréfa... És épp azért: kissé nehéz feladat volt a fiatal bialaira egyszerre otthagyni őt.

Jó sokáig töprengett is a dolog fölött...

Egyszer azonban álomlátomást látott;

Azt álmodta, hogy mestere, a briszkí bejött hozzá és így szólt: Noe fiam, gyere, elvezetlek az alsó-regióbeli mennyországba. S megfogta kezét és vezette. Egy nagy palotába értek. A palotában se ajtó, se ablak, azon az ajtón kívül, amelyen bejöttek. A palota ki volt világítva. Nem gyertyákkal, hanem maguk a falak, amelyek kristályból voltak, vakító fényt vertek vissza.

Mentek, mendegéltek, mindig tovább, de a palotának sehol sincs vége.

— Fogózkodj fiam a kaftánomba — szólt hozzá mestere — itt ezer és ezer elágazódás van, ha egyszer eltévednél, soha meg nem találsz többé fiam! — — —

A fiatal rabbi, a bialai megfogta a ruhája szegélyét. Tovább és tovább mentek, de az egész vonalon sehol egy szék, vagy másféle házi bútor. Semmi...

— Itt nem lehet leülni — magyarázta neki mestere — itt mindig tovább kell menni... mindig beljebb...

Utána ment tehát... A palota végtelen volt és ahogy beljebb és beljebb mentek — a palota mindig világosabb, fényesebb és vakítóbb lett. A falak ezer színpompát szórtak felénk... Ezer szín, ezer fény és ezer világosság... De egy emberi lény seholse látható...

A bialai elfáradt... Elöntötte a veriték... Hideg veriték... És fázott... fázott. Fáradt volt és mégis fázott... S aztán a szeme se bírta ezt a hideg fényt...

Egy végtelen vágy fogta el a lelkét... Emberi lényre vágyott... A zsidósághoz... nem látni egy testvért sehol!...

A briszkí észrevette:

— Ne vágyakozzál sehová — szólt. — Ez a palota csak mi kettőnknek való... Nekem és neked... Valaha te is briszkí rabbi leszel... Utánam...

A fiatal rabbi még jobban megijedt és az egyik falnak támaszkodott... És a fal megégette a vállát... De nem úgy égette, mint a tűz, hanem mint a jég!...

A jég égetése volt...

— Mesterem! — kiáltott fel — a falak jégből vannak, nem kristály ez! Jég!...

A briszkí hallgatott.

És a fiatal mester kérni kezdte:

— Mesterem! Vezess ki innen! Nem akarok itt egyedül maradni veled!... Együtt akarok lenni egész Izraellel! — — —

Alig hogy a szó kiment a szájából — s a briszkí rabbi eltűnt előle... Egyedül maradt a palotában...

Se ajtó, se út kifelé. A falak jéghideg sugarakat löveltek rá. Hideg félelem szállt rá. És a vágy, egyetlen egy zsidót látni! akár kit, egy zsidó susztert, egy koldust, akár kit, zsidó legyen!... Sírní kezdett — — —

— Hatalmas Istenem! Vezess ki innen... Inkább a pokolban, de együtt az egész zsidó néppel, mint a mennyországban egyedül!...

És ekkor megjelent előtte egy egyszerű zsidó emberke, kocsis ruhában, kezében ostor. Megfogta a kezénél, kivezette a palotából és — eltűnt.

Ilyen álmot látott.

Midőn reggel felébredt, megértette, hogy ez nem üres álom.

Kiszaladt az utcára, a templom felé... Útközben találkozott egy kis zsidó emberrel... Ugyanolyan kocsissal, mint amilyen amaz volt... Ugyanaz... Megértette a dolgot és odament hozzá:

— Hová készülsz testvér? kérdi tőle.

— Mi közöd hozzá! — felelt a kis zsidó kocsis gorombán.

— Mégis? ... Veled mennék én is.
 A fuvaros kissé elgondolkodott, aztán ráförmedt:
 — Hát gyalog nem tudsz te járni?!
 — Es hová menjek? — kérdezte tőle félénken.
 — Ahová a lelked visz majd! — különben, mi közöm hozzá!

A fiatal rabbi megértette és — eltűnt, góluszbament... Bolyongott...

S amint mondtam, egynéhány évvel később újra megjelent — Bialában. (A „megjelenés“ történetét, úgy a hogy a szemtanúk tudják, nem mesélem el. Bár az csudák csudája...!) És körülbelül egy év lefolyásával az ő megjelenése után, meghívott engem egy bialai előkelő zsidó, névszerint Reb Jechiel, házi tanítónak, a gyermekeihez.

Eleinte nem is akartam ezt az állást elfogadni. Mert tudni kell, hogy Reb Jechiel dúsgazdag ember volt. A régi igazi gazdagok közül való. Leányai ezer-ezer rubel hozományt kaptak és a leghiresebb rabbik voltak a vejei.

Így például, az egyik fia éppen az említett briszkai rabbi leányát vette el feleségül:

Ezek után magától értetődik, hogy én, aki már akkor a bialai caddik híve voltam, nem szívesen mentem Reb Jechiel házába, aki a briszkai rabbi-családdal lépett házasságba és így ellensége volt minden kaballistának...

Értsék meg kérem, Reb Jechiel Bialában lakott, ahol a szent bialai caddik, akinek én híve vagyok, de akinek ő a legnagyobb ellensége...

Nehéz kérdés volt.

De engem mégis vonzott valami Bialában... Egy városban élni a bialaival!...

Reb Jechiel egy egyszerű, jámbor, istenfélő ember volt. És jótállok érte, hogy szíve titokban egy csodarabbi után vágyódott... Sőt lehet, hogy éppen a bialai után... Mert, az igazat megvallva — talmud tudása nem volt. Ennélfogva egyetlen szót se értett a briszkai rabbi szavaiból... És így, bár ő maga nem közeledett a bialai caddikhez — én nekem egy szóval se tiltotta meg, hogy ne menjek hozzá... Sőt, tudom, hogy jó szemmel nézte... Mert ha néha meséltem neki valamit a caddik asztaláról, csupa fül volt, bár külsőleg leplezte a kíváncsiságát... Csak éppen a fia, aki, mint már említettem, a briszkai rabbi veje volt — az kissé ráncba szedte a homlokát ilyenkor és haragos szemmel nézett rám, sőt nem kevésbé gúnyosan. Csak éppen, hogy nem vitatkozott velem. Kissé hallgató ember volt...

Egyszer pedig a következő dolog történt:

Reb Jechiel menyje, a briszkai rabbi leánya nagy feladat előtt állott. Hát, — hogy egy zsidó asszony áldott idejében van — az se valami kis dolog. De itt egy kis baj is volt a dologban. Tudvalevő, hogy a briszkai rabbi, az apósa rossz hírben állott a nagy rabbik, a kabbalisták előtt. Éppen azért a hirtelen tettéért, amint már említettem, hogy egyszer levágatta egyik tanítványának, akit rajtakapott a Zohár-tanuláson — a szakállát.

Meg is bosszulták magukat rajta: körülbelül öt-hat éven belül két fia elhalt. Anélkül pedig, hogy figyermeket hagytak volna hátra. Sőt, még az is hozzájárul, hogy a leányai mind nehéz küzdelmek árán tudtak csak életet adni gyermekeiknek... Ilyen alkalommal egy lábbal a más világon voltak már-már... Mindenki tudta és érezte, hogy ez a szent rabbik bosszúja; csak éppen ő, a briszkai rabbi, az ő csudás látásának ellenére nem tudta ezt... Vagy talán... nem akarta tudni!... Tovább szította az ellenségeskedést és tovább üldözte a kabbalistákat, átokkal és száműzéssel...

Nekem a dolog a szívemet égette... Ilyen drága lélek, mint ez az asszonyka, a Gitele (úgy hitták Reb Jechiel menyét, a briszkai rabbi leányát), ilyen drága zsidó lélek!... Nem volt olyan szegény zsidó lakodalom, ahol ő nem segédkezett volna, nem volt olyan szegény ember, aki ezer áldást nem küldött volna a fejére!... Egy selymes, finom, jóságos zsidó lélek, istenem... És neki kell szenvednie az apja hirtelensége miatt...

Reb Jechiel felesége sirva járt fel s alá s én titokban azt akartam ajánlani, hogy küldjenek őt valakit a caddikhoz... Ne adjon semmit neki, csak éppen kérjék meg... Úgyse fogadja ő el az ajándékot... Meg kell tenni... két életéről van szó!...

De hát... kivel lehet itt erről beszélni?...

Megpróbáltam a fiatal férjjel. Hisz úgy szereti a szenvedő feleségét! Minden mozdulatából, minden szavából kisugárzott a szeretet, a házi béke áldása... S mégsem sikerült. Alig hogy a számát kinyitottam, alig hogy a bialai caddik nevét említettem neki — Istenem bocsásd meg neki, — ki-köpi és otthagyt... Hisz a briszkai rabbi veje!...

Neki bátorzkodtam tehát és magához Reb Jechielhez fordultam. Azt a választ kaptam, hogy — a briszkai rabbi leányáról van szó! Még akkor sem állhat szóba a bialaival, ha már — Isten mentsen — halálról volna szó!

Odafordultam tehát a háziasszonyhoz, Reb Jechiel feleségéhez. Egy jámbor, istenfélő zsidó asszony...

Ő már másképpen beszélt. Azt mondta: Ha a férjem megengedi: azonnal odaadom az ékszeremet... egy vagyonba került... De a férjem nélkül nem tehetem!...

— De legalább egy cédulát tessenk írni a caddiknak — könyörögtem — nem kell pénz... egy kérés...

— férjem nélkül — semmit!

Ahogy félrefordult, láttam, hogy letörli a könyvét... Az anyai szív... Az megérzi a veszedelmet!...

De mikor az első jajkiáltást hallottam a másik szobából, már nem kérdeztem: átfutottam magam a caddikhoz.

— Jól van Semáje, — szólt a szent férfiú — mit csináljak? ... majd imádkozom ...

A szívem elolvadt...

— Rebe, Mesterem, — könyörögtem — nem magamnak kérem... egy anya... egy zsidó anyáról van szó... Adj Mesterem valami kis írást, valami talizmánt!... Egyetlen szót!...

— Nem lehet... Még rosszabb lehet... Ők nem hisznek benne... Ha pedig nem hisznek benne — megárt...

Mit tehettem mást? Félttem visszamenni... Nem bírom ki a szenvedést — ott maradtam tehát a caddíknál... Úgyis otthonos voltam a házában. Gondoltam, majd addig könyörgök, addig nézek rá, míg megkönyörül...

Odaát pedig, amint hallom, rosszabbra fordul a dolog... Már mindent elkövettek!... A templom falát betörték... Ezerötszáz gyertyát elégettek... sírokat mértek... és a pénzt csak úgy dobálják, szórják... Az egyik asztalon ott fekszik egy rakás arany és ezüst pénz és bárki jön — annyit vehet, amennyit akar...

Hát lehet mindazt elmesélni?

A szívem majd ketté repedt...

— Mester — szóltam a caddíkhöz könyörögve — hiszen írva van, hogy a jótékonyság legyőzi a halált!...

Zord Arnold : Svájci tájkép.

Arnaud Zord : Paysage suisse.

A mester pedig elkomolyodik és egészen mással felel:

— Hátha mégis eljön a briszkí rabbi!...

És alig hogy kimondta a szót: beállit reb Jechiel... De nem a caddíkhöz szólt, hanem hozzám fordult:

— Semáje, — szólt hozzám — odalent vár egy fogat. Ül fel és menj a briszkí rabbiért!...

És hozzátette reszketve:

— Hadd lássa ő maga, mi történik itt!...

Felültem a kocsira és mentem. Hála a jó Istennek! Hátha még ki is békülnek! — Mert hiszen maga a két rabbi között nem történt tulajdonképpen soha semmi összeütközés...

De úgy látszik — az Ég nem engedi meg, hogy az ilyesmi könnyű szerrel menjen. Alig hogy a kocsis a lovak közé vágott — beborult az ég és hirtelen olyan eső kezdett csapkodni, hogy lehetetlen volt folytatni az utat! Hideg, jeges eső az arcomba vágott. A lovak vihogni kezdtek és a kocsis keresztet vetett félelmében...

Rettenetes harag volt ez!...

De — én mégse mentem vissza!

Éreztem, hogy nagy feladatot kell véghez vinnem!... Nem minden nap van az embernek alkalmja ilyen feladatra!...

Odaérkeztem... A dolog nem is ment túlságosan nehezen. És alig hogy a briszkí rabbi a kocsira ült — szél és eső hirtelen elállt és az ölmos felhők közül valóságos nyári nap kezdett sütni...

Isten! legáldottabb csodája volt ez! A kocsis is megérezte és halkán mondta nekem:

— Nagy rabbinus lehet ez.... Szent férfiú!...

De — a földolog volt, hogy szerencsésen megérkeztünk Bialára.

Ahogy a házbeliék megláttak bennünket — valóságos örömrivalgásban törtek ki... Sirtak és a földre borultak...

Reb Jechiel pedig ott állt mozdulatlanul és imádkozott... Nem is hallott az semmit!... Ott állt a fal mellett és jajgatva verte a fejét a falhoz...

Rettenetes látvány volt az!...

Őnök nem ismerték a briszkí rabbit. Egy óriás volt! Egy sugárzó márványoszlop!... Félelmet szórt maga körül... Hosszú, fehér szemöldök, a szakállá pedig az övét érte... És ha felemelte a szemét — hatalmas Isten! — az asszonyok valósággal sóbálvánnyá dermedtek!... Mert ahogy belépett a szobába, dörgő hangja végig zúgott a teremben:

— Félre, asszonyok!...

Aztán halkán kérdezte:

— Hol fekszik a leányom?...

Megmutatták neki, arra...

Bement...

Enbennem kövé vált a lelkem... Micsoda hang, micsoda ember!... Milyen különbség a két szent férfiú között!... A bialai caddik szemei olyan szépek, olyan csöndesek, olyan áldottak... Két áldott, nagy áldáscsillag... Valósággal telmelegítik a lelket... A hangja pedig — selyem, halk bارسony suhogás... imádság... Édes, bűbajos és életető dallam... Ha megüti a füledet: meg szeretnél halni a gyönyörűségtől — — —

Emez pedig — maga a félelem! Egy hideg, rettenetes Gaon!...

És most bemegy egy beteg, haldokló asszonyhoz! Hideg veríték szivárgott ki a homlokom ráncából...

Hisz, ha az a beteg lélek meglátja — meghal... Atfutottam a caddikhoz.

Alig hogy benyitottam az ajtón, a caddik felém mosolygott:

— Látod, fiam — szólt jóságosan — ez a tóra diádala... A tiszta, szent diadal...

És a mosoly megnyugtató... Ha a caddik mosolyog — akkor nincsen semmi baj...

És tényleg úgy volt... az asszonyka — hála a jóságos Istennek — életben maradt...

*

A dolog Seminiáceresz ünnepén történt, a briszkai rabbi pedig ott ült az asztalnál és beszélt... Mennyi tudás! Mennyi tudomány! Nagyon kevesen értették meg...

Holnap pedig Szimchasztóra lesz... A tóra ünnepe!... Istenem, éppen ezen az ünnepen kell a két szent férfiúnak találkoznia! Istenem! Majd elolvadtam a gyönyörűségtől!

A briszkai rabbi pedig beszélt, beszélt... Mit mesélek Önöknek?... Ha a talmud egy mélységes tengerhez hasonlít, akkor ez a férfiú ennek a mélységes tengernek a Leviátán-ja! Egyetlen egy mozdulattal átvágja az összes vizek mélységét... Végig nyargalja az összes fölírások tengerörvényeit... A fejem megfájdult bele... Szétszedte az agyamat!...

De bent, a szívemben mégis éreztem valami rettegést: Istenem, csak sikerüljön ezt a két szellemóriást összehozni... És eszembe jutott a caddik egykori álma... A hallgató közönség csak úgy izzadt a nehéz tudománytól... De én mégis valami hidegséget éreztem... Hideg, jéghideg fényességet... Éreztem, tudtam, hogy odaát más ünnep van... Megéreztem a caddik melegségét... Láttam az angyalsereget, amely

öt, ott, körüllebegi... Ott csupa melegség minden... és nem hagyhattam el az asztalt!...

És ahogy ezeket gondolom, hirtelen megáll a briszkai rabbi és minden átmenet nélkül hozzám fordul:

— S micsoda rabbítok van itt nektek?

— Valami reb Noé nevezetű — felelte valaki az asztalnál megvetően.

Megborzongott a hátam...

Micsoda egy hang... „Valami reb Noé nevezetű“... rettenetes, ez a hízélgés, ez a szemtelenség...

— Csodarabbi-féle? kérdi tovább a briszkai.

— Nem valami különös... Éppen, hogy az asszony-nép mesél róla... De ki ad az asszony-nép fecsegésére?... Csodákat alig művel, de pénzt elfogad...

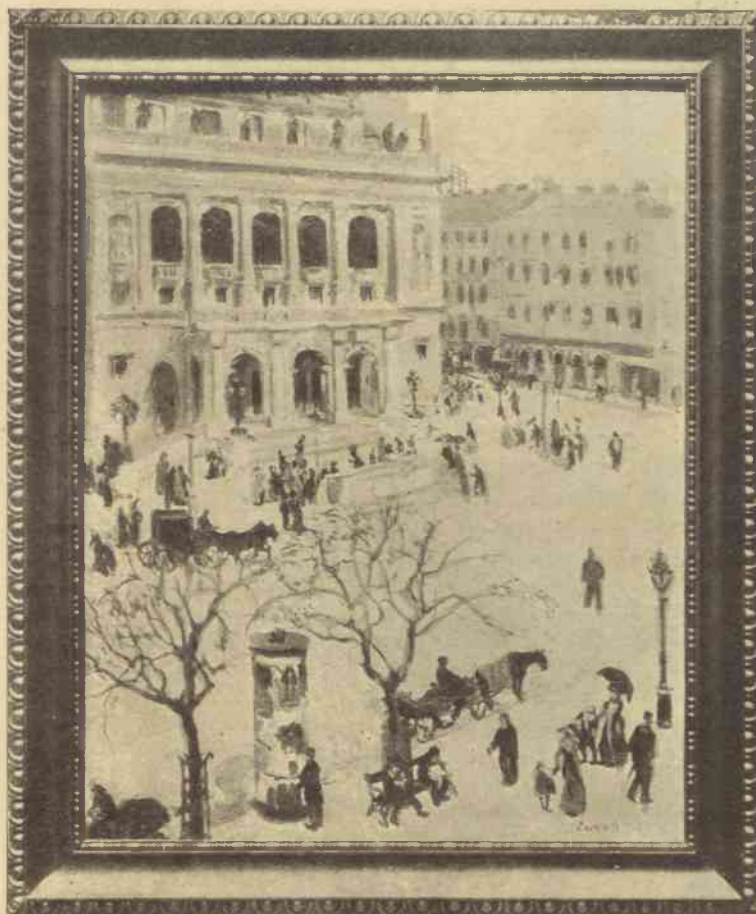
Nem bírtam tovább. Esküvel erősítettem, hogy soha egy krajcárt nem fogad el... Sőt, a szegények az ő pénzéből élnek itt!

A briszkai rabbi elkomolyodott:

— És tudományos ember?

Ezt már nem merte az a hízélgő hang sem kétségbe vonni:

— Azt mondják: szellemóriás mégis...

Arnaud Zord : Devant l'Opéra de Budapest.

Zord Arnold : A budapesti Opera előtt.

— És hová való az a reb Noé?
 Senki nem szólt. Megszólaltam én:
 — Briszzkben tanult sokáig...
 — Briszzkben? — nézett rám a rabbi és elgondolkodott... Briszzkben...
 — Igen, Briszzkben tanult... Csodálatos férfiú, hatalmas lélek!...
 — Ah, szólt a rabbi — te, talán hive vagy?!...
 És úgy nézett reám, mint egy csunya pókra...
 Én megdermedtem. A rabbi pedig a közönséghez fordult:
 — Nálam tanult valaha egy Noé nevezetű tal mudista... igen, emlékszem... Nagyszerű feje is volt... de aztán valahogy megromlott... A kabalára adta a fejét... s mikor észrevettem a dolgot — eltűnt a szemem elől... Nem ő lesz az?...
 Kicsi, sápadt, fekete szakállú vézna fiú volt...
 — Igen, valószínűleg az az — felelt valaki.
 Én reszkettem... Alig vártam, hogy már vége legyen.
 És mikor vége volt az ebédnek, olyasvalami történt, amit még álmodni sem mertem:
 A briszkzi rabbi felkelt a székről, félrehívott engem és halkán sugta:
 — Semáje, el fogsz engem vezetni a te csodarabidhoz, az én tanítványomhoz — de senki ne tudjon róla!...
 Így is történt... Útközben bátorságot vettem és kérdeztem:
 — Bocsáss meg, Mester, de... milyen szándék vezet hozzá?...
 A rabbi pedig egyszerűen felelt:
 — Meggondoltam a dolgot... Én nem akarok senkit látatlanul elítélni... Meg akarom látni őt, hát ha jó útra térítem még Isten segítségével... A tanítványom mégis...

*

— — — És a két Hegy találkozott...
 És hogy én ott nem haltam meg a két hegy között: az valóságos Isten csodája volt!...
 A dolog pedig a következőképp folyt le:
 A bialai caddik szokása volt, hogy a tóra ünnepe napján széjjelküldte a hiveit a városba, ő pedig ott ült az emeleti erkélyén és nézte, nézte őket, ahogy mulatnak kinn az utcán a tóra tiszteletére... A caddik erkélye a második emeleten volt, a városka többi épületei pedig mind alacsonyok. Mindent lehetett tehát látni. A város keleti oldalán ott emelkedett a hegy, nyugati oldalán pedig a folyó kristályos vize kanyarodott...
 Mikor beléptünk a házába — ő éppen ott ült az erkélyen és gyönyörködve nézte hiveinek seregeit, ahogy hullámozva járnak a városban és örömmámorosan, csöndesen énekelnek... Szímchasz tóra ez, az ő Szímhasz tóra ez...
 Midőn meghallotta lépteinket, hátrafordult, felkelt, elébe jött és kezét nyújtott a briszkzi rabbinak:
 — Béke veled, Mesterem!...

— Béke veled, reb Noé! felelt a briszkzi ridegen...

A bialai leülteti a vendégét, ő pedig állva marad.
 — Mond csak, reb Noé — miért hagytad te ott az én jesivámat?

Mi hiányzott neked nálam?... Mire áhítoztál tulajdonképpen?

És a bialai caddik felel:

— Egy kis lélegzetre áhítoztam, Mesterem...

— Hogy-hogy?...
 — Nem is én vágytam — a lelkem vágyott egy kis lélegzet után... A te fenséges Tanod, Mesterem... csupa törvény, csupa rideg fényesség! Semmi melegség, semmi könyörület... és épp ezért semmi életöröm, semmi szeretet... Lélegzés nélkül... Amit tanítasz — az csak a kiválasztottak számára való... De mit tudsz te adni, Mester, az Izrael népének?... Mit adsz te a favágónak, a mészárosnak, a suszternek, a legegyszerűbb zsidó léleknek? A te Tanod: vastörvény, acélszigor, rendületlen ítélet... de mit adsz te, Mesterem, a szegény, tudatlan és különösen a — bűnös zsidónak?...

A briszkzi rabbi hallgatott, mintha nem értené és a bialai caddik tovább folytatta az ő édes hangjával:
 — Bocsásd meg, Mesterem, de én mindig úgy éreztem, hogy a te Tórád száraz és kemény, mert az csak a teste volt a Tórának és nem a lelke.
 A lelke? — kérdezte a Briszkzi és megsímogatta magas homlokát.
 — Bizony a lélek. A te Tórád, — mondotta — a kiválasztottaknak, tudós elméknek való, pedig a Tóra kell, hogy egész Izraelé legyen. A Sechina egész Izrael felett lebeg! Mert a Tóra egész Izraelnek a lelke.
 A Briszkzi elkomorodott:
 — No, és a te Tanod?...
 — Az én Tanom? Akarod látni?
 — Látni — a Tórát?!
 — Igen: látni. Én megmutatom. Megmutatom neked, Mester, a fényét, a melegét, ahogy egész Izraelre árad.
 A Briszkzi mozdulatlan maradt.
 — Könyörgök, Mester, gyere velem ki, itt van a közelben.
 A két caddik kiment csendesesen a gangra, én titokban utánuk sompolyogtam. A Bialai megérezte engem a háta megett és visszafordult:
 — Jöhetsz, Semáje, szólt szeliden. Te is láthatsz... a Briszkzi rabbi is látni fog... a Tóra örömnépét fogjátok látni.
 És láttam az Ünnepet, milyet már sokszor láttam és mégis mást láttam, mint ezelőtt, mintha hályog esett volna le a szememről. Valami végtelen, széles kék eget láttam; a tiszta boltozaton ezüstfelhőcskék remegtek, nem ficáncolódtak, táncoltak a Tóra ünnepén. A városkát a sötétzöld cserjék bársonyos öve vette körül s ahogy a gyöngye, harmatos ágacsok inogtak a szélben,

mintha valami eleven fénypontok szaladgálnának a sűrűben s az apró csillámok rávetődtek a harmatos füre és a sétáló chaszidok atlasz- és selyemkaftánjaira és lelkesen szeretettel körül táncolták azokat. És versenyt ragyogtak a hivek szeméi, míg szomjasan szegződtek a cadik világító ábrázatára, ahonnan új és új ragyogást szívtak. Nőttön nőtt a fény, csillogott a jókedv s mindig hangosabban szólt a dal, már mindenki dalolt, dalolt az ég és minden serege, dalolt a föld és minden szál füve, a teremtés lelke dalolt és én — Istenem — majd elolvadtam a gyönyörűségtől.

— Az ima ideje érkezett! szólt élesen a Briszki és minden eltűnt...

Mindenki kizökkent az örömből, jaj, mindennek vége! Komor némaság! Ismét a szememre borult a hályog. Fent újra szürke boltozat, környöskörül poros füvek, mellettem rongyos kaftánok, a lángok elaludtak, a Bialai arca — sötét.

A két óriás nem tudott ezután se egyetérteni. A Briszki tovább se szerette a kabbalistákat, de valami hatása mégis volt a dolognak:

Nem bántotta többé őket.

Ford. Kova Albert.

SZÁSZ MENYHÉRT: MARIT MEGKÉREM...

Uram! Nálam most bűnösök az esték,
mert nők jönnek a csendes körúton,
kik törtek és bűnösök, jól tudom,
de szent nekem arcukon a vig festék.

Bocsásd meg oh! — hogy nem szólítalak este
Uram! — de fáj az esti szó nekem,
estére eldaloltam énekem
és eltikkadtam, mint csók fehér testen.

A kávéházban ülök csendben, árván,
gondolom: — az Élet szép lehetne,
gondolom: — Mari velem lehetne
és otthon felsírok a fehér párnán.

Az esték langy borát így szűrcsölgetem
és szót mormolok, csendes valamit
(Uram! megkérem még egyszer Marit,
hogy jöjjön, jöjjön és szeressen engem).

S aztán majd újra csend lesz, csend és béke.
Uram! neveddel élek ajkamon,
járok a régi tiszta utakon
s imáimnak Mari lesz gyémánt-éke.

SZÁSZ MENYHÉRT: ESTI ZSOLTÁR.

Igen — utolszor szóltam — pár bús sort írok még,
hogy régi minden itt... hogy nyugodt már a ház,
hogy cselédek füttyölnek, a szemük tiszta kék,
hogy minden megmaradt itt: — a traccs... a
lépcsőház...

Csak hosszú kínos estén, csak néha jössz felém,
rossz szívaromat számhoz unottan emelem,
te rossz csillag vagy Mari, lelkemnek bús egén,
már jajgattam és sirtam, de nem voltál velem.
Én nem megyek utánad, mert rossz az új ruhám
és hintők után menni csak lóháton lehet
és gyalog bandukolni a ragyogás után
és sohasem találkozni, oh! Hercegnöm veled,
csak menni álmodva, bután?

Igen — utolszor szóltam — pár bús sort írok még,
a fiadat majd látni, majd látni akarom,
szemem becézve sírna, ha csókot adhatnék,
ha átfogná kis testét remegő két karom
s szólnék: — mily szép vagy Bimbó, én apró kis
szentem,

anyád szeme a tiéd s bent magamat látom,
enyém lehettél volna, de én tovább mentem,
mert bús az életem és rongy az én világom.
Most menj el... vigye dada... kis körme oly
kedves,

így... igen... így álmodtam egy dacos hajnalon.
Szép asszonyom, a papír sós bánatomtól nedves
ha eret vághatnék én most megtört magamon,
mond, mi lenne akkor, kedves.

Mert nézd: — jobb lenne így most, ha jönne a
halál,

mintha egy rossz estén, a körutaknak mentén,
egy fényes kávéháznak lágy terrasán talál,
mikor már semmim nincsen és kopott a mentém.
Mert nézd: — én nyárspolgár és bús sörívő vagyok,
pipám az élettársam és barátom a Gond
és arcomon így este az izzadság ragyog
és járkálok az éjben én elfáradt bolond...
De esküszöm nem így lesz, mert lefekszem korán,
az Istent imádom majd és nem a szemedet
és templomot emelek a vágyaim porán
és fáradt lesz a kezem, hogy köszönjön Neked
s szerelmem egy lesz csak: — anyám!

FLEYNER JÁNOS:
A „RENEZSÁNSZ-ÉNEKEK“-BÖL.

1.

PROLÓGUS.

Sokszor megérezem furcsa életem,
Oldódik leple titkos bánatoknak,
És nehézüptü, éber éjeken
A fájdalomaim hangosan zokognak;
Altaltekintek bús rejtélyeken
És száz miért-je kínzó nappaloknak,
Válaszra vár az éjszakáknak csendjén
A percek tűnő, örök végtelenjén.

A lelkem, mint egy árva hópéhely,
Mely ólomesős fergetegbe tévedt,
Vergődve él; ó, hol van neki hely,
Hol szűzfehéren biztos földet érhet;
Hol, mint a lepkét szűz virágkehely,
Tisztán, ragyogva várja őt az Élet,
S nem szürke sodra szennyes áradatnak
Egyetlen út, amelyen elhaladhat.

Ó régi kor, mit el nem értem én,
Legyen tiéd e néhány könnyes ének!
Fogadd el tőlem, nem baj, hogy szegény
Visszhangja csak rég elhangzott zenének.
Fiad vagyok, kí bús kornak élén
Oly meg nem értőn, egymagamban élek,
Mikéntha csak rossz álom volna életem
Vagy köntös, melyet mással elcseréltem.

2.

ÉN.

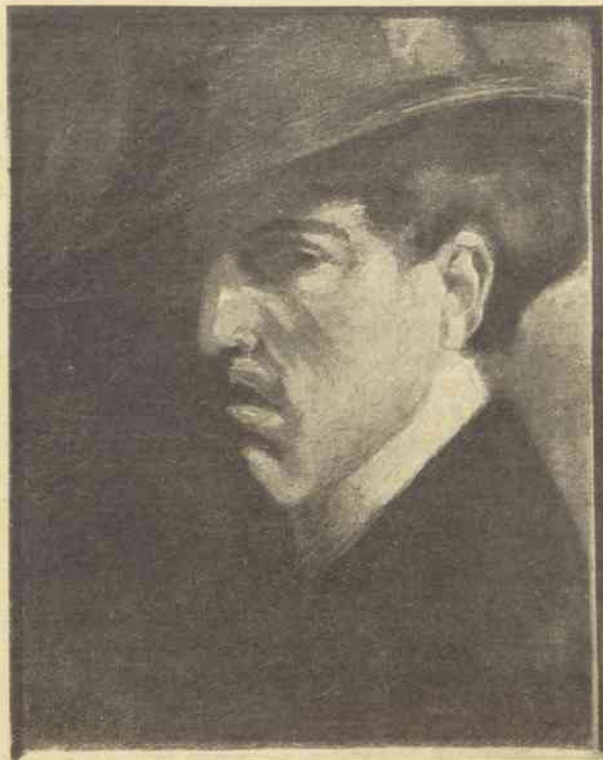
Mások egy lány vagy asszony drága képét
Hordják szívüknek titkos rejtékén;
Sokszor riadva kérdelem: mért csak én
Hordom rejtelmes vágyak szenvedését!

Miért csak én vágyódom szakadatlan
Más világba, multbanéző szemmel.
S miért élek titkosan szívemmel
Mindentől e világon elszakadtan!

Titkos hatalma az örök Időnek
E puszta korba engem mért vetett
És szegény lelkem miért született
Eltűnt időkért sírva epedőnek!

A reneszánsz utószülött fia
Ez vagyok én, — elmúlt legendák hőse,
Ki úgy élek, mint önmagamnak őse . . .

— — — — —
Ó életem! Borús komédia! . . .

Arnaud Zord :
Portrait peint par lui-même.

Zord Arnold :
Önarckép.

NAGY IMRE:
ZORD ARNOLD KÉPEI.

magyar piktura gyorsan kiszélesedett területén új nevek, új erők, új értékek törtetnek felfelé, a fiatalok egész serege szorít magának helyet nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi piacon is, új érzések, új hevületek, a benső megnyilatkozások egészen friss skálái színesülnek képes zenévé fiatal művészek szaporán járó ecsetje alatt. A nagy főváros ezernyi pontjára elszórt kicsi műtermekben főnek, forrnak fiatal művészellemek tarka álmai . . . nagy öröm vezetni, bámulni, követni őket.

Külön öröm, zsidó megértőnek külön gyönyörűség, zsidó piktör álmait, küzdelmét, erejét figyelni. Nem azért, mintha így zsidó pikturára lelnénk — magyar talajból nehezen fog az kinőni — nem is a fajszeretet ösösztönénél fogva, de gyönyörűség a zsidó piktör százféle vonatkozásu vásznaiban is megérezni a léleknek azt a kövér melegségét, azt a szentimentális elmélyedést, ami sajátos zsidó jelleg és konok akaratossággal sem lehet lerázni. Ez a „sárga folt“ kedves örökség és megbecsülhetetlen érték. Értéke minden zsidó piktornak, értéke Zord Arnoldnak is, akinek néhány képét ezúttal bemutatjuk.

Zord Arnold fiatalember, nevének ma még nincs varázsos csengése, zsidó eszméktől, zsidó

harcoktól távol áll, a zsidósága nem öntudatos és terra incognita előtte minden, ami zsidó. Öntudatlan zsidó érzései vannak csak, halovány, gyerekkori emlékek, hittanórák reminiscenciái, hajdan felgyújtott péntekesti gyertyák meglobogó fénye... egyéb semmi. De ennyi is elég neki, hogy biblikus téma vonja magához néha-néha, amikor nagy és kifejezhetetlen tragédiák érzése viharzik lelkében.

Világosan beszél erről „Káin és Ábel” című hatalmas vászna, amelyet műmellékletünkön mutatunk be. Kétségtelen, hogy ecsetjét nem a bibliai esemény ihlette meg, nem akart bibliai képet csinálni. Kainja nem a bibliából való, ez az ő saját elgondolása. Ez a Káin a modern ember típusa, az elvetemült fiatalságé, a gonoszra fecsért erőé, a kétségbeesettségé. Most ölte meg a testvérét Káin és máris bűnhődik. A testvérgyilkosság súlyos büntetését viszi lelkében és viszi testvére holttestét is, viszi, viszi, de nem tudja hová. A komor pusztaságos háttérből plasztikusan bontakozik ki az egész tragédia, de ebből Zord ecsetje csak a tanulságot nyújtja. Az irtózatosságot, a konzekvenciát. Ezt aztán teljes erővel, a biztos vonalvezetés és a tompított színek realitásával hatásosan hozza ki. A beállítás újszerűségével kivonja magát a bibliai hatás alól, de az érzése, a hangulata onnan való, onnan ismerős, onnan fakadt, a bibliából, a zsidóságból. Amint ahogy onnan való egy másik képének, az „Ádám és Éva menekülnek az Úr hangja elől” című szintén itt reprodukált vásznának is nemcsak a témája, de itt már a beállítása is. A cél itt is tisztán művészi, plasztikai és színhatások keresése és sikeres megoldása.

A fiatal művész egyéb vásznai, nagyrészt tájképek és néhány városrészlet mind-mind komoly tanulmányeredményei és hatalmas ígéretetek egy szép művészi jövőre. Festők, műértők és amatőrök, akik szorgalmasan látogatják a hazai kiállításokat, akik figyelő szemmel nézik a feltörekvő új piktorgenerációban évről évre jelentkező új tehetségeket, néhány év óta jól ismerik Zord Arnold nevét. Hat-hét év óta jelennek meg a tárlatokon figyelmet keltő képei. Legújabb alkotásai

a természeti szépségekben dúslakodó Svájc, a pazar fekvésű Lucern és St. Moritz gyönyörűségei vidékének jellegzetes, kedves, hangulatos motívumai. Rajta mindegyiken a természet szépségeitől való megittasultság és az a rajongás, amivel csak piktor tud lekötni egy csodálatosan szép kis földdarab.

KÁRMÁN HENRIK: MIÉRT KÜLÖNBÖZÜNK . . .

(OROSZ FIÚ DALA.)

Apám, mért vernek mindig minket,
Mi nem rejtünk rablott kincset.

Mért tépik a hajunk, kancsukázzák hátunk,
Mi gúnyolni, bántani száját sose tátunk.

A föld mért ég alattunk mindig, mint a katlan,
Csorog a mi könnyünk úgyis elég gyakran.

Mért keserű nekünk a jólkovászolt kenyér,
Koldusmorzsaért hej, sose nyúlt e tenyér.

Mért ütök le mindig, ha szánkna a kehely,
Miért különbözünk, apám, erre felelj!

Arnaud Zord : Adam et Eve fuyant devant la voix du Seigneur.

Zord Arnold : Ádám és Éva menekülnek az Úr hangja elől.

NEUBAUER PÁL: TUDOMÁNYOS ANTISZEMITIZMUS.

mostanában kettőzött erővel lábrakapott tudományos antiszemitizmusról óhajtom e vázlatban a fátyolt kissé fellebbenteni. Míg az új-platonikus korban, Philon kabballisztikus gondolkodása hozzá tudott simulni a görög világnézethez, míg Chrescas össze tudta egyeztetni vallásfilozófiáját a többi, tisztára racionalis, szisztémával és míg Herder, a protestáns konzisztórium elnöke, valamint Goethe rajongással csüngtek Spinoza tanán, addig Kanttal új irány vette kezdetét, melynek egyik mellékága a tudományos, filozófiai antiszemitizmus volt. Mai napig is kevesen vehették észre ezt a mozgalmat, mert Kant nagysága mindenkit lebilincsel és kritizmusát senki sem merte — vagy tudta — bírálni; ebből magyarázható rabbijaink azon nézete, hogy Kantnak a zsidók nagyon sokat köszönhetnek és hogy munkáit minden jó zsidónak tanulmányoznia kell.

Pedig éppen a dolog fordítottja igaz; ezt a filozófia történetéből olyan ember, aki az egészet áttekinteni képes, megtanulhatja. Mindenkinél feltűnhetik, hogy Kant milyen elenyészően keveset foglalkozik Spinozával és hogy Kant zsidó filozófus kortársa: Maimon Salamon mennyire támadta a königsbergi gondolkodó munkáit. A történelem további folyamata pedig azt mutatja, hogy Schelling, Fichte, Hegel vagyis a Kant-iskolából kikerült neokantisták lelkük egész hevével Spinoza felé fordultak (akárcsak Goethe) és akarataik, sőt védekezésük ellenére Spinoza követői, neospinozisták lettek. A tudományos antiszemitizmus első igazi terjesztője Schopenhauer, aki szidja úgy Spinozát, mint a zsidókat, de egész munkássága nem egyéb, mint elferdített Spinozizmus, mely Fichtén és Schellingén átszűrve jutott el hozzá. A legújabbak közül Nietzsche, Strindberg és Weininger betetőzik ezt az irányt és ma előttünk áll a tudományos antiszemitizmus fellegvára, melyhez a díszet egyrészt Wagner Richárd, másrészt Sombart Werner szolgáltatják. Az első „Das Judentum in der Musik“ című könyvével kiúzi a zsidókat a zene és a művészet világából, a másik „Die Juden und das Wirtschaftsleben“ című munkájával rámutat a zsidó kereskedő inferioritására, tehát a nemzetgazda szempontjából támadja a zsidóságot. Cikkem célja az, hogy megállapítsam eme tudományos antiszemitizmus lényegét és bemutassam azt, hogy ez az egész rozoga, a hazugság és gondolatelferdítés pilléreivel alátámasztott épület ingoványos talajon épült és hogy ahhoz, hogy romba dülve maga alá temesse építői nevét, nem kell egyéb, mint viribus unitis egy hatalmas lökés.

Kant dualisztikus világszemlélete az ismeretelmélet bírálatán épült és lényegében a következő:

Az emberi megismerésnek vannak határai, melyeket a természet szabott ki már születésünk pillanatában. A priori, vagyis minden tapasztalatot megelőző, bizonyos korlátozásokkal jövünk a világra és e korlátok egyrészt: *tér és idő*, vagyis ama két szemlélődési forma, melyeken keresztül nézzük és tapasztaljuk a világ folyását. E két szemlélődési forma oka annak, hogy az a világ, melyet az ember érzékel, antropomorfisztikus. A maga valójában a dolgok összessége egészen más, mint amilyennek mi látjuk. Nemcsak az emberi tapasztalás, hanem a gondolkozás is meg van kötve, mert minden ítéletünk, melyet logice és empirikusan kimondunk, *viSSZavezethető az a priori*, minden tapasztalatot megelőző, *velünk született 12 észbeli kategóriára*, melyek négy főcsoportba oszlanak: milyenség, mennyiség, reláció és modalitás szempontjából van gondolkodásunk és ítéletképességünk körülhatárolva. Mindebből az következik, hogy az ember a világot mint a phaenomena — megjelenés —, nem pedig mint a noumena — magánvaló — világát látja, azaz, hogy mi emberek sohasem fogjuk megtudni, hogy milyen a mindenség a maga valójában, mert amit mi tapasztalunk, az tulajdonképpen relatív és szubjektív, sőt *így, ebben a formában csak a mi gondolatvilágunkban van*, de valójában abszolút és objektív szempontból nézve nem létezik, hanem valami egészen más. Emberi megismerésünk ezen határai folytán a tapasztalatfeletti, transcendentális eszméket mint Isten, akaratszabadság és öröklét felfogni nem tudjuk, úgy hogy ezeket az eszméket legfeljebb fikcionálhatjuk praktikus és erkölcsi célok elérésére, de Istent „szemtől szembe“ emberfia nem láthatja. Ezt Kant észbírálatának utolsó részében fejt ki és megdönti Isten létezésének három bizonyítékát: az ontológiáit, a kozmológiáit és a fizikoteológiáit. Van tehát egy világ, mely minket körülvesz, melyet érzékelünk és egy másik, melyet senki sem láthat, senki sem érzékelhet. Ez az utóbbi az igazi, abszolút világ. Magának az embernek is, mint mindkét világba tartozónak két léte és két „én“-je van; az egyik az „empirikus én“, melyet érzékelhetünk, a másik az ennek a transcendentális noumena világban megfelelő igazi lényege, az „intelligibilis én“, melyet sohasem érzékelhetünk. Ezen intelligibilis én változatlan és örök, csakis általa van magasabb, személyiséggel bíró létünk; általa válik szabaddá az e világban megkötött akarat és gondolkozás, általa vagyunk halhatatlanok. Ennyit röviden Kant dualisztikus világszemléletéről, melyről, elébe vágva cikkem gondolatmenetének, megjegyzem, hogy teljesen fedi a keresztény világszemléletet — mert ez szintén dualisztikus és az idealizmusban gyökerезik — és teljesen ellentmond a zsidó életfelfogásnak, mert ez materialisztikus és monisztikus. A tudományos antiszemitizmus nem egyéb, mint az idealizmus és a materializmus harca, mely harcban mégis a zsidó materialisztikus felfogás az igazi

idealizmus, míg a keresztény idealisztikus világnézet materialisztikus. Nézzük azonban az egész gondolatmenetet és haladjunk lépésről lépésre, nehogy nagyot lépve gödörbe essünk.

Kant örökebe Schopenhauer lépett, aki átvette mestere tanait, de egyszersmind megírta Kant bírálatát. Az ész, valamint a szemlélődés a priori formái közül II-et — mint ő maga mondja — kidobott az ablakon és megtartotta a kauzalitás kategóriáját és a két szemlélődési formát: teret és időt. Ezt a hármát skolasztikus kifejezéssel „*principium individuationis*“-nak nevezte, minden egyebet meghagyott azzal a különbséggel, hogy míg Kant éppen kriticismusával azt akarta kimutatni, hogy a noumena transcendentális világot nem tudjuk megismerni, addig Schopenhauer — éppen mestere tanításával ellentétben — azt mondta: a noumena világa, a dolgok lényege: az akarat. Ez az akarat különböző fokú és intenzitású — más az embernél, más a növénynél, de mindennek belső lényege — láthatatlan és érzékelhetetlen addig, amíg nem megy keresztül a *principium individuationis*-on, vagyis ameddig térben és időben és az e kettőt összekötő kauzalitásba testet nem ölt. Ha ez megtörténik, akkor az általunk tapasztalt világ csak emberi képzeletünk világa, ennek belső lényege azonban az akarat világa. Fenntartja tehát a dualizmust, azzal a lényeges különbséggel, hogy jobb szemével Fichte, bal szemével Schelling felé kacsint és Kant kriticismusának védő gátjait lerontva, kétségbeesetten küzd az egyszerre mindent elöntő Spinoza-tanok tengerével; mert a kategóriák és a szemlélődés formái, melyekkel Kant a dogmatikus metafizika hullámaint vissza akarta szorítani, nagyon gyengék voltak: alig hogy leverte a „*Kritik der reinen Vernunft*“-ban ezeket a cölöpöket, Spinoza elsodorta őket, amiről a „*Kritik der praktischen Vernunft*“ tesz bizonyosságot. Az elsőben azt mutatja ki, hogy Isten létéről nem beszélhetünk, mert nem tudjuk bizonyítani azt, hogy Isten tényleg van. A másik munkában mégis posztulálja Isten létét, sőt ezenkívül a szabadság és öröklét transzcendentális eszméit és beszél róluk, mint valóban létező dolgokról. Az újabb Kantfilológia, Vaihinger: „*Die Philosophie des Als-Ob*“ c. művével az élen azt akarja ugyan bizonyítani, hogy Kant nem mondott ellent önmagának két főmunkájában, mert míg az elsőben azt mondta, hogy Isten létét bizonyítani nem tudjuk, addig a másodikban nem azt állította, hogy Isten ténylegesen van, hanem csak hipotétikusan képzelte Isten fogalmát, praktikus és erkölcsi célok elérése érdekében. Ezzel szemben én azt kérdezhetném ugyan, hogyha Kantnál Isten csak fiktív vagy hipotétikus eszme, hogyan mondhatta ki mégis az — Istentől származó — kategorikus imperatívust. Egy eszme, melyet én csak feltételezek, mely tehát nincs, sohasem mondhat nekem valamit kategorikusan, mert hiszen az, amit nekem ez az eszme mond,

azt én mondom, mert az eszmét is én fikcionáltam. Kant és Schopenhauer kritikus idealizmusa nem egyéb tehát, mint antropomorfisztikus materializmus, mert ha Isten létét se bizonyítani, se megismerni nem tudjuk, akkor semmi módon róla nem beszélhetünk és ha ezt mégis tesszük, akkor Istent csak olyan tulajdonságokkal ruházhatjuk fel — habár ezt hatványozott mértékben is tesszük —, mint amilyeneket mi emberek megismerhetünk és tapasztalhatunk, ezekről pedig maga Kant mondja, hogy ismeretelméletünk a priori határai folytan antropomorfisztikusak. Idealizmusa azért materialisztikus, mert Istent emberi tulajdonságokkal ruházza fel; bizonyítja ezt a kategorikus imperatívus ez a „*kötött-szabadakarat*“, melyre azonban ilyen szűk keretek között nem terjeszkedhetem ki. A legújabb Kant-tanítvány Otto Weininger, ki ugyancsak erősen hangsúlyozza mesterének elveit és munkájában: „*Geschlecht und Charakter*“ ahhoz a konklúzióhoz jut, hogy a zsidóknak nincsen intelligibilis énjük, ezért nem is emberek, hanem alsóbbrendű lények, kik csak úgy válhatnak emberekké, ha megkeresztelkednek. A dolog humoros oldala kedvéért megemlítem, hogy Weininger maga zsidó volt és így — miként Platon államában saját munkáját: „*Az állam*“-ot nem lett volna szabad megírni, úgy Weininger mint zsidó ab ovo nem birt intelligibilis énnel, tehát nem is írhatta meg igazán munkáját s amit írt, azok csak szavak voltak: szavak kantikus értelem nélkül.

Ez a világszemlélet egészen megegyezik a keresztény vallás felfogásával. Itt, mint ott dualizmus folytan két világról beszélünk: az egyik mely minket körülvesz, melyben élünk, egy síralomvölgy és csak előkészítése annak a másik igazi boldog életnek, melyet a túlvilágon élvezni fogunk. Kant három transcendentális eszméje: Isten, szabadság és öröklét nem más, mint keresztény dogmák; a különbség csak az, hogy míg ő az erkölcsi világrendet posztulálja azért, hogy e három posztulátum-dogmában higgyük, addig a kereszténység és a skolasztika azért hitt a dogmákban, hogy Istennek tetsző erkölcsös életet éljen. Így tehát cseberből vederbe — az új kor hajnalán ott voltunk a skolasztika kellő közepében. Valamint régen, az „*embertársi*“, a felebaráti szent szeretet“ hirdetőjének követői félreértették mesterük nagy és fennkölt szavait és az ő nevében fordultak a többi népek ellen, úgy ezen új kor mesterének „*kategorikus imperatívus*“-a, vagyis altruisztikus erkölcsi felfogása nevében fordultak a tanítványok a zsidóság ellen. Hogy megérthessük ezt a tudományos antiszemitizmust, Kant világszemléletével párhuzamosan a mi nagymesterünk hatalmas munkáját kell vázolnom és szólnom: Baruch Spinoza „*Ethica*“-járól.

E munka első és utolsó gondolata: Isten. Avval kezdődik, hogy Spinoza kimutatja, miszerint Isten szükségképpen létezik — persze ezt nem a kanti-

kus skolasztikus három bizonyítási formával teszi — hogy Isten eszméje nélkül semmit sem tudunk elgondolni, hogy Isten az egyetlen abszolút, igaz létező és minden — mi emberek is — ő benne van és nélküle el nem gondolható semmi sem. Isten láthatatlan, nem érzékelhető és mindenütt jelen van; in idea (platói értelemben használok e szót!) van bennünk és csakis intuitív módon nyilatkozik meg, Nem minden embernek van annyi lelki ereje, hogy Isten léte neki intuíción útján megnyilatkoznék, mert az emberek felett — akik csak részei az egésznek — ott ülnek a legnagyobb ellenségei, a *szenvedélyek* és fekete fátyolt borítanak szemeikre, úgy hogy „vannak szemeik, de nem látnak és vannak füleik, de nem hallanak...” és nem tudnak tisztán gondolkodni. Pedig csakis gondolkozás által juthatunk el Isten fogalmához, mert ez a fogalom minden gondolat alapja, de egyszersmind a gondolatok végsője is, melyet szemtől szembe csak akkor látunk, ha azt a sok fűvet, gázt, követ és mi egyebet, mely e talajt és alapot benőtte és elborította, félre hordtuk és utunkból eltakarítottuk. Addig, míg a szenvedélyek — melyek helytelen részletgondolatok — uralkodnak rajtunk, addig nem látjuk az összefüggést, az egységet:

„Wie alles sich zum Ganzen webt,
Eins in dem Andren wirkt und lebt.“

Az emberi szenvedélyeket és az általuk előidézett helytelen gondolkozást tárgyalja Spinoza az „Ethica” második, harmadik és negyedik könyvében. Ez a három könyv relatív emberi létünk tana, melyben a „bellum omnium contra omnes” elve diadalmaskodik és Spinoza tudatosan és a természet életével egybehangzóan relatív emberi létünk végső konzekvenciájaképpen az *egoizmus tényének* hódol. Ez volt az a pont, mely alkalmat adott arra, hogy a Kantkövetők, akik az altruizmusnak, a kategorikus imperatívusnak hódolnak, megtámadják Spinozát és vele az egész zsidó világfelfogást. Schopenhauer, Weininger, Wagner voltak azok, kik nem tudtak betelni annak a hangoztatásával, hogy a zsidók nem tudnak felemelkedni a relativitás, a materializmus békóiból, hogy zsidó nem tudja az abszolút igazságot megismerni, mert mindig csak küzd, hogy szerezzen; kontemplatív nem tud lenni, pedig Schopenhauer szerint csak úgy szárnyalhatunk a magasba, ha egyszer úgy tudunk valamit nézni, hogy nem kívánjuk a mi számunkra, hanem gyönyörködünk benne. Wagner, aki Schopenhauer és Feuerbach filozófiáját követte, ezért mondta „zsidóirátában”, hogy zsidó sohasem lehet alkotó művész, mint színész vagy reprodukáló művész pedig nevetségessé válik. Weininger pedig éppen ezen zsidó egoisztikus világszemlélet miatt azt mondta, hogy zsidónak nincsen magasabb, intelligibilis énjé. Sombart ugyancsak ez okból támad és példában mindig azzal hozakodik elő, hogy míg a keresz-

tényeknek nem volt szabad kamatot szedni, addig a zsidók szedték, sőt uzorától sem riadtak vissza, (hivatkozik a zsidó „tahlisz“-re) és ezzel magukhoz ragadták a kereskedelmet. Ez utóbbira csak annyit kell felelnem, hogy ma a keresztény kereskedők is szednek kamatot, akárcsak hajdan a zsidók, vagyis a kereskedelem egész fejlődés-menete igazolja a zsidók gazdasági felfogását, de egyszersmind azt is, hogy a keresztény erkölcsi felfogás nem állhat biztos talajon, hanem változásnak van alávetve, mert ha regen nem szedtek kamatot, ma pedig szednek, akkor időközben megváltozott ebbeli erkölcsi felfogásuk. Nem hiába fikció Kant erkölcsi világrendje, fikció hamar változik!

A tudományos antiszemitizmus filozófusaira pedig azt kell mondanunk, hogy azon emberek közé tartoztak, kiknek — mint Spinoza mondja — nem volt annyi lelki erejük ahhoz, hogy intuitív módon megismerjék Isten létét és törvényeit. Mert aki követi ezt a páratlanul nagyszellemű embert, Baruch Spinozát, *ki nem áll meg „Ethica”-ja relatív materializmusánál*, hanem képes őt követni az idealizmus világába, az szemtől szemben fog állni Istennel, mint ezt a biblia Mózesről mondja. A folyó mind szélesebb lesz és hatalmas árja körülövezi az egész mindenséget, amint lassan, méltóságteljesen hömpölygeti gondolathullámaint mind tovább, tovább... míg egyszerre ragyogó fényesség kápráztatja el szemeinket: kiértünk a véghetetlen, fenséges, öröknyugalmú tengerre, az idealizmusba és halljuk az istenség hatalmas szöveget: „Amor dei intellectualis”. Isten véghetetlen szeretetéről szól ott Spinoza és a munka ötödik része egyetlen egy mondaton épült: „Isten végtelen intellektuális szeretettel szereti önmagát”. Nem jut e eszünkbe egy másik zsidónak hasonló mondása: „Ha a tengerparton állva kavicsokat dobna a tengerbe, vajon ki tudná-e tölteni; Isten szeretete olyan mint a tenger.” És Spinoza alakja mellett megjelenik az a másik, a názárethi szenvedő. Aztán még egy hatalmas, Isten szeretetétől meghihletett ember áll mellettünk, a szinai törvényhozó, aki azt harsogta a világba: „Halljad Izrael! az Örökkévaló a te Istened! az Örökkévaló egyetlen egy.” Azt az idealisztikus igazságot, melyet a két vallásalapító hirdetett, megértette Spinoza is. Matematikai formában, „more geometrico” építette fel „Ethica”-ját és matematikai bizonyossággal, a logika minden követelményének és szabályának megfelelően vezette le az abszolút örök igazságot: a szeretet törvényét. Mert azt mondotta munkája első részében, hogy mindennek alapja Isten léte és mi emberek csak általa és csak benne vagyunk és élünk. Az ember élete a relatív, materialis világ szemüvegén át nézve értelmetlen vendégszereplés volna ezen a földtekén; hirtelen kezdődik és hirtelen végződik és mindaz, ami bölcső és koporsó között van, ez az arasznyi emberi lét telve van szenvedéssel és csalódással, meg-

magyarázhatatlan volna, ha nem nézhetnők ezt a rövidke materialis küzdelmet sub specie aeternitatis, az idealizmus, az öröklét látszóján keresztül „Modus“-ai, itt létalakzatai vagyunk Istennek és rajtunk is be kell teljesednie annak: „Denn was entsteht, ist wert, dass es zu Grunde geht“; de éppen azért, mert Isten módusai („gyermekai!“ — mondotta Krisztus) vagyunk, éppen ezért megismerhetjük az ő szükségképeni létezését és végzetetlen szeretete örökéletet lehelő sugaraínak részesei leszünk; szeressük egymást, mert hiszen mindnyájan részei, gyermekei vagyunk. Ez az istenszeretet az „amor dei intellectualis“ és e szeretet által messze felemelkedünk az egoisztikus materializmus szűk határain és szárnyalunk az idealizmus örökéletű, szabad világába. Ha a Kant-követők Spinoza panteizmusára, a monisták pedig (Haeckel, Ostwald) materializmusára hivatkoznak és azért támadják a zsidóságot, mert „nincsenek transzcendentális problémái“ és „nincsen intelligibilis én-je“ (Weininger) vagy pedig azért, mert „szűklátókörű egoisztikus materialisták“ (Schopenhauer), vagy azért, mert „nem tudnak a művészetben produkálni és reprodukálni“ (Wagner), akkor magyarazzuk meg nekik Spinoza „Ethica“-jának ötödik könyvét, mutassuk meg nekik, hogy ez a zsidó (és ama másik két zsidó) milyen igazi idealista volt, hogy Isten szeretetét hirdették és különbséget tettek relatív emberi és abszolút isteni lét között. Magyarazzuk meg nekik, hogy a tudományos antiszemitizmus nem egyéb, mint a materializmus és az idealizmus küzdelme, melyben ők — a hamis idealizmus hirdetői — materialisták, a zsidók pedig, Spinozával az élükön az igazi, Isten végzetetlen szeretetétől áthatott idealisták. Talán megértik és talán vége lesz ennek a küzdelemnek.

KISTELEKI EDE: TEMPLOMBAN.

Mínél nagyobb súllyal nyom az élet terhe,
Látó lelkem annál följebb emelkedve
Szakadoz a tiszta égi messzeséghez
S jövő otthonából egyre többet érez,
A mélységek felett áthidalt ösvényen.
Halhatatlan műved mindenütt felérem,
Óh te örök szellem, világok királya,
De bekíváncozom a zsinagógába,
Te dicséretedre, mely közöttünk épült:
Hol a frigyszekrényre lesugárzó fényt küld
A felette lengő örökéző lámpa,
Hol a Mózes könyvét védő cédrusfába
Egykor a Libanon hajtá fel az éltet.
A kupola alá, ahol mesévé lett,
Dicsótéljes hajdan őrszellemé száll még

Művek derűjével, hol áttörött árnyék
Rabbi Löw lelkéből szőtt testet magára.

Ahol Dávid király felzengő zsoltára
Maga írott nyelvén Sebaothoz árad,
Melynek dallamából ölt magára szárnyat
Ihletett érzésem, mit nem sarkal képjel.
Hogy Istenhez lépjen szent elmerüléssel.
S a fohászok útján, mik magasba visznek,
Pitvara megnyílik én bennem a szívnek,
Hogy árnyakat győző égi szeretetben,
Testvéri egységben mindent átöleljen.
Buzgó könyörgésem reszkető lágy hangján,
Sokasult szárnyakkal dicséretét hallván
Az égi királynak, hő imámba suttog
Fenn a láthatatlan kar, szeráfok, cherubok.
És a tisztult érzés leoldván a vétet,
Azzal, mi az égből hozzánkig leérhet,
Itt összhanggá olvad, mint dagadó hullám,
Ködtelen tájékok napsütötte csúcán.

S a felfoghatatlan ereszkedvén földig,
Képek alakjában visszatükröződik,
Hogy a mérhetetlent által mértékelje,
Hasonlatok szemén látnunk végtelenbe.

S hogy engem a vágyak szent ösztöne hajszol,
Lerajzolni elem csak egy vonást abból,
Ami egész bárhol és megoszthatatlan,
Föl esdeklem hozzá, híván őt magamban,
Hogy a hegyen gyújtson égő csipkebokrot.

S ime a nagy templom, mely kupolát hordott
Falain, megnyílik, eget, napot látok,
A nap övéen átal csillag-miriádok
Lebegnek az űrben s az egész sugárzó
Teremtett világ, fenn, égő pontoknak látszó
Ama nagy sötétben, mely rajta túl terjed,
Mely úgy hordja keblén, mint vihar a pelyhet.
S túl a sötétségen: melyből új világok
Kelnek és enyésznek, fényt, világot látok.
Önmagát sugárzón, mely test nélkül fenn ég,
Melynek nincs határa, csak a végtelenség.

S minden, amit látok s elgondol képzelem,
Az örök mindenség ott a végtelenben
Csupán halvány árnyék arról, mi valóság,
Melynek határait rejtelmek titkolják.
Az a szent valóság méhe: idő, térnek,
Melynek tükre itt lenn csak az emberlélek
És belőle abba csupán annyi fér be,
Mint a napból cseppnyi harmatban a képe.

KARL SCHWARZ (BERLIN): A MAGYAR ZSINAGÓGÁK KÉPEI A MULT ÉS JÖVŐBEN.

Karl Schwarztól, a kiváló berlini műtörténészről, a „Jüdisches Kunstarchiv“ alapítójától kaptuk a következő levelet, amelyet egy új fontos műtörténeti akciónk kiinduló pontjává óhajtottunk tenni:

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Budapesti előadásom után Berlinbe hazatérve, szükségét érzem annak, hogy levélben is köszönetet mondjak Szerkesztő úrnak és a budapesti zsidóságnak azért a lelkes fogadtatásért, amelyben engem, illetve előadásomat részesíteni szívesek voltak. Életem legszebb napjai közé sorozom azokat a napokat, amelyekben alkalmam volt a Mult és Jövő hatalmas kulturmunkáját szemtől szembe látni és meggyőződhettem arról a tiszteletről, szeretetről és ragaszkodásról, amellyel a magyar közönség a diadalmas ifjúsággal hódító Mult és Jövőt körülrajongja. A magyar zsidóság büszke is lehet a Mult és Jövőre, amelyet ma már a külföldön is mint a világ legszebb, legértelmesebb zsidó folyóiratát ismernek.

De a köszöneten kívül más célom is van jelen levelemmel. Fel akarom hívni Szerkesztő úr figyelmét egy pontra, amelyet személyesen előadni elmulasztottam és amelyet zsidó műtörténeti szempontból igen fontosnak tartok. Magyarországnak sok érdekes régi és új zsinagógája van, amelyet csak kevesen ismernek a magyar zsidók közül is és még kevesebben a külföldön. Pedig mennyi tanulságos anyagot rejtenek ezek a zsidó templomépületek, mennyi érdekes megfigyelésre adnak alkalmat a zsinagógái típusok legkülönbözőbb alakulatai és változatai. Száz meg száz típusát ismerjük már eddig a zsidó templomépítésnek (egy tudós keresztény múzeum-igazgató gyűjtötte össze és ismertette nagy szeretettel) és ezt a mozaikot értékesen kiegészítenék a Mult és Jövő közleményei, azok a gyönyörű reprodukciók, amelyeket élvezettel és tanulsággal szemlélnék azok is, akik a magyar nyelvet nem értik.

A Mult és Jövő már közölt is néhány igen érdekes régi és új zsinagóga-felvételt, amelyeket, nagyon helyesen, a templomok felszerelésének reprodukcióival is kiegészített. A kismartoni, pozsonyi, szegedi, egri, trencsényi, szombathelyi, rohonci stb. zsinagógák fényképeit az Ön folyóiratának közlései után meg is szereztük a „Jüdisches Kunstarchiv“ számára, amely a németországi zsidók „Gesamtarchivum“-ával és a berlini hitközséggel karöltve elhatározta, hogy a világ összes zsinagógáinak a képeit összegyűjti. De mindeddig Magyarországból áll a legkevesebb anyag rendelkezésünkre és azért, ha a Mult és Jövő a magyar zsinagógák képeinek sorozatos

közlését programjába felvenné, igen érdemes és méltó munkát végezne és e feladatot senki sem oldhatná meg sikeresebben, mint éppen a Mult és Jövő.

Úgy gondolom, hogy igen tisztelt Szerkesztő úr felhívást tenne közzé b. lapjában, amelyben felkérné olvasóit (talán mindenütt a rabbit vagy a hitközségi elnököt), hogy küldjék be a Mult és Jövőnek közönségük zsinagógájának képét, akár képes levelezőlapon is, a templom építési idejének és az építész nevének megjelölésével és Szerkesztő úr minden számban három-négyet is közölhetne. Hiszen a Mult és Jövő ügyis annyira pazar az illusztrációkban, hogy ez az új programmpont könnyen be lesz illeszthető a gazdag műsorba.

Nagyon örülnék, ha Szerkesztő úr már a legközelebbi számában ennek az indítványomnak eleget tenne. A Mult és Jövő csak nyerni fog a magyar anyag közlésével. Az Ön folyóirata, amely már most is a mi „Jüd. Kunstarchiv“-unk céljainak nagyértékű segédkönyve és illusztráció-kompendiuma, így Magyarország összes zsidó vonatkozású műkincseinek örökbecsű forrásműve lesz.

Tiszteletem és nagyrabecsülésem kifejezése mellett, vagyok Szerkesztő úrnak

Berlin, 1914. február 28.

készséges hiva
Karl Schwarz.

A magunk részéről itt csak annyit jegyzünk meg, hogy készséggel teszünk eleget a kiváló műtörténész kívánságának és amidőn levélét közzétesszük, egy-szersmind megkezdjük a zsinagógák közlését négy különböző típusú magyar zsidó templommal. A legérdekesebb közöttük a régi beszercei ortodox zsinagóga, amely tökéletes keresztény gót templom stílusban van építve, csak éppen a torony folytatása hiányzik. Volt is sok baj emiatt. Dr. Balázs Lipót beszercei ügyvéd értesítése szerint, a templom Blumenfeld Izsák ügyvéd elnöksége alatt épült, de sem az akkori rabbi-helyettes Kaufteil Dávid Izsák, sem a híres entradami rabbi nem akarta zsidó templomnak elismerni, minthogy az oldalhajók folytán a zsinagógának teljesen kereszt alakja van. Ekkor rabbivá választották meg a jelenlegi papot, Ullmann Salamont, aki a templomot felavatta, amit később az entradami rabbi is jóváhagyott azzal a megokolással, hogy attól lehet tartani, hogyha a rabbik nem ismerik el a templomot orthodoxnak, az egész hitközség „áttér“ a neológiára.

A soproni zsinagóga nemes reneszánsz, az aszódai új magyaros, a szolnoki átoltott mór stílust mutat.

Egyben felkérjük a hitközségek rabbijait és elnökeit, hogy zsinagógájuk fotográfiáját, az építész nevének és az építés dátumának megjelölésével minél előbb hozzánk beküldeni szíveskedjenek, még pedig lehetőleg két példányban, hogy a reprodukálás után az egyik képet elküldhessük Berlinbe a „Jüdisches Kunstarchiv“-nak, a másikat pedig átadhassuk a „Magyar Zsidó Múzeum“-nak.
(A Szerk.).

Az aszódí zsidótemplom.
Tervezte Román Miklós
1908-ban.

Synagogue à Aszód.
Bâtie en 1908.
Architect: Nicolas Román

Synagogue à Szolnok.
Bâtie en 1898.
Architect: Léopold Baumhorn.

A szolnoki zsidó templom.
Tervezte Baumhorn Lipót
1898-ban.

A besztercei orth. zsidótemplom.
Tervezte Habermann Adólf
1891-ben.

Synagogue orthodoxe à Beszterce.
Bâtie en 1891.
Architect: Adolphe Habermann.

Synagogue „statusquo“ à Sopron.
Bâtie en 1876.
Architect: Jean Schärmár.

A soproni statusquo zsidótemplom.
Tervezte Schärmár János
1876-ban.

Josef Glaeser
palesztinai héber költő.

Joseph Glaeser,
poète hébreu palestinien.

ABÁDI IMRE (JERUZSÁLEM): JUDEAI KÖLTŐK.

I.

JOSEF GLAESER.

héber nyelv, melyet a nagy gettó-írók: *Lewinsky*, *Bencijon*, *Achad Haam* és *Bialik* korszakos munkássága gazdagított, csiszolt és modernizált, életrekelt Judeában, fejlődik és napról napra nagyobb tért hódít magának minden vonalon; de a héber költészet, mely ezen a pompás, még a prózájában is pattogó ritmusú nyelven megnyilatkozik, ma még nem új, nem modern és amit a legjobban kell hangsúlyoznunk, nem keleti és nem zsidó költészet. Judea mai költői az *Achad Haam*- és *Bencijon* nyelvén írnak ugyan, de — bár jól megtanulták a héber nyelvet, legnagyobb részük még nem héberül, hanem a nyugati anyanyelvén gondolkodik s mert részben a nyugati írók szemével néznek, mert részben még a nyugati ghettók homályával van tele a lelkük, mindaz, amit írnak, a nyugati irodalomnak a nyugati műformák-

ban adott jobb, vagy rosszabb másolata. Nem a fölviruló őshaza, nem a mindennek fölé emelkedő új zsidó kultúra levegője, nem a napfényes kelet ragyogása csap ki írásaikból, hanem többnyire a nyugati vérszegénység és dekadencia fátyolos, erőtlen visszhangja, mely ebben a nyelvben és ebben a levegőben sehogysem tud gyökeret verni és oly esetlenül hat, mint egy idegen talajban elfonnyadt virág, melyben csak a lelkesedés — amivel minden héber írást fogadnak ma itten — lát életet és eredetiséget. Nem veszik észre, hogy erről a megíjodott, diadalmas nyelvről mennyire lesír az elnyűtt nyugati forma, nem látják és nem érzik, hogy ez a temperamentumos nyelv egészen új formabeli lehetőségeket nyújt és egy őseredeti, forróvérű keleti embert vár, aki már az anyatejjel szívta magába a keleti zsidó kultúrát. De ez az ember még nem érkezett meg.

Judea mai lírikusai között elsősorban a bécsi származású *Josef Glaeser*t kell bemutatnunk, aki bár először német nyelven jelentkezett és formában se hozott sok újat, de dalait legalább a jelen hangulata hatja át, a jelen zsidó törekvései lüktetnek verseiben, egyszóval: a korszellem legmarkánsabb és legmodernebb énekese ő és aki majd a zsidó reneszánsz irodalomtörténetét megírja, róla semmiesetre sem fog megfedkezni. Glaeser eredetileg orvosi pályára készült, de hajlamai az irodalom felé vezették. Első kísérleteit prózában írta, aztán a líra területére csapott át és pompás somer- meg munkásdalai csakhamar népszerűek lettek egész Judeában. Jelenleg Jeruzsálemben tartózkodik, ahol a Jellin-féle új héber szemináriumban az egyetemes irodalomtörténetet adja elő. Az alábbi versek legközelebb megjelenő kötetéből valók:

JUDEA TAVASZA.

Vig ünnepi ének
Új dalú zenének,
Hangja száll felém ...
Ki sirna itt máma,
Nehéz tompa gyászba'
Multak romjain?

De Kelet rögére
Egy új csillag fénye
Tündöklék megint ...
Friss, gazdag vetések
Dús pompájú rétek
Csókolják szemünk.

Nemes törekvésünk,
Ifjú erősségünk
Lüktet szerteszt:
És zord kinjainkra
Régi, büszke fényünk
Visszahozza még.

Régi húrjainkat
Viharos fájdalmak
Széjjeltéphetik ...
Ha zeng az új hárfa
Boldog ujjongása:
Vissza ki tekint?

Egykor régesrégén
Babylon kertjében
Sirtak álmaink
És a galuth éje:
Bús viharok méhe
Még ma is, ma is ...

Vig ünnepi ének,
Új dalú zenének
Hangja száll felém:
Ki sirna itt máma,
Nehéz tompa gyászba
Multak romjain?

Ira Jann (Tél-Aviv)
A „nyugati fal”-nál.

Ira Jann: A côté du
„mur d'Oest”.

A KOTÉL MAARAVI¹-NÁL.

E régi fal megállít engem is,
Ahol gyászolva sirdogál a mult;
Ahol a vének keseregve állnak,
Az én szemem még könnybe nem borult.

Óh, árva rom, ős-szentélyünk falából
Egy síremléket látok benned én;
Egy síremlék — nagy századok fölött,
Hírünk és fényünk temetőhelyén.

Emlékednek könnyet nem szentelek:
Nem sírok én egy drága sir előtt...
Úde virágot szórok csak reád,
Amit a tavasz első csókja szőtt:

Ösi földünk első lobbanása
Az én vidám és új üdvözetem;
Jövönk szép napja zeng belőle már,
Mely létre kel és újra nagy leszzen.

¹ A jeruzsálemi templomnak fennmaradt „nyugati fala”.

SÓMÉR-DAL.¹

Leszállt az éj már Judeában,
Egyedül mi vagyunk ébren.
Eljön a nyár és elfut megint;
Szedik a szőlőt, hús szél kering
S mi állunk, mi állunk az éjben.

Mi örökünk testvéreink felett;
Nincs köztünk egy, aki nem rettegett;
A beduín is óvatos ma már:
A mi golyónk, hajh, biztosan talál,
Nincs köztünk egy, aki nem rettegett.

S ha tán az arab követ hibát,
Dolgot ez csak a sómérnek ad:
Szilaj lovon mi érte megyünk,
Repül a szélben bő köpenyünk,
Ha tán az arab követ hibát.

Az éji csöndben — szép a tejút —
S anyánk keze is eszünkbe jut,

¹ „Sómér” a palesztinai kolóniák fegyveres zsidó őre.

„Sómér” juif à
Rison le Sion.

Egy zsidó sómér
Rison le Sionban.

Ki vörösre sírja fáradt szemét:
Halottnak hiszi már gyermekét.
Aldott keze, óh, eszünkbe jut.

A gólusba vissza nem megyünk,
Bár elérhet holnap a vég
S ha ránk is dördülne egy orv-lövés
— Mert szörnyű a bosszú, mindenre kész —
Őseink földjén meghalni szép.

A „JEMENI ZSIDÓKNÁL“ című hosszabb verséből.

(A költő egy szombati napon meglátogatta a jaffai jemeni városrészt és betért egy jámbor írástudó házához is, aki a látogatás után egész család-jával együtt csókokkal borította el a kezét.)

Könnybeborult szemmel álltam
Bánkódással tiltakozva:
Oh, jóságos öreg rabbi!
Szegénységed hajlékában
Mennyi nemes szeretettel,
Fönséges kegyvel fogadtál:
És most kezem alázattal,
Hálálkodva csókolnád meg?

Századok sötét rabsága
Szolgalelkekké nevelt bár,
De a multak rút gyümölcse
Nem való ez ősi földre!
Tanuljatok élni végre
Szabad földhöz méltó módon:
Önérzettel, emelt fővel,
Bátran járjatok mívelünk.
Egy széjjelszórt világnemzet
Halhatatlan gazdag lelke
Büszke lesz még rátok is!

Chacham Szaid, a jemeni zsidók bölcse. Chacham Said de Jemen, le sage.

A TOLL HARCOBÁI

SZILÁGYI GÉZA: IGNOTUS.

Az irodalomtörténetirő zavarban lesz vele szemben. Nem azért, mert nem lesz, hanem mert túlságosan sok lesz róla a mondanivalója. Akit a kritikai elemzés és mérlegelés édes vágya és terhes kötelessége Ignotus-Veigelsberg Hugónak izgatón komplex alakja elé visz, azt elsősorban szinte kábító álmélikedés nyűgözi le azon a sokoldalúságon, amely ennek a kivételesség radioaktivitását sugárzó léleknek irigyléni való sajátja. Íróembert a túlságos sokoldalúság a mindenbe kapaszkodás, de semmihez sem ragaszkodás ideges dilettánságának gyanújába is keverheti. Az a sokoldalúság azonban, mely nem sokféle való fölszines bukdácsolásnak és kísérletezésnek a jövőtehetetlenül kompromittáló árulója, az a sokoldalúság, mely az egész teremtet világot a mennyek legmagasától a poklok leg-aljáig bátran bejáró és birtokba hódoltató univerzalitásnak a büszke jele, az a ritka sokoldalúság, amelyben ritka sokrétű tehetség találja meg az erő kifejtésének teljességéhez szükséges sokféle és sokféle kanyargó útjait, ez a nem tehetetlenség-próbálgatta, hanem tehetség-túlságból önként és magától értődoen termett sokoldalúság bámulatra hajlított természeti jelenségül hat. Ignotusnak a sokoldalúsága ilyen: egy gazdag léleknek egész kert sokfajta színét és illatát ajándékozó kivirágzása.

Ignotus, a verseket sohasem mesterkedve ír, hanem mindig csak magából kivérző, kiömlő és kipárálló költő a modern magyar líra egyik legegységibb bélyegű képviselője. Legfelsőbb-rendű érzelmi kultúra, amely a legközvetlenebbül ható naivitás hangján is meg tud szólalni; legijesztőbb fokú tudatosság, amely az öntudatlanság mámorának bacchansruhájába is tud öltözni; leggon-dosabban magával számot vető formakésztség, amely olykor a rögtönzött pongyolaság egyszerűségének is tud látszani; könnyes szemű érzelmesség, amely magát csúfolgató gúnnyá tud torzulni, felsőbbes gúny, amelyet néha gyanusan meg-megremegett a felhámja alatt feszengő érzelmesség; — mindezeknek a szinte összeférhetetlen elemeknek a költészet mágijában való össze-békkült egybekeléséből született Ignotus lírája és lírizáló kis-epikája, amely tömörített extraktumként magába sűrítette mindazokat az ingredienciákat, amikből a legutóbbi tizenöt esztendőnek utána sereglett poéta nemzedéke a maga varázssitalait főzte.

Ignotus, a novellairó, bár nem hiszem, hogy húsznál több volna idevágó munkáinak a száma, a legfeledhetlenebb magyar elbeszélők sorába

mesélte bele magát. „Hárman a szalónban“ című története, amelynél gyöngédebb és finomabb magyar novellát keveset ismerek, és „Sanyika nagy“ című örvénylően mélységes elbeszélése olyan felfedező expedíciók a gyermeki lélekbe, amelyek a megfigyelés és a megismerés több kincsével ajándékoztak meg bennünket, akár száz tudós „gyermektanulmányi“ értekezés. A többi novellája is, és mindenik novellája felfedező út: lelkek sarkvidékére vagy legsötétebb Afrikájába, érzésszült-segtől villamos pillanatok titkai közé, az ember és a Végzet örök háborúságának csatamezőire.

Ignotus, az essayista voltaképpen külön cikket érdemelne. Gazdagságából a tanulmányaiban aján-dékozik a legbökezübben és a legmegvesztegetőb-ben. (Feljegyzések. Kísérletek. Olvasás közben.) Ezekben a tanulmányokban is, amelyek a kul-túra legelütőbb területeiről egyazon örömteli kész-séggel és hódító biztossággal zsákmányolják anya-gukat, szintén ellentétek izgató játéka szédít el bennünket: szinte gyilkolóan boncoló analízis (talán a rabbinus-ösök talmudista vitáiból leszármazott örökség) és teremően fel- és egybeépítő szintézis; a dogmáknak, a tekintélyeknek, a jel-szavaknak zsigereit kifordító kérlelhetetlen kritika és az új szépségek ismeretlen narkotikumaitól való boldog megmámorosodás; hatalmas filologus-literatus műveltség talajából kisarjadtt éles termé-szettudományos gondolkodás; a jelen pillanat reális követelményeinek pozitív megérzése és láz-álmok elvetélt utópiaival való megértő rokon-ézés; mindent megmarkoló tudás és mindent körülsimogató intuíció; jégkristályos tárgyilagos-ság és semita izzású líra; tradícióknak könnyekig meghatott megbecsülése és dinamitos forradalmi-ság; magyarság és nyugatiság. Képzeliük el mindezt és még egy csomót irodalmi, színházi, művészeti kritikáknak, esztétikai, szociológiai, gazdasági, lélektani, művelődéstörténeti, politikai studiumoknak, multba sülyedt korok és mérhe-tetlen távolságú népek lelkét feltámasztó tanul-mányoknak a keretében. Képzelenek mindehhez olyan nagylélegzetű, az élő beszéddel nem művé-szietlenül azonos, de mégis az élő szó hanglejtése közvetlenségének az illúzióját felkeltő, minden szélessége mellett is olykor faji zamatúan gyors meg szapora gesztusú stílust, amely egy pillanatra sem akasztja meg az író mondánivalójának sem az árasztásában, sem a legmikroszkopiosus diffe-renciálásában — és akkor valamelyest — mert e hamaros jellemzésből sok minden elsikkadt — elképzelték Ignotust, az essayistát.

Ennek az essayistának döntő szerep jutott abban a szabadságharcban, amelyet a modern magyar irodalom a legutóbbi tizenöt esztendő során makacs konzervativizmus, fekélyes kulturálat-lanság, babonás előítélet, vak értetlenség és süket közöny ellen diadalmasan megvívott. A szabad-ságharcban, amelynek egyik fővezére Ignotus, főhaditáborá pedig az Ignotus-alapította „Nyugat“

Ignotus.

volt, a fővezér ezt a jelmondatot írta vörös lobogó-jára: „A művészet souverain, mindent meg szabad csinálnia, amit meg tud csinálni.“ Hogy ez a mondat, amelynek igazságát még csak egy év-tizeddel ezelőtt is a hazafiságot maradisággá, az esztétikát erkölcsstanná, az irodalmat politikává sülyesztő „perzekutor-esztétika“ verbeborult szem-mel és tajtékzó szájjal tagadta, hogy ez az Európa-szerte magától értetődő megállapítás immár mi-nálunk sem harci kiáltás többé, hanem sűrűre közhellyé közönségesedett: az Ignotusnak tömér-dek támadva, védekezve, magyarázva, felvilágo-sítva harcoló cikkének és előadásának immár megdönthetetlenül és elvitázhatatlanul bevett ered-ménye. A megragadó lírikus, a lélek legmélyéről aranyat és salakot felbányászó novellista, a kul-túra világát szuverénül átfogó essayista mellé ekképen magasodik a velük egyívású agitátor is.

Ha Ignotus végigné a modern magyar íro-dalomnak kápráztatóan sokszínű és szédítően sokillatú kertjén, nagyon sok olyan pompázó virágot lát, amelynek — közvetve vagy közvet-lenül — legalább ideig-óraig, amíg reászorultak, ő volt az ápoló, gondozó, fejlesztő, művészeti klímánk zordsága, kártékony rovarok és kitépő kezek ellen megvédő kertésze.

Ennél a büszke tudatnál kincsesebb jutalma nem is lehet.

DR. BERNSTEIN BÉLA:
EGY RÉGI HITKÖZSÉG EMLÉKEIBŐL.
II. A „JUDEN-POLIZEI“.

Rohonc hitközsége nevezetes műemlékének, ritka szép templomának részleteit mutattuk be, történeti visszaemlékezések kíséretében, a múlt havi füzetben; e részletek kiegészítését nyújtjuk most, abban a tudatban, hogy a bemutatott képek méltán emelik nálunk azoknak a rég elhunyt hittestvéreknek tekintélyét, akik ily templomot ily szép módon tudtak berendezni és fenntartani.

Van azonban annak a régi hitközségnek egy másik műemléke is, mely nem annyira külalakjával, mint tartalmával kelti fel és köti le figyelmünket. Elsárgult betűs folio-kötet az a nevezetes emlék, melynek egyes pontjai hasonmását itt visszaadjuk és mely nekünk elavult betűjével, ősi nyelvezetével oly sok érdekeset regél azoknak az ősöknek sorsáról, akik még nem voltak oly szerencsések, hogy a szabad magyar hazának egyenjogú fiai lehettek volna. Nem, egyenjogúságról nem is álmodtak ők, megelégedtek, ha békében megtértek maradhattak. Ezt elérték, nem ugyan országos törvény által, hanem földesuraik,

A rohonci templom tóraékszerei
és serlege a XVIII. századból.

Ajustement de la synagogue
de Rohonc. (XVIII. siècle.)

Zuden Policer

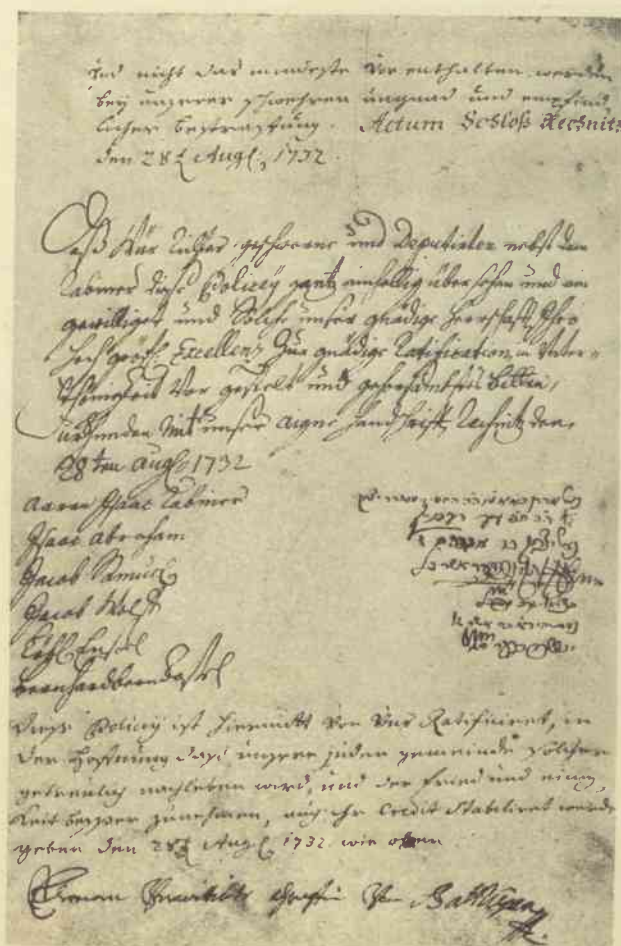
[illegible]

La première page
de „Juden-Polizei“.

A Juden-Polizei
első lapja.

a Batthyányi grófok jóvoltából. Ennek a ténynek kodifikálását nyújtja az a 104 pontból álló rendszabályzat, melyet 1732-ben a kiváló Batthyányi Eleonora grófné adott az ő rohonci zsidóinak: *Juden-Polizey* név alatt.

A szabályzat neve is arra mutat, hogy rendet akart teremteni a hatáskörébe tartozó zsidók között és evégből rendőri felügyeletet is gyakorolt feletük minden tekintetben. Valljuk azonban meg, hogy ez nem volt a rohonci hitfelek kárára, sőt ellenkezőleg sok tekintetben előnyére. Igaz, hogy jobbágyi sorba helyezi őket, mikor úgy a letelepedés, mint az elköltözés szabadságát megköti, azt grófi engedélytől és bizonyos díjak lefizetésétől teszi függővé (42—44. §); igaz, hogy szabad fejlődésüket korlátozza, mikor kiköti, hogy nem szabad a hitközségnek a földesúr beleegyezése nélkül kölcsönt sem felvenni (1. §), de viszont jótékony befolyást gyakorolt, rájuk mikor úgy a község szervezetét, mint a tagok jogait és kötelességeit földesúri tekintély által szentesített szabályokba foglalta.

A Juden-Polizei
utolsó lapja.

La dernière page
de „Juden-Polizei“.

Igaz, hogy a rendszabályzat főcélja az volt, hogy a földesúrnak járó védelmi és egyéb adókat minden áron biztosítsa, amiért elrendeli, hogy a község fizetési kötelezettségét köteles alkalmazni, akik kéthetenként tartoznak a földesúri adót behajtani, hogy így legalább a családonként kivetett évi 6 frt védelmi díjat még a legszegényebb is lefizethesse 24 f. részletekben (28. §); amikor meghagyja, hogy ünnepnapon senkit sem szabad adóssága miatt átok alá helyezni, de az urasági vagy hitközségi adó érdekében igen (54. §); de viszont tekintettel van az ő zsidó alattvalói érdekére, megvédi őket szabad kereskedési jogukban és bárhol támadás érne őket, a földesúr hajlandó nekik elégtételt szerezni (34. §). És nemcsak a földesúr és zsidai között levő ügyek elintézését szabályozza, hanem a zsidóknak egymás között levő vitáik és pereik kiegyenlítésére is hoz törvényeket. Különös figyelemmel van a leggyakoribb peres esetekre, melyek adósok és hitelezők között előfordultak (35., 41. §) és mindet a zsidó bíró elé utalja, csak nagyobb kihágások esetén dönt a földesúr. A zsidó bírónak pedig kötelességévé

teszi, hogy nemcsak otthon, de ha akár a község, akár az egyesek ügye megkívánja, az illető fél költségére elutazzék oda, hol a pör folyik és törekedjék békésen elintézni. Szükség esetén az esküdtek is tartoznak odautazni (92. §).

A zsidó bíró tehát, ki a hitközség elnöke volt, nem is könnyű hivatalt viselt. Meg is követeli a „Polizey“, hogy írástudó ember, a felső adófizető osztályból való, előbb már esküdt vagy templomatya és amellet pontos adófizető lett legyen. De még így is csak 3 évig viselheti fontos hivatalát, újra nem választható, csak földesúri engedéllyel (74–86. §). Tekintélyére azonban vigyázott a rendszabályzat; ha valaki megsértette, kilenc aranyat fizet büntetésül, amiből hét a földesúré és kettő a község szegénypénztáráé (94. §). Íme, a földesúr itt sem örökdió ingyen a rend felett, valamint minden más kihágásnál a büntetéspénz jórészt magának foglalja le. Így pl. joga volt minden hitközségi tagnak, ha a reá kivetett adót túlsóknak tartotta, megesküdni, hogy azt vagyoniilag nem bírja, amikor is engednie kellett neki abból; ha azonban kitudódott, hogy valótlanságra esküdött, úgy száz arany büntetést ró reá a „Polizey“, aminek a fele a földesúré, fele pedig a községé (66. §). Gondoskodott is a szabályzat arról, hogy a községi adókat a lehető

Ajustement de la synagogue
de Rohonc. (XVIII. siècle.)

Ezüst tóradiszek a rohonci
templomból. (XVIII. század.)

legnagyobb körültekintéssel vessék ki, hogy ne forduljanak igazságtalanságok elő (61–62. §).

Erdekes részlete az is, mely a kereskedési jogért fizetett adóról szól. Hogy ugyanis a zsidók a földesúr birtokain szabadon folytathassanak kereskedést, azért külön adót kellett fizetniök. Ezt rendszeren a község rőtta le egy összegben és azután bérbe adta az adószedés jogát egyeseknek. A kereskedők könyveik alapján fizették az adót a bérlőnek (Bestandmann), meghatározott táblázat szerint és kötelesek voltak az illető ellenőrzését eltűrni (5–7., 16., 47. §).

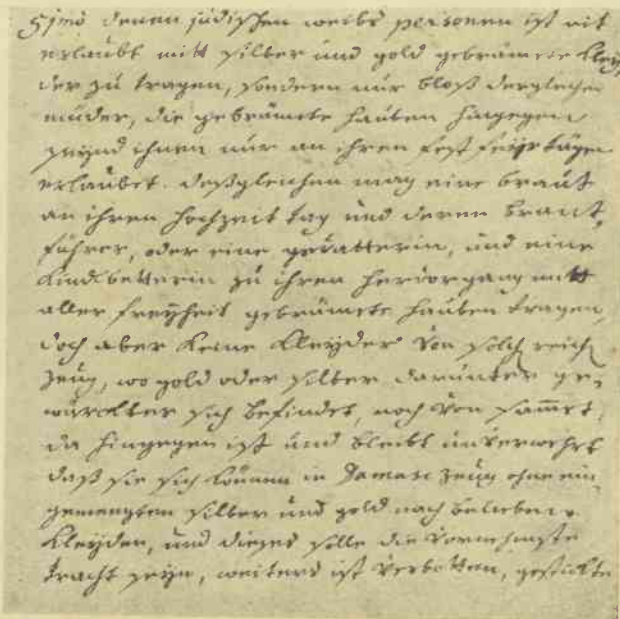
Persze, kissé furcsán festett az a szabad kereskedelem, mely annyi korlátozásnak volt alávetve, de a XVIII. század elején még ezt is kegyelemnek tekintették azok a zsidók, kik teljesen ki voltak szolgáltatva nemcsak az állami és megyei hatóságok önkényének, de a földesúrénak is. A rohonci zsidók legalább tudták a „Juden-Polizey“ révén, hogy melyek azok a szabályok, melyek e téren rájuk nézve érvényesek, ami határozott előny volt számukra.

Ez a körültekintő „Polizey“ különben kiterjesztette figyelmét nemcsak a zsidók jogi viszonyaira, hanem beléletére is és e részben felállított szabályai által is nem egy tekintetben üdvös hatást gyakorolt. Avagy nem-e származhatott csak előny a rohonci zsidókra abból, hogy büntetés terhe alatt eltíltja nekik a földesúr a kupdobást általában, a kártyázást pedig félünnepeket kivéve egész éven át (88. §.) Bizony ma is sok zsidó család áldaná az ilyen tilalom felállítóját, nem kevésbé pedig azért, ha érvényt szerezne a szabályzat ama határozatának, mely a zsidó nőknek fényűzését korlátozta, megtiltván nekik, hogy arannyal, ezüsttel szegélyezett

Rideau antique dans la synagogue de Rohonc. (1751.)

A rohonci templom frigyszekrény-függőnye 1751-ből.

Mit nem szabad a zsidó asszonyoknak viselniök. (Részlet a „Juden-Polizey“-ből.)

Que les femmes juives ne doivent pas porter. (Détail de „Juden-Polizey“.)

főkötőket viseljenek, kivéve ünnepnapon, továbbá a menyasszony lakodalma napján vagy a komasszony és a gyermekágyból kelő nő, mikor templomba megy. Ruhát sem ezüsttel, arannyal átszőtt kelméből, sem bársonyból nem szabadott csináltatniök, épp úgy tilos volt himzett vagy szőrmével szegélyezett téli kalapokat viselniök, nemkülönben ezüst vagy arany homlokkötőt (51. §) Hisz mi tagadás benne, a mi zsidó nőknek mintaképei az egyszerűségnek, sőt nem ritkán kihívják fényűzésükkel a másvallásúak irigységét!

Abban sem kételkedhetünk, hogy a súlyos megélhetési viszonyokkal küzdő zsidókra jótékony hatással volt, mikor a sok kísértésnek kitétt embert a szabályzat visszatartja amaz erkölcsi kihágástól, hogy hitfelének üzletét, bérletét az illető háta mögött ki ne vegye kezéből. Ha valaki a szabad kereskedés jogát bírja valahol és más azt kibérel az illető kárára, úgy 100 frt büntetést fizet; ha pedig vám- vagy hasonló bérletet vesz ki társa kezéből, úgy nemcsak 32 frtot fizet, hanem az előbbi bérlő régi jogaiba visszahelyezendő

A rohonci templom frigyszekrény-
függőve 1794-ből.

Rideau antique dans la synagogue
de Rohonc. (1794.)

(39—40. §). E sorba tartozik az a rendelkezés is, hogy senki se merje másnak a cselédjét elcsalni, több bért ígervén neki vagy akár ugyanazon bér mellett lebeszélni, épp úgy másnak a lakását kibérelni, ha csak nem hogy fél éven át már szabad volt (52. §).

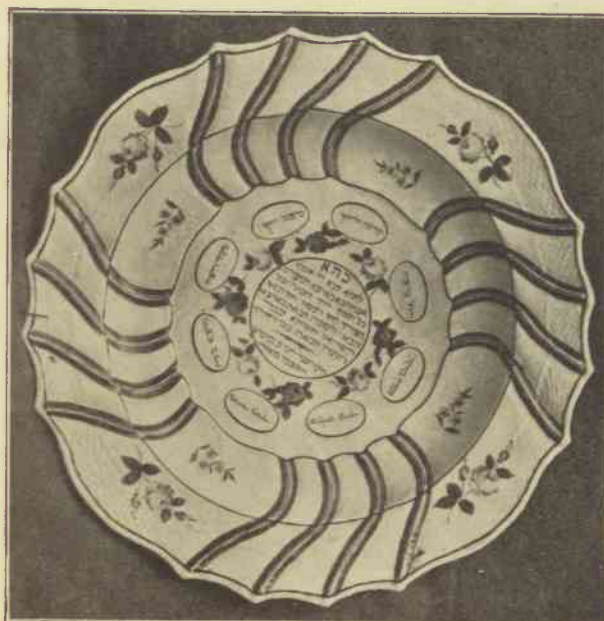
Íme, minde részletek csak azt mutatják, hogy mily beható figyelemmel és helyes felfogással törekszik a mi rendszabályzatunk a rohonci zsidók viszonyait rendezni. Bizonyára el is érte célját, hisz mögötte a földesúri hatalom állott. És ha nem is tárgyaljuk végig az érdekes pontokat, világos képet nyertünk már az eddigiekből is arról a helyzetről, amely számára ez a „Juden-Polizey“ készült. Intézkedik még sok fontos és kevésbé fontos kérdésben, szól részletesen a kóser hús és a kóser bor eladásának és bérletének ügyéről, mert hisz az megint a földesúr anyagi érdekét érintette, szól a hitközségi választások idejéről, módjáról, a rabbi és a hitközségi alkalmazottak, nemkülönben a hitközségi tisztviselők választásáról, és azok hatásköréről. Egy szóval gondos

alapszabályokat adott a rohonci zsidóságnak, mely köteles volt azoknak pontos végrehajtására ügyelni. Tagadhatlan, hogy ez a tény jótékony hatással volt annak a községnek haladására, boldogulására, mert rendet, fegyelmet hozott létre a község és tagjai ügyeiben, amit a szabályzat nélkül nem tudtak volna megteremteni.

A „Juden-Polizey“ szerkesztésébe alig folytak be a zsidók, egyes határozatok anyagát azonban csak ők szolgáltathatták, amit azután a grófné valamelyik intelligens, művelt hivatalnoka öntött formába, tiszta német nyelven, sűrűn tarkítva idegen, főleg latin műszavakkal.

A község megbízottjai azután, élükön rabbijukkal, R. Áron Prossnitz-cal, készséggel elfogadják a szabályzatot és héber aláírásaikkal hitelesítik. Fenn is állott érvénye, némi átdolgozás után, majd száz évig, úgy Eleonora grófné, valamint utódai által megerősítve. Ma pedig történeti szempontból itélve meg, bátran elmondhatjuk, hogy nemcsak a rohonci hitközség, de a magyar zsidóság történetének egyik igen érdekes dokumentuma az az elsárgult, elavult „Juden-Polizey“, amelyhez hasonló okiratról eddigelé nincs tudomásunk.

Olvasóink figyelmébe! Nagy szolgálatot tesznek olvasóink lapunknak, ha bevásárlásaik vagy megrendeléseik alkalmával a hirdető cégeknél lapunkra hivatkoznak.

Vaisselle de Pâques
de Rohonc (Herend).

Rohonci szidertál.
Herendi munka.

SCHORR MÓR:
NÉGY ÜNNEPI MAARIV-UVERTÜR.
IV. SEMINI ACERESZ.

Handwritten musical score for Schorr Mór's 'Négy Ünnepi Maariv-Uvertür. IV. Semini Aceresz.' The score is written on ten systems of five-line staves. It features a variety of musical notations including treble and bass clefs, key signatures, time signatures, and various note values (quarter, eighth, sixteenth notes, rests). There are also some handwritten annotations in Hungarian, such as 'Hosszú' (Long) and 'Gyors' (Fast), indicating tempo or duration changes. The handwriting is in a cursive style typical of early 20th-century musical manuscripts.

Handwritten musical score for Neumann Endre's 'Anyuskám mért nem gyujtasz Péntek este gyertyát?...'. The score is written on three systems of five-line staves. It includes treble and bass clefs, key signatures, and various note values. There are also some handwritten annotations in Hungarian, such as 'Gyors' (Fast) and 'Hosszú' (Long), indicating tempo or duration changes. The handwriting is in a cursive style typical of early 20th-century musical manuscripts.

NEUMANN ENDRE:
ANYUSKÁM MÉRT NEM GYUJTASZ
PÉNTEK ESTE GYERTYÁT?...

Iskolásfiúk tanulnak
Megtörtént regéket...
Péntek este, zsidó házban
Fehér gyertyák égnek...

Kis Pistike, odahaza
Nehéz szívvel várja,
Mikor gyúl ki fehér gyertyák
Ünnepesti lángja...

Kicsi szíve összeszorul,
Szeme könnybe lábad...
Anyuskám! mért nem gyujtsz te is
Pénteki gyertyákat?

Hová gondolsz, bolond fiú!
Nem dívat az már ma,
Nem égnek már kicsiny gyertyák,
Nagyúri szobákba...

Mit is szólna a baronesse
S tanácsos úr, Réthy?
Szenteleki bankdirektor,
Sem szívesen nézi...

Mit szólna a perzsaszőnyeg
És a Rembrandt-képek?...
Péntek esti, fehér gyertyák
Szalonba nem férnek...

Mit szólnának a zsúrnénik...
S az angol Miss... lady?
Mit is szólna... mit is szólna?
A szobalány, Trézsi!...

... Kis Pistike a szalonban,
Sírdogál magába...
Mért hogy, mért hogy szertefoszlott
Szép álmok világa...

Amit az ő gyermekszíve
Még soká nem ért meg...
Első álmán végigvágott
A nagy, hideg élet...

KOVA ALBERT: A MICSERKÉSZEINK.

a valaha eszébe jut valakinek a zsidó krónikában külön lapot szentelni azonnem zsidó nagyságok emlékének, akiknek a zsidóság valami szépet, jót köszönhet, az Mr. Powelnek, az angol hadsereg pedagógus-ezredesének a nevét a legelőkelőbb helyen jegyezze be. Nem szeretném kimondani róla azt a banális dicséretet, hogy Mr. Powel maga se tudta, hogy eszméje, a Scout-boy-mozgalom számai milyen új megoldások felé vezetnek az emberi nevelés bonyodalmai között, de azt alig sejtette, hogy a világszerte virágzó zsidó reneszánsz, melynek legkeményebb kérdése éppen a zsidóságtól mindjobban távolodó ifjúság kérdése az ő eszméje révén találhat igen frappáns megoldást. Nem vagyok öreg pedagógus, de ha végignézem a mi zsidó cserkészeink mozgalmas, vidám és mindenek felett példásan fegyelmes csapatait, lehetetlen meg nem illetődnöm azokon a lehetőségeken, melyeknek ez a kedvesen komoly mozgalom alkalmat nyújt. Ezek a lehetőségek éppen most jönnek kapóra, most, miután a sport túltengéseivel valóságos harcot izentek mindennek, ami a szellemi, a lelki világban életet és áldást jelent, szóval mindennek, ami zsidó. A sport szűk és egyoldalú lényege annyira lefoglalta magának a rajongó ifjúságot, hogy az a szellemi életet teljesen kikapcsolta magából. Itt önkénytelenül is eszébe jut az embernek az az ősi harc, amelyet Róma és Jeruzsálem évszázadokon át a sport és az etika jegyében folytatott. A harc eredményéről, azt hiszem, fölösleges itt beszámolnunk. A szép testű rómaiak örök romjai és az egészséges lelkű Jeruzsálem szellemének örök győzelme és minden időben való ujja épülése: eléggé ítélkeznek a két ellenfél felett. És itt rejlik Mr. Powelnek a zseniálitása, a Scout-boy-mozgalom az első, amely gyönyörű szintézisként áldásos megoldást ad a sport és az etika egyesülése kérdésének.

Mikor valaki azt az eszmét pendítette meg a magyarországi cserkészmozgalom fiatal, de fáradhatatlan harcosa, Bing Ede előtt, hogy meg kellene szervezni a zsidó-cserkész szövetségét, voltak, akik azzal a régismert peszsimista kijelentéssel éltek:

— Ej, mit, a pesti zsidó gyerekekkel nem lehet az ilyesmit kezdeni! A pesti

zsidó gyerek nem alkalmas a fegyelemre. A pesti zsidó gyerek szemtelen, önféjű és fegyelmetlen!

Hát a zsidó cserkész-csapatok apró katonái meglehetősen rácsáfoltak erre a kissé rosszakarátú kijelentésre. Ha az ember végignézi a tíz csapatból, illetve ötszáz cserkész-fiúból álló seregen, amely két hónapja működik, máris olyan eredményt lát, amely idővel ideális zsidóságot alkalmas nevelni és az új generációt teljesen regenerálni.

Egy csomó gyerek áll előttünk cserkész-dresszen, felszerelten, katonásan és bájos komolysággal. Ösztönszerűleg is szóbaállunk velük. A gyerekek úgy állnak, mintha minden percben jelenteni akarnának valamit. Szinte várják a parancsot, a kérdést vagy valami szívességi kérést. Gyönyörű fiúk. Vannak köztük, akik mintha a káki-ruha rajta nőtt volna. Mind kipirult arcú, komolyan néző és egészségesen mozgó gyerekek.

A beteg pesti levegő hatása mindjobban el-eltűnik arcukról és a sápadtak is rózsás mosolyba derülnek, ha valami parancsot kell teljesíteniök. Megszólítjuk az egyiket:

— Mi a neved?

— Hölcer Jenő vagyok, zsidó cserkész.

— Milyen „jótettet” végeztél ma?

— Ahogy a Király-utcában mentem, nagyon sok narancs-héjat találtam a járdán, összeszedtem és a csatornába dobtam, nehogy valaki elcsússzon rajta!

Megszólítunk egy másikat:

— Hát te milyen „jótettet” végeztél ma?

— Egy pojlisi zsidó a Homok-utcat kereste, odavezettem őt a Homok-utkába.

Troupe d'éclaireurs juifs de Hongrie.

Magyar zsidó cserkészcsapat.

Alighogy befejezte a mondatot, erélyesen megszólal egy másik „testvér“:

— *Nem pojlísi zsidó az, te, az épp olyan zsidó testvér, mint bármely más, csak hogy vallásosabb!*

Szinte meghatott ez az öntudatos helyreigazítás. Milyen kevés felnőtt ember tudja ezt nálunk! A gyerekek tizenkét éves.

A háttérben ott áll és figyel egy kis zömök, jól megtermett gyerekek. Magamhoz intem:

— Mit jelent az cserkész?

A gyerekek összeszedi magát, aztán határozottan mondja:

— A cserkész a legjobb honpolgár, aki testben és lélekben tökéletes akar lenni.

— Kítől tanultad ezt?

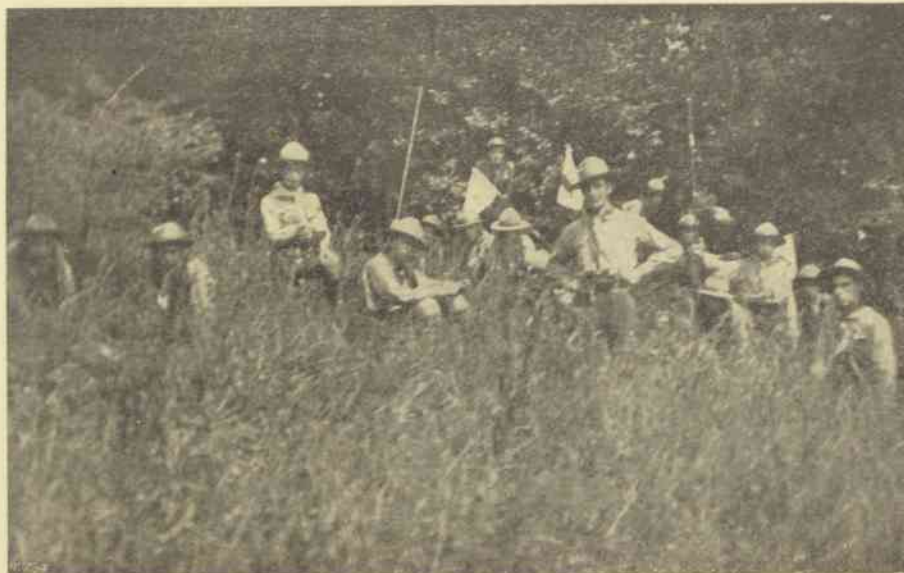
— A tiszt úrtól.

— Ki a tiszted?

— Neményi úr.

— Mondd el a zsidó cserkész-szövetség egész szervezetét.

— A zsidó cserkész-szövetség több, mint 500 tagból áll. Majdnem mind középiskolai tanuló. A szövetség 10 csapatból áll; minden csapat élén egy tiszt-testvér áll. A tisztén kívül vannak őrvezetők. Dr. Dömény Lajos ügyvéd úr a főparancsnok. A tiszt testvérek vezetik a kirándulásukat, ahol

Les messagères.

Az előőrsek.

mindent megtanulunk, amire az embernek az életben szüksége van. Ügyességet, becsületességet és természetes életmódot. A tiszt-testvérek azonkívül szabadelőadásokat tartanak nekünk a zsidó történelemből.

— Miről szólt például a legutóbbi előadás?

— József honfoglalásáról! — szólt egyszerre vagy húsz éles kis torok.

— Hát te, mi vagy? kérdeztem a derék kis előadótól.

— őrvezető vagyok!

Ahá — gondoltam magamban — azért megy ez olyan folyékonyan. Odafordulok egy másikhoz:

— Hát te, mit tudsz?

— Tudok két héber dalt, a Hássosánnát és a „Le David baruch“ című szombat esti éneket.

— Milyen „jótett“ végeztél tegnap?

— A villamoson átadtam egy nőnek a helyemet.

— Ez nem jött — vágta egynéhányan a szavába —, ez udvariasság!

— Akkor máma pótolom majd — vigasztalta magát a kötelességtudásában megsérült cserkész.

— Ki a tiszted?

— Fürst Oszkár testvér!

A feminista-kongresszus példás rendjét a zsidó cserkészeknek köszönheti. A kongresszus megnyi-

Pihenés.

Repos.

Az élelmezés.

Préparation des aliments.

tásától végig ott álltak őrt a „szemtelen és fegyelmetlen“ zsidó gyerekek és példás viselkedésük és szolgálatkészségük bámulatba ejtette a harcos suffragetteket. Az egyik jószívű feminista, amiért egy cserkész gyerek igen pontosan teljesítette kérését, egy darab tizkoronást ajánlott fel neki. A gyerek haptákba vágta magát:

— Köszönöm szépen, de nem fogadhatom el, cserkész kötelességből tettem!

Az előkelő angol hölgy meghatottan kérdezte:

— Melyik cserkész-csapatba tartozol?

— Zsidó cserkész vagyok, a harmadik csapatból! Jelentette a fiú, mire a hölgy egy arany-töltőtollal ajándékozta meg a nagyszerű zsidó cserkészt és a kiránduló vendégek nevében meghívta az összes „zsidó testvéreket“ a hajó-kirándulásra. Utközben az egész cserkész-sereg kuruc és héber dalokkal mulattatta az előkelő külföldi vendégeket.

Egy vasárnapi gödöllői kirándulás alkalmával éppen szemtanúi voltak egy tűzkatasztrófának. Nem sokat gondolkodtak, nekiláttak a munkának és egyrésze fellármázta a községet, míg a többiek bámulatos önfeláldozással, de mindig a legnagyobb fegyelemmel oltotta a tüzet.

Amenagement des tentes

Sátorverés.

A „jötettek“ terén — minthogy minden cserkésznek minden nap legalább egy „jötettet“ kell végezni — igen kedves felfogások és finom disztinkciók fejlődnek ki a fiúk között, akik bámulatos becsületességgel végzik kötelességüket. A természet iránti szeretet, az állatokkal való bánásmód, az udvariasság és a kötelesség kérdései hihetetlen pontossággal kikristályodnak az apró gyermek agyokban és ami mindezek fölött áll: az egymás iránti szeretet és gyöngédség nagyszerű példája.

A zsidó cserkész-csapatok mintaképes élete és működése nemcsak a zsidó szülők háláját, amely

napról napra megnyilatkozik, vonja maga után, de sok nem-zsidó gyerek is igyekszik a zsidó-cserkészek közé beiratkozni. A minap történt, hogy a főparancsnokság egy héber-Berlitz iskolát szándékozáván létesíteni, próbaelőadást rendezett egy csapattal. A gyerekek a legmelegebb rajongással fogadták a dolgot és kerek tíz perc alatt alatt harminc héber szót tanultak meg. A csapatban volt egy kis fiú, aki kissé különösen ejtette ki a héber szavakat. A dolog kissé feltűnt nekünk. Megkérdeztük tőle, nem-e szokott imádkozni regelenként?

Egy érdekes pont a kiránduláson.

Point intéressant.

— Református vallású vagyok — szolt a fiú mosolyogva.

Kitűnt, hogy egynéhány nem-zsidó fiú mindenáron a zsidó csapatokban akar lenni, sőt a próbatanítás után váltig hangoztatják, hogy ők is akarnak tanulni héberül beszélni.

A vallásosabb elemek becsülettel megállják a helyüket még ott is, ahol a rituális ételek megszerzése kissé apró vagy nagyobb nehézségekbe ütközik. Sőt ilyenkor a többi testvérek is vállvetve védik a kis martírok meggyőződését. Egy kirándulás alkalmával történt, hogy egy apró faluba jövet elfogyott az élelem. Csak egynéhány fiúnál volt még egy kis ennivaló, amiből azonban egyik orthodox-nevelésű gyerek vonakodott élvezni. A faluban egyetlen zsidó sem lakott, akitől kérni lehetett volna valamit. Nem sokat teketóriáztak: bementek egy udvarba, megkérték a gazdáját, adna el nekik egynéhány tojást. A gazda sajnálattal adta tudomásukra, hogy „a mai reggelivel minden elszedett tojásuk elfogyott“. A fiúk erre nekiláttak a tojás-fészkek és a padlások kutatásához, mire egy negyed órán belül a kis orthodoxok jóétvágygal lakmározták a „kifogástalan“ ebédet.

A cserkész-élet ezer apró viszontagságai, leleményességei, örömei és szenvedései már-már körül-szövődnek a maguk bájos és tüneményes romantikájukkal és ha a vezetőségek megértik feladatuk komolyságát és a zsidóságra nézve nagyfontossággal bíró befolyását: idővel megkaphatjuk azt az egészséges zsidó cserkész-tipust, amelyre igen régóta várunk.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörökben kérik a Mult és Jövőt.

TOLL- HEGYRŐL

SECUNDUS: GLOSSZÁK
GÖRCSONI DÉNES HALÁLÁHOZ.

Egymáig élt, harcolt és verekedett, sokan a magyar zsidóság Hámánjának nevezték és a szenvedélyek felkorbácsolt hullámai közt nem lehetett az alakját tisztán meglátni. De a halál a Talmud szerint mindent kiengesztel és most, hogy ez elhunyt lelkéről, amint Prohászka mondotta, leoldódtak az indulatok, mi is objektív szemszögből nézhetjük az ő egyéniségét és működését, mi is, akik olyan sokszor összemértük vele a gygyvereinket.

*

Görcsöni Dénes nekem kollégám volt nemcsak a tollforgatásban, a csatatéren, ahol mint ellenfelek állottunk egymással szemben, hanem a fővárosnak egyik legrégebbi békés, nyugodt, neutrális kultúrintézményében is, a nemes tradíciójú belvárosi főreáliskolában, ahol néhány évig tanítottunk együtt, gyakran ugyanabban az osztályban is, ő a történelmet, én a magyar és német irodalmat. Itt ismerkedtem meg Friedreich Istvánnal, aki Görcsöni Dénes néven már régen ismerősöm volt. Mikor első zsidótárgyú verseskötetemet megjelent, amikor kiadtam a Héber költők első kisebb antológiáját, amikor megindítottam a Magyar Zsidó Könyvtárt, amikor a Kisfaludy-Társaságban bemutatták héber műfordításaimat, amikor a pesti hitközség kiadta a diplomái számára elfogadott ünnepi zsoltárait, mikor az IMIT kiadta kétkötetes antológiámat sőt sokszor egy-egy cikkem után is, Görcsöni mindannyiszor hosszabban foglalkozott velem, szokása szerint dicsérte a munkákat, de reámutatott a „diadalmas zsidó szellem veszedelmes térhódítására“ és a katolikus szellem folytonos elnyomására és kiszorítására. Támadásai legtöbbször élesek és kiméletlenek voltak és mindjárt az egész zsidóság ellen irányultak, úgy hogy sokan el sem képzelhették másképpen Görcsönit, mint afféle zsidófalo minotaurosnak, aki reggelire, ebédre, vacsorára és uzsonnára mindig néhány eleven zsidót nyel el. „Olvasta a mai Görcsönit?“ — ezt a kérdést szinte napról napra intézték hozzám. És én olvastam Görcsönit, az ő „véresszájú“ támadásait a magyar zsidóság ellen és gyakran elfogott a vágy, hogy beszélhesek azzal az emberrel, hogy megkérdézzem tőle szelíden, négy szem közt: tulajdonképpen miért is gyűlöli úgy az én fajtámat, a zsidókat?

És ekkor összehozott bennünket a sors. Nem is egy kis öszinte diskurzusra, hanem állandó együttműködésre. Alig hat éve, kézhez kaptam a diplomámat, az államnál akkor Barkóczy báró uralkodott, aki kinevezés előtt keresztlevelet szeretett látni, a zsidó fiúárvaház polgári iskolájában éppen akkor megüresedett egy magyar-német tanszék, de ott nem akartak „akceptálni“ és hittani órákat sem kaphattam a hitközségnél, mert megjelent ugyan egy héber verseskötetem és egy-két rabbivizsgai dolgozatot is csináltam rendelésre már elsőéves szeminarista koromban, de — hittanári diplomám nem volt. És ekkor a fővároshoz fordultam, amely nobilesan, talán éppen zsidó irodalmi működésemet méltatva, mindjárt legelső iskolájához helyezett el. Mikor az akkori direktornak bemutatam a gróf Festetich akkori fővárosi közoktatási tanácsnoktól aláírt megbízó levelet, mosolyogva mondotta: „No, mától fogva be vagyunk biztosítva az antiszemitizmus vádja ellen. Hisz' összekerült az iskolánknál Görcsöni Dénes és Patai József.“

*

A nagy „Hámán“, a rettentő „zsidófaló“, szerény, alacsony, törekény kis emberke volt, csak erős kézszorítása árult el energiát, csak lángoló szeméből villogott harci kedv. De az iskolában csak az erős kézszorítás jutott érvényesülésre, itt, amint Bodnár kollégánk Görcsöni sirjánál mondotta, „meglágyultak arcának kemény vonásai“, itt nem ismert felekezeti különbségeket, itt csak jó kolléga és jó tanár volt, vallásra és fajra való tekintet nélkül. Emlékszem, első szelíd konfliktusom vele egy „szekunda“ miatt volt, amelyet egy közös tanítványunknak a németből osztályrészul juttattam. Görcsöni volt az osztályfőnöke és ő, aki közéleti harcaiban könyörületet és kíméletet nem ismert, a konferencián szinte könyörgött, hogy kegyelmezzenek meg a kis nebulónak, mert különben elveszti a tandíjmentességet, holott az apja egy szegény házalózsidó, aki nem tudna tandíjat fizetni. Hogy mi volt a „konferencia“ eredménye, arra már nem emlékszem, de véletlenül néhány napra reá valamelyik napilapban nagy cikk jelent meg arról, hogy Friedreich István alias Görcsöni Dénes főreáliskolai tanár mindenféle eszközökkel üldözi az iskolában a zsidó tanulókat, így pl. megengedte mint osztályfőnök, hogy a katolikus gyerekek a zsidó gyerekeket bármikor felpofozhassák.

*

Görcsöni az iskolában és a magánéletben tiszta jellemű, erkölcsös férfiú volt. És ez volt az ő közéleti ideálja is, amelyért minden erejével és minden tehetségével sikra szállt. De közéleti harcában egy végzetes tévedésnek esett áldozatul. Vallásos meggyőződésében azt a felfogást vallotta, hogy a korrumpált társadalmat csak az erős valláserkölcsei alapon való reorganizálás mentheti meg. Ennek a katolikus szervezkedésnek áldozta minden szabad idejét, katolikus népszövetséget,

katolikus legényegyleteket szervezett, minden héten másutt, járt, kelt, utazott, agitált, irt, szónokolt és feláldozta ennek a munkának az egészségét, az életét. De a vallásos alapon való szervezkedés lépten-nyomon beleütközött a kor szellemébe, minden lépésnél újabb meg újabb akadályok vetettek gátat vagy gáncsot, és Görcsöni lelkében az a balhiedelem támadt, hogy az ő munkáját ellensúlyozó erőt a zsidóság képviseli és ezentúl mint legfőbb ellenséget a zsidóságot kezdte támadni, majd egyetemlegesen, majd egy-egy exponált személyben. Pedig ugyanaz a korszellem, amely megnehezíti a Görcsöni Dénesek munkáját, amikor a katolikus társadalmat akarják valláserkölcsei alapon reorganizálni, gördit mérhetetlen akadályokat a zsidóság harcosainak a munkája elé is, amikor a zsidó társadalom nivóját akarják vallásaitikai eszközökkel emelni. Görcsönit végzetes tévedése tette a zsidóság ellenségévé és a gyűlöletet, ami nála meggyőződésből fakadt, szitották és élesztették a lelkében mindenféle mesterséges eszközökkel azok, akik az ő gyűlöletét ügyesen kamatoztatni és üzletileg kihasználni tudták.

*

Nincs módomban, hogy azokba a mahinációkba, amelyek Görcsöni jóhiszeműségét és katolikus lelkesedését tőkésíteni tudták, mélyebbre bepillantak. De sokat sejtet az Alkotmányának Görcsöni haláláról szóló vezércikke, amelynek a címe „Az eszmék embere“ és amelyben egyebek között a következő misztikus részletet olvashatjuk:

„Kikisértük a budai temető szerény sírgödrei között s mihelyt elhelyeztük, visszatértünk az életbe. „Borzasztó dolog ennyi értelmet földelni el“, szolt az egyik. „Hacsak értelmet — szolt a másik —, de ennyi becsületes meggyőződést.“ „Ő az eszmék embere volt“, szolt a harmadik. S ez a kijelentés közmegnyugvást keltett.

Becsületes, jóakaró emberek s mégis egy valótlansággal búcsúztak el tőle. Nem, nem ő volt az eszmék embere. Az eszmék emberei mindazok, akik kecses gloriattéből tekintenek vissza arra a hajmeresztő hegyi útra, amelyen ők, a kisborostás állú halott vállán kapaszkodtak fel. Az eszmék emberei ők, akik hatóságilag körvonaloztak pompában és nyugdíjjal egybekötött önfeláldozással aratják le a kis tanár termését. Akik minden egyes vérrel vegyült és százszor átkínlódtatott igazmondás után egy-egy csecsebecséivel díszesebbek, egy-egy ráncsal kövérebbek és egy-egy takarékkönyvvel gazdagabbak. Igen, az eszmék emberei ők, de a mások eszméinek, a kis szürke halott eszméinek emberei.“

*

Prózába átültetve, az Alkotmányból vett idézet igen érdekes reflexfényt vet az antiszemitizmus lacikonyhájába, Görcsöni az „eszméért“ küzdött, írásaiért vagy előadásaiért soha pénzt nem fogadott el, élet-halál-harcot vívott meggyőződéséért, szinte azt a valóban különösnek hangzó paradoxont lehetne róla mondani, hogy „feláldozta az

életét a zsidóságért“, mert hiszen ebben a zsidóság ellen viselt harcban örlődött meg gyenge fizikum; a háta mögött pedig apró nagyképű emberek vigyorgtak, üzleti antiszemiták, akik az ő vállán kapaszkodtak fel, akik a markukba nevetve aratják le az ő termését és új takarékkönyvecskéket rejtenek kövér ráncaik közé. Istenem, de szép volna, ha az Alkotmány ugyanazzal az őszinteséggel és nyíltsággal leplezné le az antiszemitizmus eme parazitáit, amellyel oly kiméletlenül szokta „leleplezni“ a — zsidókat.

Több mint három évig volt Görcsöni szabadságon mint súlyos és gyógyíthatatlan beteg. Ennyi ideig sorvadtt a tüdeje, a gégeje, gyengült a szíve, fogyott az ereje és egyre halkabb lett a hangja. Ennyi szenvedés kiengeszteli a legnagyobb tévedéseket, a legvégzetesebb tévelygéseket is. És ennyi szenvedés és a halál gyöttrő sejtelve közelebb hozza az embert az igazsághoz, a nagy végtelenséghez, amelyben minden nemzeti, faji és vallási különbség láthatatlan atomként tűnik el. Görcsöni is a szenvedés éveiben megérezte az igazságot, hogy ő csak eszköz volt hatalmi érdekek kezében, hogy az ő meggyőződését, amelyet ő sohasem bocsátott árúba, apró pénzre váltják mások, akiknek az érdekeit akaratan kívül szolgálta. És Görcsöni megbánta egész életét és megsíratta élete munkáját. Egy forró augusztusi napon találkoztam vele a villamoson, a Wettenstein-szanatóriumban ment, ahol kezelték, nehéz télikabátba volt burkolva, a nyakán meleg kendő és még így is csak dideregve tudott beszélni: „Kolléga úr, mondotta, ha újra kezdeném az életet, de egész másképp csinálnám!...“ Ez a pár szó, amelyet később direktorunk előtt is többször ismételt, fejezi ki legjobban és legkeserűbben Görcsöni Dénes életének egész tragikumát.

Villamoson, dideregve ment Görcsöni az orvoshoz, mert nem volt pénze arra, hogy az orvos ő hozzá járjon, sem arra hogy a szanatóriumban egy gebés konflison menjen. Nem is szólva arról, hogy nem akadt püspök vagy kongregációs gróf, aki rendelkezésére bocsátotta volna a fogatát. A nagy katolikus harcos és organizátor, aki többet dolgozott a katolicizmus ügyéért, mint az ország húsz püspöke együttvéve, a zsufolt villamosnak levegőtlen sarkában huzódott össze, szomorú látványul az utitársaknak. A kabát gallérja fel volt gyűrve a füléig, a kalapja mélyen lehúzva a homlokára, beesett arcát sűrű bozontos szakáll borította, amelyet talán azért növesztett, hogy arcának szörnyű beesettségét palástolja. Az emberek reánéztek a furcsa kis emberkére és mosolyogtak vagy sajnálkoztak rajta. Itt-ott egy utas odaszólt a szomszédjához: „Te, az ott a Görcsöni Dénes.“ És én elgondolkodtam a katolikus népszövegség fővezérének szomorú sorsán: Ez a közéleti működés vége! Tout comme chez nous!

És elgondoltam, hogy egy küzdelmes élet után szegényen fog meghalni az a férfiú, aki 30 év óta viaskodik tollával a magyar zsidóságért, betegesen és elhagyottan él az a zsidó író, aki a magyar zsidó irodalomnak dicsőséget szerzett, s a minden idők legnagyobb magyar zsidó tudósa még csak a hitközségi képviselőnek sem lett tagja; és visszagondoltam arra a fentebb említett álláskereső kálváriára, amelynek végállomásán összekerültem Görcsöni Dénessel.

És hogy meghalt Görcsöni Dénes, rendeztek neki pompás dísztemetést. Eljöttek a v. b. t. t.-ok, a grófok, a bárók, az egyetem rektora és tanárai, a püspökök, a plébánosok és a reverendások nagy demonstrációs tömegei. A magyar katolikus egyház legnagyobb fia, Prohászka Ottokár mondotta a gyászbeszédet, amelynek egy gyönyörű mondata még most is a fülemben cseng: „És akiket megsértett, itt koporsója mellett zengjen az engesztelő szózat: justitia et pax osculatae sunt, a sir felett az igazság és a béke ölelkeznek.“ Magyarországon gyönyörűen tudnak temetni, katolikusok, protestánsok és zsidók egyaránt. És amint végignéztam a farkasréti temető dombjáról lefelé hömpölygő reverendás seregen, egy kolléga, akiben a humor sohasem szokott szenderegni, halkán odaszólt hozzám: „Örülhetsz, Patai, a te temetéseden ugyanennyi zsidó rabbinus lesz jelen.“

Bekötési táblák a MULT és JÖVŐ-höz

Az 1913. évi évfolyam művészi kivitelű, eredeti bekötési táblái megrendelhetők a „Mult és jövő“ kiadóhivatalánál, Budapest, VI., Podmaniczky-u. 6. Ára 2 korona, portóval együtt 2 kor. 30 fill. A diszkiadás portóval együtt . . . 3 korona.

Gyűjtsük a „Mult és jövő“ példányait és az év végén egy hatalmas albumunk lesz 500 művészi illusztrációval és gyönyörű műmellékletekkel.

REGÉNY.

KACZÉR ILLÉS: KHAFRIT, AZ ÉGYIPTOMI ASSZONY.

— BIBLIAI REGÉNY. —

ÉNEK ADÓNIÁRÓL.

Jerusalemben dalolt a béke. Kora hajnalban, ha felébredt a város s a vastag kőfalak megnyitották öblös, íves kapuikat, munkás nép özönlött ki a mezőre, a szőlőkbe, az olajmivesek hegyére és kívülről tizenkét szélesen kövezett országút ontotta a karavánokat a tizenkét öreg-kapu irányába. Észak felől öszvéres Sírabiéli kalmárok hozták ezerféle portékáikat; délről a soktevűjű sabeusok szállították Arábia borsát, temjénét és sok más fűszerét; a Hinnom völgyében nubiai elefántok ügettek a vízikapu felé, megrakodva saját testvéreik tetemével: nyers és félig feldolgozott elefántcsonttal; a napenyészeti tájak Dán, Juda és Benjámin nyikorgó ökrös szekereit görgették a királyi város felé, s a Nagy Tenger felől Aser fürge számarai s a Sídón- és Tírusbéliék könnyű hintói igyekeztek Jeruzsálem falai közé.

S a városban pitymallattól napestig lármázott az élet. A mesteremberek utcái hangosak voltak a munkától: a kovácsok házaiból az üllők zenebonája harsogott, az ácsok piacán fűrészek sívítottak és fejszék csatáztak, a kádárok síkatorában bongtak a hordók az abroncsoló-fa alatt, az esztergyárosoknál síkoltoztak a gyaluló-kések s a fegyverkovácsok műhelyében élesnyelvű kalapácsok veszekedtek egymással, mint a fáradhatatlan vénasszonyok.

A csendesebb zavú mesterségek is kídiskuráltak az utcára s a házak mellett menet fölül-orrallá lehetett ismerni: milyen foglalkozás utcája ez vagy amaz. Az égett föld szagáról ismerszettek fel a fazekasok hosszú házsorai, a timároknak jomesszire cégérkedett az erős cserszag s még a finom munkájú pergamentimárokat is, kik csudálatos mesterséggel négyrét hántották egy ökör bőrét, meg lehetett orrontani házaik tövében. A juhborbélyok udvaráról ki-kinyiszogott a nyíró olló, s a zománcozók munkája is kihallatszott, amint a fujtatón dudálgattak. A takács meg a kötélverő munkája egészen hangtalan, de ezek utcájára is rá lehet ismerni a legények nótáiról. A tintakészítőknél is kiszalad az utcára a festékek fanyarsága s a kelmefestők ott dolgoznak a Kidron-patak mentén a szabad térségeken.

Külön-külön utcákban laktak a bronzmivesek, kik edényeket, üstöket készítettek, a szappan-

főzők, a kőfaragók, a szandálosok s a babilóniai köntösvarrók. Az egyszerű lenköntös, a kék csikos gyapjúöltözék s a gyolcs készítésére nem kellett mesterember Jerusálemben, mert ezeknek a ház asszonya volt a mestere, aki szolgálóleányaival egész nap fonta-szötte a ház népének való holmit. Még eladnivaló is készült a gyors, serény asszony házában, jöllehet itt egyéb dolog is akadt: a szorgalmatos hitvesi kezek készítették az illatos kalácsot, verték az olajat és szűrték, míglen a hétszer finomított nedű úgy csurgott mint a méz, mint az aranyos napsugár.

A feníciai kalmárok gyakran ellátogattak a jerusalemi házakhoz, ahol szőnyegeket vásároltak, gyolcsot és gyapjat, olajat és himezett öveket. A zsidó kereskedők is szívesen vásárolták ezeket a háziportékákat s amikor bort, búzát, rizst, fűgét és datolyasört vittek Tarsisba és Ofirba, hogy az árán aranyat hozzanak, a jerusalemi asszonyok kezemunkáját is elvitték és hoztak cserébe csengő aranypénzt, gyöngyöket és ékköves dolgokat.

S a munkás városban kacagott a jólét. Az élések piacán kora reggeltől csaknem délig állott a vásár; izmos rabszolgavállak roskadoztak a nehéz kosarak alatt, miket asszonyaik után cipelték. Eleven juhok, bárányok tizezei, baromfiak, galambok, ludak, megszámlálhatatlan sokasága, temérdek kecske, borjú, szarvasmarha, miktől hatalmas felhők porlottak az országúton hajnalban, amikor a városba hajtották őket, délre úgy eltakarodtak a piacról, mintha ott se lettek volna. A narancs, füge, banán, kömény, fahéj és bors teréhtől nyöszörgő szekereken érkezett s a járművek estére üresen hagyták el a várost. A Halkapu táján apró, sózott tengerihalakat árultak az Askelonbéliék, itt is nagy sokadalom zsibongott reggelente. S a Felsőváros és Cion között, a sajtcsinálók völgyében ugyancsak rajzó sürgölődés volt egy-egy délelőtt, noha Jerusálemben csaknem minden ház maga készítette a tejből való eledeleket.

És a kalmárok piacaín is nyüzsgött az élet. Az élelmes sídóni sátorosok szapora beszéddel kínálgatták napkeleti kárpitjaikat, a tarka pokrócokat s a dússzövésű szőnyegeket, a nehéz selymeket, a karmazsin-szöveteket, meg a sokszínű bíbort, mely között a bordó minden változata ott pompázott. Volt itt bíbor, amely vöröslött, mint a frissen kiömlő vér, vagy ingerlően rőt volt, mint kristálykehelyben a sötét gileádi bor, volt, amelyen a leáldozó nap haragja égett, vagy amelyen a hajnali égbolt színei rózsállottak. És volt egyszínű és volt violaszínű és volt lila- és granátalmaszínű bíbor és volt olyan, amely bársonyosan babonázta a szemet, akár az asszony gazdag hajafonadéka, akár csak a szűzek gyenge bőre. Még a fekete bíbort is szívesen vásárolták az asszonynépek, mert ebből a napfényen drága színek szívárványlottak.

Az ékszerkereskedők nehéz visszált-selyemből készült ernyők alatt ültek asztalaik tövében, mik-

nél oldalt egy-egy figyelő szemű szolgálta vagy asszony vigyázott. Aranyékesítők, hajdíszek, kar-kötők, kőöntvények, násfák; hajszoritók és fül-pajzszos homlokpántok; lábperecek, orrkarikák, gyűrűk és fülönfüggők, övek, övcsatok, láncok és egyéb asszony-éktető holmik parázslottak az asztalok ébenén s itt-ott simára csiszolt ezüst- és bronz-tükrök csalogatták a hívságos fehérnépet. Vázák, korsók, balzsamkelyhek, fűszertartók és zománcozott edények kacérkodtak amott a vevőkkel, másutt pedig festett strucc tollból készült ernyőket, hőség- és légyhajtólegyezőket kínálgattak. Voltak kalmárok, akik vigasságtévő instrumentumokat árultak: lantokat, hegedűket, csörgődobot, náblumot; öblös kürtöket, sírdogáló fuvalákat és sípot, egészen kilencágúig, cimbalmot, gitárt és nyolchúrú neginóthot. Az eleven, kalitkába zárt madarak, majmok, pávák is keresett áru volt itt s a vadállatok prémes bőreit is szívesen vásárolták a jerusalemi emberek. A patikárius, aki ugyancsak a kalmárok piacain árulta keneteit és áromáit, balzsamait, porait, irjait és piócait, finom hálóval vonta be bódéja ajtaját és ablakait, hogy a legyek meg ne bűdösítsék a szagos készítményeket.

A városon kívül is, a falaktól jömessze ott lüktetett a jerusalemi élet. A Hinnom völgyében rémséges kemencékben olvasztották az ércet s hatalmas műhelyekben öntötték a fémeket. A ropant tűzű kohókról rejtelmes mesék keltek szájra Izraelben s később, amikor már rég megszűnt itt a munka, ebből a Gé-Hinnomból lett a pokol, a tüzes borzalmakkal ijesztő gyeheña a rémüldöző fantáziák előtt.

Kissé odább, a Siloah-tó környéken évek óta épült az új-város: Milló. Pallérok százai építették a pompás palotákat, melyek Salamon és Kurám-Abi tervei szerint készültek. Hetven ezer rabszolga készítette állandóan a téglát s a kőművesek temérdeke forgolódott a falak tövében az állványokon. Már készen állott a fal, amely a két ó-várossal egybekapcsolta ezt a millói városrészt, s már látni lehetett az égnek ágaskodó tornyakat, a tagbaszakadt oszlopokat, a szörnyű épülettömegeket és az idegen, aki arra ment, álmélkodással csapta össze a kezét mondván, hogy Millóhoz hasonló nem volt és nem lesz a földkereken.

És Jerusálem a munka és jólét ez aranyidejében boldog énekeket dalolt, boldog és ujjongó énekeit a békének, miket szerzett vala Salamon, a békeszerető király. A szép szerelmes életről pendültek a nóták, a szerelemtől meg az életről, az életről meg a szerelemtől. Napfény és életöröm danázott a szívekben, a munka szeretete és féltelme az Úrnak. És az énekes király zsoldárait énekelték szerte és azokat az énekeket, melyek a bölcs, békekedvelő uralkodóról áradottak.

Ez időben Jerusálemnek csakis egyetlen helyén szólott másról is az ének, mint a békéről, Salamonról meg az élet szerelmeiről. A fegyveresek

házában, az efraimi lovasok között Adóniáról, a régholt pünkösd királyról sírdogáltak az éneklőszerszámok. Adóniáról, Haggit asszony fiáról, aki Dávid trónjának igazság szerinti örököse volt s akit Abiság miatt és a királyság miatt megöletett Salamon.

Jérobeám rászólt a felszemű szolgára:

— Vedd elő a nyolchúrúdat, Hánon.

A fehérhajú öregember, aki szüntelenül ott kuksolt az efraimi fegyveresek között, lekasztotta hárfaszerű neginóthját a falról és csendes indulással pengetni kezdte. Lehunyta egyetlen ép szemét is és lassú énekkel kísérte a húrok hangját. Adónia férfias szépségével kezdődtek a versek, a göndör, dúsfürtű hajával, amelyben nem túrkált a szerelem, csak az erőszakos korai halál. Majd Adónia királyfiról zengtek a balzsamos sorok, a királyfiról, aki erős volt és bátor, akinek szívét harci zsolozsmák, karját makrancos kézívek és súlyos kétélű szabályák edzették keménnyé.

A fegyveresek szemében felragyogott az emlékezés a régholt királyfira és a dal végeztével Sallum, a hevesbeszédű Ataróthbéli ezt mondotta:

— Igaza van Jérobeámnak, az lett volna nekünk való király! Adónia.

Jérobeám csak tovább unszolta az öreg ígricet:

— Tudsz te még többet is, Hánon. No, rajta!

Akkor az öreg belemarkolt kopottas hangszerebe és végigtépászott a húrokon. Most már Adónia királyról énekelt s a dal zabolátlan lett és szilajszavú. Fegyveres csapatok léptettek, harci szekerek dübörögtek a nóta verseiben, Abjátár főpap újjongva hintette a megkoronázott királyfi fejére a szent olajat és Joáb és csatákban edzett vitézei felszóval kiáltották az utcákon: „Éljen Adónia király!”

Ezt az éneket Ézer is tudta, Báruk hadnagy fegyverhordozó inasa, előkerítette háromágú sípját és kísérte az öreget. Báruk maga is felkelt és veleénekelte a zenével. Eleinte játszadozott a hangjával, azután nekieresztette s a nagy terem bol-tos mennyezetét ostromolták a zengő harsogások.

A kemény vitézi arcokra valami türelmetlen lelkesedés telepedett. Joábra gondoltak, a dicsőséges hadvezérre és verhetetlen seregére. A Báruk hangjában panaszok riadoztak és mindenki érezte, hogy a hadakozó kor elmúltán sopánkodik az efraimi hadnagy. Az egyik katona felsóhajtott:

— Bezzeg, akkor szép volt a fegyveresi élet!

— Bizony, — folytatta a bajtársa — ez a mi szép vitézi öltözékünk hitvány cífraság csupán s a forgolódásunk a bajvivó piacokon balgatag játék, nem más, balgatag játék és hiábavalóság.

— Erről Jérobeám tud sok eszes dolgot — szólott a harmadik. — Jérobeám, a harcok prédikátora. Beszélj nekünk valamit, ó Jérobeám. Valamit, ami hadakozásra bujtogat, ami viaskodásra csábít.

De Jérobeám csak Hánont nógatta egyre:

— Több éneket nem tudsz Adónia királyról?
 Ó, Hánon többet is tudott a szerencsétlen királyfiáról. Valamikor Adónia cselédje volt s annyira szerette gazdáját, hogy a hat szolgálai év elteltével sem akarta elhagyni. Pedig a hetedik évben, a szabadosság esztendejében a szolga is szabaddá vált Izraelben, akár a föld. Meg is fűrták a ragaszkodó Hánonnak a jobbfulét a Birák ajtajában. Más szolga az ilyesmit erősen restelte és hajtínccsel fedte be a megbélyegzett fülecimpáját, Hánon azonban büszkén hátrafésülte a haját. Kérkedett vele, hogy a királyfit szolgálta valamikor. Amikor Adónia megöletett, elbujdosott Jerusálemből Hánon. Beersébába került s egy baromtartó Simeonbélínél ette a szolgaság kenyerét. Ez a gazdája nagyon kegyetlen volt hozzá s egyszer úgy megverte, hogy a félszeme világát örökre elvesztette. Az indulatos símeonit a Birák kötelezték, hogy szabaddá tegye a szolgát s elvesztett szeméért fájdalompénzt fizessen neki. Hánon visszatért a királyi városba és lantolással tengette életét. Legörömostebb a fegyveresek házában kereskedett, mert itt mindig kapott néhány batkát a nótakedvelő vitézektől.

Jérobeám nógató szavára új énekbe kezdett a félszemű Hánon. A dal most már Adónia király bukásáról mesélt. Az árulásról, az agyafúrt csel-szövésről, amit az agg Dávid asszonyai bonyolítottak köréje. A fiatal trónörökös átengedi a hatalmat Salomonnak, aki gyenge, habozó, csácsogó és békéről álmodozó s akit az anyja erőszakos keze ültet Dávid királyiszékebe.

Méltatlankodás és harag gyúlt a fegyveresek homlokára s itt-ott ökölbe szorultak titokban a kezek. De a néhai királynéasszonyok ellen és Salomon ellen senki sem mert szóval kikelni. Hánon pedig, mert Jérobeám megint csak noszogatta, elénekelt az utolsót, a legszomorúbbat. Adónia megöletését. És egyik-másik kemény katonára elérzékenyülve hallgatta, amint az ígri csöreges megilletődéssel sírdogálta:

Az oltárhoz szaladott, megfogta szarvait és Salomon esküdött: Él az Úr, hogy meg nem görbítem egyetlen hajadszálát.

Azután arról regél az ének, mint ölette meg mégis Salomon a harcos szívű öccsét Abiság miatt:

Menj tüstént Benája, Jóadának fia, ölj meg, ölj meg. És Benája elment hozzá, levágta és meghalt.

Itt aztán elnémult a nyolchúrú s a fegyveresek közé a megilletődés csendje telepedett. Sokáig egyikük sem tudott szólani, torkukat erős indulat szorongatta s a szemük héja is kívörösödött. Talán az érzett keserűségtől, a haragtól, az igaztalanul megölt vitéz uralkodó miatt, vagy a könnyektől, amit a szerencsétlen király sorsa

miatt szerettek volna ontani, ha nem lettek volna férfiak.

Jérobeám titkos örömmel élvezte a megindultság csendjét és meglepődéssel futtatta végig tekintetét társain. Még alig pár hónapja, hogy Jerusálemben volt, a királyi fegyveresek között, de máris nagyszerűen tudta megmozgatni öreg társait kalandor céljai érdekében. A népszerű, bölcs, szeretettel körülglóriázott király ellen egyetlen élő ember sem vehette fel a harcot, Jérobeám tehát egy holt királyt állított vele szembe és Salomon ellen a régholt Adónia csatázott.

— No öreg Hánon — mondotta Jérobeám — Adóniáról már eleget énekeltél máma, most Adónia énekét akarom hallani. *Adónia énekét, mely adatott Ászáfnak, az éneklőmesternek.*

Leült egy bős nyoszolyára, fejét lekonyította és várta, hogy a félszemű énekes rákezdjen. Hánon halkán billegett a húrokon és énekelte Adónia énekét:

Boldog a férfiú, kít asszony jóságai ékesítnek, boldog, kinek derekát az ő szerelmei övedzik.

Engem oh Abiság, miért nem teszen ékessé a te jóságod, miért nem szíjazod övemre a szerelmeidet?

Mint a saskeselyű repül égboltnak a vágyam, mint oroszlán a sivatagban csatangol az epedésem, mint a himoroszlán a sivatagban csatangol és kiáltoz és zászoló nálam a hozzád való szerelmem.

Szépek a te szerelmeid és jók, mint a mandragorák illatoznak szerelmei az asszonynak.

Olyan vagy te nekem oh Abiság, mint egy kötés mirrha, mely a kebeleim között hál, mint drága fűszerszámok, melyek velem vagynak mindig és kábáságot borítanak az én szívemre.

Tégedet látlak én szünetlen, oh Súnemből való szép, hajnalban tündöklő orcaídat látom, szépséges orcaídat látom én hajnalban és rózsás ujjaidat, melyek lilíomot öntöznek.

És éjnek éjszakáján, ha fenn a setét égen fűzérbe fonódnak a csillagok, látom fekete hajadat, mely virágokkal ékes.

Csudáljátok egek az én asszonyomat, bámuljátok őt földek, és álmélkodjanak el a vizek, midőn ékes tekintetét nézi benne az, kít én szeretek.

Dicsérvétek öt Jerusálem leányai, dicsérvétek öt sípval hárfával és énekszóval és dicsérvétek őt a kapukban az ő kellemetességei.

És sirassatok engem Jerusálem leányai, sirassatok engem sípval, hárfával és énekszóval, mert én egyedül élek, egyedül és elhagyottan, Abiság jóságai nem ékitenek engem, az ő szerelmei derekamat nem övedzik.

És jaj az egyedülvalónak, mert ha elesett, nincs aki felemelje őtet.

Az utolsó két verset Jérobeám veledudorásztta Hánonnal. A szíve szomorú volt és emlékekkel terhes. Khafritra gondolt.

A ZSENGÉK.

Éjjel nyugtalan álmok zaklatták Jérobeámot. Adóniának álmodta magát a fiatal efraími és végigszenvedte mindazt a fájdalmat, gyötrelmet és szégyent, amit Hánon énekei sirtak el a szomorú életű királyfőről. Király akart lenni Abiságért, hogy Abiság, a pompázatos sunemi szépség, királynéasszonya legyen és odaültethesse maga mellé a dávidi székbe. Abiságot, Izrael legszebb, legüdébb, legkacagóbb szemű szűzét maga Adónia hozta agg uraatyjának, Dávidnak, hogy megvidámitsa és tavaszos frissességgel trillázza körül a megvénhedt, betegszívű uralkodót. És Jérobeámnak, aki most Abiságot Khafritnak látta, felszabadoztak a legsajgóbb sebeit, miket az úton szerzett, amikor Thirsába kísérte az egyiptomi asszonyt.

Jérobeám maga mellett látta a népet, Joábot és harcosait, meg a papságot, és a főpap, Abjátár maga hirdette szerte, hogy Adónia immár az uralkodó király. De mert ott ködlött előtte a folytatás és vég, érezte az álmodó, hogy a nyers erő gyenge az asszonyi fondorlattal szemben: a királyi palotában asszonyi cselszövés, asszonyi agyafurtság harcol a Salamon királyságáért. S az asszonyi török végre is diadalmaskodnak. Salamoné a trón és Salamoné Abiság. Kezdődik a kemény országlás és a pártütőknek jaj. Adónia már csak az életét könyörgi:

— Kegyelem, király, kegyelem!

Salamon megkegyelmez, de a bukott király meg egyet koldul a győztestől. Abiságot.

— Nem kell a királyság, csak Abiságot add nekem, óh Salamon.

De Salamon arca elkomorodik és szól:

— Abiságot akarod? Kérd inkább a királyságot!

Es Abiság, aki Khafrit: orcára, ruhára, ékeségre és gögre nem más, mint az egyiptomi nő, ott ül a királyi széktől jobbra. Az esedező szóra föláll, büszkén kiegyenesedik és szól:

— Koldus! Koldus! Ha a királyság nem kell, Abiság se kelljen.

Adónia felhördül:

— Kegyelem, kegyetlen Abiság, kell a királyság is.

— A királyság is! — kiált Salamon. Int s a testőrök megvillogtatják meztelen szablyaikat.

Adónia kétségbeesetten esdeklí:

— Sem a királyság, sem Abiság, csak az életem. Kegyelem, kegyetlen király, kegyelem!

Sallum, akinek ágya Jérobeám fekvőhelye lett volt, fölráncigálta a Séredabélit:

— Ejnye, Jérobeám, — költögette — mi bajod a kegyetlen királlyal, hogy egyre kegyelemért kiáltozol hozzá. Akkorákat hördülsz, hogy a bajtársak mind fölriadnak álmukból.

Jérobeám fölrijedt. Zavarodottan bámult a fegyveresre és megdöbbent szívvel gondolt arra, hogy

ez az ember itt állott az ágya mellett és mindig látta az álmát. Sallum mindent tud — gondolta magában Jérobeám és belefürkészett a bajtárs arcába.

De Sallum nem tudott semmit. A fegyvereit csatolta magára, mert pirkadt. Többedmagával kellett állania a strázsát a Lovak-kapujánál, még mielőtt fölkelte a nap. S a katona, akit fölébresztett Jérobeám nyugtalan álomlátása, már nem feküdt vissza, hogy megvárja a kürt hajnali kiáltozását.

— Gyere te is velünk, — szólott Jérobeámnak — ma nagy elevenség lesz a kapuk táján. Holnap van a Zsengék Ünnepe s a zarándokság már tegnapelőtt óta tódulvást tódul a városba. No, jöjj, Jérobeám, ma megjönnek a Séredabéliek is. Bizonyára kíváncsi vagy egyik-másik földídre.

— Az anyám Thirsában él, — mondotta Jérobeám, akit Séredabélinek hívtak a társai, mert az efraími városkában: Séredában született.

— Jó, hiszen a thirsaik is ma jönnek — nógatta Sallum.

Jérobeám nagyhirtelen, szinte kiáltva szólott:

— Veletek megyek!

Es úgy ugrott le ágyáról, mintha újból pendült volna ki.

Egész úton szótalanul ügetett lován. Sallum fecsegett neki, de ő rá se figyelt. Khafritról való gondolatok háborogtak benne, és a remény, hogy Elpaál elhozza hitvesét a zsengék ünnepére... Ő, csak hozná! Ő, ha láthatná megint a káprázatok asszonyát, aki sugaras pillái mögül szépségeket bocsát az agyra! Aki ha hallgat, fölzaklatja a gerjedelmeket, ha beszél, türelmetlen lázt paskol a vér alá... Akinek a kacaja ingerlő csúfolás s a tekintete fáraói büszkeség... Ismét a gögös fejedelemasszony rémlett eléje, kit álmában rátartós, nagyravágyó Abiságnak látott s a mellére feküdt a lihegő indulat. Meg megdőfte térdével a lovát s az egyiptomi telivér csak úgy viháncolt alatta.

Mire a kapuhoz értek a fegyveresek, már fölkelte a nap. A vőgázók a hegyeken hangos felszóval kiáltozták, hogy reggel van s az Ezer-pajzsok Tornyában ébresztőt harsogtak a kürtök. S a mély boltoskapun át már szállingózni kezdett a korai zarándok-nép. A közeli Judából és Benjáminból érkeztek az ünnepesek a legelsői, vagy a város körül levő falvakból, ahol a távoli törzsek zarándoksága meg szokott szállani az ünnep előtti éjszakán. A férfinép többnyire gyalog tette meg az utat lakóhelyeiről Jerusálemig és volt olyan város, Aserben, Naftaliban és Laís-Dán környékén, ahonnan két hétig szüntelen úton volt a zarándok-sereg. Az asszonyok, gyerekek s az öregek szekeren, hintón, öszvéren és teveháton érkeztek, de a szegényebb nők s a jámborszívű vénék gyalogszerrel igyekeztek a Jerusálem-menti roppant országutakon.

A zsengék ünnepére mindenki hozott magával

valamit termése s a barma zsengeiből. Nem volt az a földhözragadt szegény, aki üres kézzel lépett volna által a kapukon. Ha egyebet nem: egy néhány árpakalászt, szőlőfürtöt, fügét, galambot vagy madártojást azok is hoztak, akik a gazdagság hulladékából éltek, akik aratáskor a tarlón szedegették föl az elhagyott kalászokat s szőlőéréskor alázattal kullogtak a vidám szüretesek után, hogy a vesződséges fürtöket leszaggassák. Az aratásnak és a szüretnek meg voltak a maguk nemzedékről nemzedékre szálló szabályaik, meg volt határozva: mit kellett meghagyni a szegénynek. A gabonában azokat a szárazakat, melyek a sarlónak makacskodtak, az olajbogyót, haérés után harmadszori rázásra is fönnmaradt a fán, s a szőlőt, amely félvallas volt és púpos és olyan különös alakú, hogy önként a nyomorult, vézna szegényemberre figyelmeztette a boldog szüretelőket.

A gazdagok töméntelen éléssel és eleven álat-tal köszöntötték a várost. Tornyosan tetézt igásszekerek hozták a búza, rozs, árpa, rizs első termését, a datolya, olajbogyó s a szőlőzsengéjét s olyik helyről, különösen a gádi dombvidékről s a libanoni hegyek alsó övéről már szűrve érkezett az olaj és nagy nyitottszájú hordókban lázadozott a must. A birkák, juhok, kecskék és egyéb kétpatás kérődzők első vemhét is most hozta el Izrael Jerusálembe, hogy a papok s a lévíták megkapják a Jehovának szentelt részt: minden áldott termékenység fiatalját.

A fegyveresek, kik a kapuknál vigyáztak, hogy haszontalan csöcselék be ne jusson a városba, azzal szórakoztak, hogy az érkezők gazdagságát becsülgették. Emez Zebulonból érkezik, amaz Naftálból vagy Jair földjéről s ha első termése már a zsengék idejéig ennyi: egy kis ésszel ki- okoskodhatni, mekkora az otthonhagyott gazdagság. Különösen ha az ember a föld termőerejét ismeri. Egyik-másik zarándokkal el is mulatoztak a jókedvű lovasok.

Egy öreg, nagyszakállas férfiú apró kecskegidát terelt maga előtt. A vitézek egyike tréfásan kötekedett vele.

— Hé, öreg, miért nem mekeg a kecské? —

A vitézek nevettek, de a vén ember sem hagyta magán száradni a tréfát. Fürgén visszatréfált:

— Fiatal férfiú vagy, jó-öcsém és máris milyen rossz a szemed. Jobban nézd meg az állatot. Nem kecske ez, hanem számár.

A fegyveresek most már a bajtársukon nevettek. Az ingerkedő fiú nem nagyon értette a rejtélyes mókát, míg meg nem magyarázták neki, hogy a számár nem az Úr oltárára való állat, a számár elsőszülöttét kecskefíval szokás megváltani. Az öreg eszerint csakugyan szamarat hoz, nem pedig len kecskét.

A terefere gyorsan terelődött egyik dologról a másikra. Vidáman és tarkán, mint a beözönlő

zarándok-nép, változott a szóbeszéd a lovasok meg az érkezők között. Egy fiatal férfit, aki téglával megrakott talyigával verejtékezett, számon kért az egyik efraími:

— Azért hozod-e a téglát, hogy házat építs magadnak Jerusálemben?

— Ő, nem Jerusálemben — feleli alázatosan a jövevény —, hanem Bäsänban fogok építeni. Ezek az első téglák, hát elhoztam az Úr papjainak.

Egy töpörödött anyóka boldog bőbeszédrel felel a kérdésre, hogy mit visz a kosárban:

— Néhány megpergelt kalászt, szép ifjú lovakok, egy nösténygerlicét, meg két himet, három hín olajat, negyedéfa zsemlyelisztet, egy kötés édes fügét, pár illatos almát, tizenkét madártojást, két kenyeret és egy kis jószagú fűvet. Egyéb semmit, szép ifjú vitézek, egyéb semmit.

— Hát te hol hagyta a kosaradat? — kérdik egy meztelbas szép tekintetű asszonytól, aki egyik karján kócos leplekbe burkolt csecsemőt tart.

— Nekem nem volt kosaram — hangzik a bánatos felelet. — Nekem semmim sincsen, se földem, se házam, csak nagy-nagy szegénységem. Még a szép ifjú férjemet is elvette az Isten. Hozni azért hoztam. Ez az ékes, okos szemű fiúgyermek, ez az én zsengém. Az én elsőszülöttem, ezt ajánlom az Úrnak.

Sallum megsajnálta az asszonyt és megkérdezte, melyik törzshöz számítja magát.

— Aserből jött idáig a te szolgálólányod, ő vitéz uram.

— Kár, — mormogta szakállába az Ataróth-béli — kár papnak adni az áseri ivadékot. Kalmárnak való az, vagy tengerjáró hajósnak.

Egy torzonborz, medvefejú rubení, kinek az öltözkéről is leritt, hogy baromtartó ember, állati zsengéin kívül egy nagy hordó vizet is hozott ökrös szekerén. Próbálták megértetni vele, hogy víz, az van Jerusálemben bőven, — három hegy hátáról szaladnak szerte a fával körülbélt csövek, mint valamely óriás fák ágbogas gyökerei és ezek csak úgy ontják az üde innivalót. De az érkezett komolyan ingatta tuskés-borzas fejét és elbeszélte, hogy kutat fűrt a moábi sívatagban és ivóvíz fakadt a kietlen homokból. Elhozta az első meréseket, hogy Jehova áldása tegye bőségessé a barmok italát.

Egy-egy csoportosabb karavánnal parázs-nézésű asszonyok és leányok érkeztek a városba. Galambokat hoztak és gerlefiakat, pávákat és egyéb szemnek tetsző színes madarakat. Vagy pedig megmunkált lent, himzett kelméket, szőnyeget, vánkosoakat a Templom számára. A fegyveresek örömet enyelegtek velük:

— Szép leányzó, — évődött egyikkel egy ifjú harcos — felelj rá őszintén: mi van a himes vánkosodban? Madárpihe, vagy lőször?

A leány, aki teveháton trónolt s szépen munkált vánkását ölében hevertette, erősen elpirult. Társnői a tenyerükbe víhogtak, s a fiatal fegyveres megértette, hogy a hozott párna ugyan madártolltól duzzadó, de sarkaiban csikószőr van elrejtve. Hogy az isteni hatalom meghálálja az ajándékot és cserébe egy szép lovas daliát küldjön vőlegénynek.

— Hm, — tűnődött a levente — szép szűz-leány. Az arca mint a lang, a termete cédrus. Utánanézett jó sokáig s amikor az imbolygó tevekaraván eltűnt az utcakanyarodón, jelentette Sallumnak, hogy egy rövid félórácskára elmegy. Sallum mosolyogva adta meg az engedélyt s a fiatal fegyveres késő éjjel lopva surrant be az efraími lovasok házába...

Jérobeám nem érdeklődött, nem kíváncsiskodott, nem mulatott vele a társaival. Egő szemmel a kapura meredt s az érkezőket leste türelmetlen várással. Tekintetét gyakran kifuttatta a sötét ivű, keskeny bejárón át a szabad országútra. Várta a thirsaiakat: Khafritot. Lobogott az öröme, ahányszor a Thirsa-környékelőket látta: a thébesi, béseki és Rabbithbéli embereket. De Thirsa csak nem akart jelentkezni s a fiatal efraími elkedvetlenedett. Csüggedt fejjel ült lován és hályogos szemmel bámult a behömpölygő zarándokfolyamra, amelyben hol élesre rajzolódott minden forma, hol egybefolytak az alakok. Kábaságából egy ismerős kemény férfihang hökkentette fel:

— Erre, erre, Zilpa, Abigail.

Jédutun volt, aki Zilpa leányával és Abigaillal érkezett a városba. Jérobeám elfordult, nem akarta, hogy volt feljebbvalója észrevegye. De mert fürkészvén, nem látott több thirsait, mint Jédutunt, aki gyalog érkezett békés zarándoki öltözkében és a két leányt, akik öszvérháton jöttek, visszatért szívébe a kalandorkonokság mersze és eléberugtatott volt hadnagyának. Számitott egy kevés dorgálásra, számonkérésre, de Jédutun most nem érezte magát harcosnak, hanem egyszerű zarándoknak és jószívvvel kérdezősködött volt katonája békessége felől.

— A többi Thirsabéliek nem jönnek? — érdeklődött Jérobeám.

— De igen. Az Északi-kapun át.

— A fejedelem is?

— Ő is.

— És Khafrit?

— Khafrit is.

Jérobeám köszönt és sietve elvágtatott. Nem vette észre, hogy Khafrit nevére erősen összezökkent Abigail és egy rebbenésnyi időre Jédutun is elkomorodott.

KÉT ÖSZVÉR KÖZÖTT.

A királyi város ezernyi látnivalója felgyújtotta a két fiatal leány képzeletét. Már hetekkel előbb izgult kíváncsisággal súgtak-búgtak a jerusalemi útról; egy nap tizszer is összebúgtak, hogy meg-

hányják-vessék a fölkeszülés apró teendőit s az utazás friss örömeit. És Zilpának most hosszú volt az a rövid veszteglés is, míg atyja Jérobeámmal beszélgetett, izgett-mozgott nyergében s pajkos türelmetlenséggel integetett Abigailnak. S amikor a lovas már eltűnt az utca forgatagában, a leányok is indulásra nógatták öszvéreiket.

Jédutun kissé fáradtan mellettük lépdelt és ahogy a várost és Abigailt nézte, szívé megint régi-régi emlékek röpdösték körül. A fiatal leány finoman, kecsesen ült fehérülő öszvérén. Ékszer alig volt rajta, csak a csuklója fölött kedveskedett egy kis fonott karkötő, de így is annyi báj ragyogta körül, hogy Jédutunnak melegségek szaladtak a fejébe és azt hitte egy-két pillanatra, hogy nagyon-nagyon fiatal. Megint látta régholt asszonyát, Abigail néniét, akivel együtt jött valaha, húsz évvel ezelőtt az ünneplő városba. Az is galambokat hozott, akár most Abigail... De vajjon miért hozza Abigail — gyötörte magát Jédutun — az asszonyi áldozást? Miért hozza arany-kalitkában? A leány hetekig kalapált, faragott, ötvözött ezen a kis madártömlőcön. Miért? Szeret valakit, kétségtelen, s most meg akarja tudakolni a főpapnál: mi sors vár szerelmére... És Jédutun szigorú lett önmagához. Dorgálta magát, hogy ahelyett hogy atyjaként igyekeznék megtudni: mit óhajt a leány, kit szeret, hogyan lehetne boldoggá tenni: balgatag ifjúként haragot érez az ismeretlen vetélytárs iránt. Talán joga van ehhez? Avagy ez-e az atyai kötelessége a gyermekkel szemben, aki a házában nevelkedett? Keményen eltökélte, hogy mielőtt hazamegy, kivallatja a leányt és nem fog elébe állani a fiatal gyermek boldogságának. Eddig kellett a háznál a leány. A felsőbb hatalom rendelte oda. Hogy örködjék a tisztaság felett. Hogy elhárítsa a csábítást. Putifárnét.

A két öszvér között baktatott Jédutun a szűk síkátorokon át s a szélesedő utcákon. Amikor azt mondta gondolatban: *Putifárné*, szinte odakíváncozott a jobbkeze Abigail gazdagfonatú hajára, hogy hálasan, szeretettel megsímogassa. De Jédutun visszaerőszakolta előrelendülő jobbját s a balkézt ülő Zilpa fejét cirógatta meg. Rajta is felejtette balját a leánya gömbölyű karján, hagyta, hogy vezessék, mert a szempillája hunytra rebbent s ő most nem látta a jerusalemi utcát, csak egy síkátort látott a megtörténtből, elevenen elébe idéződött pár különös nap az aligmultból.

A műhelyben volt megint, a szerszámai, aranyjai, kövei, kész és félig kész munkái között. A fejedelemasszony holmijait készítette, sok gondallal és belemélyedéssel. Hadd lássa az idegen asszony, hogy zsidó mives is tud szép dolgot csinálni. De Khafrit mintha sohasem elégette volna meg az elkészült ékesség ezer szépségét.

— Nem ilyet akartam, ötvös.

Jédutun próbált másat. Készített karkötőt, amelyben galambszem nagyságú karbunkulusok

izzottak, öveket, miken apró, hajszáleres církálátok közé voltak ültetve a sokszínű ékkövek. De mintha egy se tetszett volna. Még a zengő lábkarika sem okozott különösebb örömet a fejedelem hitvesének. Valami bágyadt, álmadozó hangon mondotta egyre.

— Nem, nem ötvös, nem ezt az ékszer akarom.

Az ötvös nem értette a dolgot és bosszankodott. Amíg egy napon végre világosság lobbant eléje. A műhelyben nem volt senki, csak ő meg Khafrít. Az egyiptomi nő szokott almatagsága eltűnt, heves volt és szenvedelmes. Megfogta a köntösét és fojtott kiáltozással öntötte eléje a vágyát.

— Nem Jédutun, neked sokkalta szebb és jobb ékességeid vannak. A két szemed mennyei tűz, ha végigcirogatnád vele a testemet, drága csillagos köntös volna rajtam tetőtől talpig. A tiz ujjad a legszebb diadém, amit a hajamra tehetsz. A markod a legértékesebb karperec s a két karod izzó öv lenne meztelen derekamon. Jédutun, te kellesz nekem, te volnál a legragyogóbb ékszere életemnek.

Az ötvös megtántorodott. Fűszeres illatokat lehelt az egyiptomi asszony szája és minden szó aromákkal terhesen hullott a szívére. Már kinyújtotta a kezét az önként elébe hulló ízes idegen gyümölcs után, amikor künn az udvaron Abigail kacagása zengett és Jédutun szívébe a józanság csengettyűje csilingelt.

— Fejedelmi asszony, — szólott Khafrithoz — én Manassa-törzsbéli vagyok. Egyenes ősom ama József, aki a te hazádban volt alkirály, valamikor régésrég. Talán hallottál felőle, oh Khafrít. Hallottál róla és Putifárnéről, a szép, bujatestű idegen asszonyról. József inkább vigasztalan börtönbe csukatta magát, de más hitveséhez nem nyúlt egy ujjal, egy gondolattal sem. A más asszonya tilos és érinthetetlen.

Khafrít arcáról egyszerre leszaladt minden pirosság. Halálosan sápadt lett, csak a vonagló ajaka izzott mint a karmazsín s a szemében lobogó tébolyok égtek. A lába elé omlott Jédutunak s a halálát esdekelte:

— Szedd elő öldöklő szerszámaidat és öl meg engem, Jédutun. Amiket beszélsz: rettentőbb mint a halál. Öl meg engem, Jédutun. Öl meg!

— Az Úr az élet és a halál.

— Nem Jédutun, a tied minden. Az életem nem kell, vedd a halálot. Akard a halálot, Jédutun. Öl meg, ó ember, öl meg.

És sirva, vergődve, térdelve s a kezét tördelve, suttogva és kiáltó kétségbeeséssel könyörögte a halált. Jédutun alig tudta lecsillapítani.

— Jó! — kiáltotta végül az egyiptomi asszony — te nem akarsz az én halálot, majd akarom én a tiedet!

Büszkén felállott és fenyegető méltósággal kiment a műhelyből...

... Lehunyt szemét felnyitotta Jédutun és levette kezét leánya karjáról. Abigailra nézett csorduló szeretettel. Most már nem tudta türtőztetni jobbát: magától rásiklott a leány hajára, amely sötét volt és olyan, mint a szederjes bársony. Abigail ráemelte nagy kerek öszemét, melyben könnyek gyémántja szívárványlott. A leány is Khafrittal bibelődött kis szerelmes szívében. Valahogy összetalálkozott két egymáshoz hálás szív, két egymáshoz aranyló tekintetben. Jédutun boldog volt, hogy látta a leány boldog, mosolygó orcáját. Abigail kissé előreszöktette finomszimatú öszvérét s a kalitkában melegen, szerelmesen nyögdecselt az áldozásra való galambpár.

(FOLYTATJUK.)

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS!

Tisztelettel kérjük előfizetőinket, valamint az OMIKE pártfogó tagjait, akiknek előfizetésük, illetve tagságuk március hóban lejárt, szintúgy azokat, akik előfizetési, illetőleg tagsági díjjal hátralékban vannak, szíveskedjenek a megfelelő összeget minél előbb beküldeni, nehogy a lap küldése fennakadást szenvedjen.

MULT ÉS JÖVŐ KIADÓHIVATALA,
BUDAPEST, VI., PODMANICZKY-U. 6.

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

• CHRONOGRAF
• REPETITION ÉS
ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDET CONSTANTIN

Svájc, Francia-, Angol- és Németország zseb-, inga- és díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIBYÓ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

DR. PATAI JÓZSEF: NYÍLT VÁLASZ A „HUSZADIK SZÁZAD“-NAK A „MULT ÉS JÖVŐ“-HÖZ INTÉZETT NYÍLT LEVELÉRE.

— SZABÓ DEZSŐNEK. —

Igen tisztelt Uram!

Legz gyönyörűséggel olvastam azt a nyílt levelet, amelyet Ön a Huszadik Század márciusi számában a Mult és Jövőhöz intézett. Amint hogy igaz gyönyörűséggel olvasom az Ön becsületes fanatizmusba mártott tollának minden mélyszántású sorát. És valóban örömmel tölt el, hogy az én nyolcsoros, csak úgy „tollhegyről“ odavetett megjegyzésem egy komoly, nyolcoldalas cikket termékenyített elő az Ön lelkéből. A magas szempontok, amelyek az Ön nemes tónusú írását diktálták, fel is menténének az alól a kötelesség alól, hogy a polémiait folytassam. De Ön megvallja, hogy soraival vitát szeretne előidézni, és nincs semmi okom reá, hogy ez elől a vita elől kitérjek. Haladjunk tehát sorban.

Mindenekelőtt az *illetékesség* kérdése, amelyet azonban nem én, hanem Ön vetett fel először. Eszem ágában sem volt állítani, hogy Ön vagy más nem-zsidó, nem beszélhet a zsidóság problémáiról. Ilyesmit állítani valóban nem is elfoglaltság, hanem egyszerűen korlátoltság volna. A zsidó kérdés mai megoldása tudvalevőleg a Cromwellek, az Eötvös Józsefek szociális érzékének a munkája, akik meglátták azokat a hatalmas, terebélyes életfákat, amelyeknek a zsidóságból kisarjadó csiráit évszázadokon keresztül martírvérbe akarták belerothasztani. És voltak nem-zsidók, akik nemcsak a zsidóság reálításai iránt bírtak érzéssel, hanem bele tudtak ereszkedni a zsidó psziché legmélyébe, ahol sajátos ritmusú melódiákra feszült a fülük és új misztikus káprázatok fényével telt meg a szemük. Rembrandt elment a zsidók közé és ezért az útért hálával tartozik neki nemcsak a zsidóság, hanem az egész emberiség. És ma is csak örülnünk kell, ha egy Jászi Oszkárt, egy Szabó Dezsőt, a zsidóság, mint élő probléma foglalkoztatja. Sőt ma még inkább, amikor ez elől a probléma elől a zsidóságban magában, sajnos, oly sokan hősiesen elmenekülnek.

De egészen bizonyos, hogy mérhetetlen különbség van a között a látás között, mellyel a nem-zsidó régebben, bezárt gettók ablakán vagy kulcslyukán keresztül nézte a kegyeitől függő zsidó vergődését és a között a látás között, mellyel ma a gazdasági élet-halálharc puskaporán és füstjén keresztül szemléli a teljes életenergiával s jogegyenlőséggel küzdő zsidót. Az elfogulatlanok szemüvege akkor a lágy irtalmatosság volt, ma az objektív kritika. Akkor a nem-zsidó úgy ítélte még a zsidóságot, mint aki magas hegycsúcsról vagy repülőgépről nézi a kilátást és csak általános benyomásokat kaphat. Bileám felment a hegyre, hogy a moabita király parancsára átkot mondjon Izraelre, de a magasból látta Izraelnek törzsekben pihenő táborát és átok

helyett elmondotta a híres „mily szépek a te sátraid, Jákob“-ot. Ma a nem zsidó egész közelről, szemtől szembe ítél a zsidóról, nem általánosít, hanem boncol és ez a boncolás iszonytatóan komplikált és a legfinomabb pengét követelő operatőri munka, amelyen agyösszekuszálóan komplikált és differenciált maga a zsidóság. És talán éppen onnan származik a legtöbb idevágó tévedés, hogy a zsidóságot még mindig mint összegyúrt kovászdarabot — némelyek szerint a népek kovásza — itélik meg. Egy lisztmennyiség és vízmennyiség, amely együtt erjedésnek indul. Pedig ma már a liszt minden egyes szemcséjének más-más biológiai feltétele van, más-más kémiai összetétele, mindegyik más-más forrású víztől indul erjedésnek, sőt némelyik éppenséggel csak — keresztvíztől.

Az általánosítás, az egykaptafárahúzás az, ami ellen nekünk zsidóknak mindenek előtt tiltakoznunk kell, valahányszor nem-zsidók ítéletet mondanak a zsidóságról. Ilyen általánosságban a zsidóság fejére tett dicséretbabérkoszorút épp úgy kell magunkról letépnünk, mint az általánosságban a zsidóság homlokára szögezett rágalomtöviskoszorút. Mert ez rejtí magában a legnagyobb veszedelmet reánk nézve. „A zsidóság lelki és anyagi élete — írja Ön — annyi gyökérrel szövéződött bele a magyar életbe, hogy jövőjének, fejlődésének, elhelyezkedésének kérdése egyike a magyarság vitális alapproblémáinak. En tehát a kérdést emberi és magyar szempontból itélem meg.“ Ez az, ami ellen kifogásom van. Mert én a tételt teljesen megfordítva tartom helyesnek: A zsidóság lelki és anyagi élete annyi gyökérrel szövéződött bele a magyar életbe, hogy ma már magyar szempontból külön zsidó probléma nincs! Van magyar szempontból román, tót meg szerb probléma, mert ezek mint nemzetiségek tömörülve külön nyelvvvel, külön nemzetiségi aspirációikkal a szomszédos államokban külön lakó fajtestvéreik felé gravitálhatnak és csökkenthetik a magyar nemzet erejét és súlyát. De a magyar zsidóságnak nincsenek és nem is lehetnek külön nemzetiségi aspirációi; anyanyelve, érzése, nótája, kultúrája magyar. Még a cionisták is, akiket nacionalistáknak csúfolnak, az ő lapjukat, a Zsidó Szemlét, magyar nyelven adják ki és ha Palesztinában százezer kikergetett orosz zsidót fognak is letelepíteni, ez igazán nem lesz ok arra, hogy pl. néhány magyar vármegyét Palesztinához akarjanak átkapcsolni.

Lehet szó zsidó faji vagy vallási érzésről, de az harmonikusan beleilleszkedik a zsidónak magyar nemzeti érzésébe, ami nem hazafias frázis, hanem egészen szubtilis valami. Egy oxfordi college-kertben ülve, boldogan felujjongtam, amikor a platánok közül egyszerre csak magyar szó ütötte meg

a fületem. Ime magyar nemzeti érzésem. A dieppei tengerparton sétálva, megörültem, amikor egy hotelszobából két péntek esti gyertya fénye sugárzott felém. Ime vallási vagy faji érzésem.

A magyar zsidóság organikus elhelyezkedésének kérdését nagyjában megoldotta a zsidók emancipációja és ma már csak gazdasági elhelyezkedésről lehet beszélni. De nem külön a zsidóságról, hanem általában a gazdasági osztályokról. Ma csakis zsidó szempontból lehet zsidó kérdésről beszélni, de magyar szempontból nem. Nem lehet szó zsidó kérdésről sem a magyar politika, sem a magyar közgazdaság, sem a magyar közoktatásügy szempontjából.

Ez az, amit én az Ön „Nyugat”-beli cikkében is kifogásoltam. Ön busult a klasszikus nyelvek elmúlásán, fájlalta bennük az elmuló emberit, a feledésbe menő szepet és ebben a fájdalmában teljesen osztozom én is. Hiszen én egy klasszikus nyelvvel többet siratok mint Ön. A hébert, amely épp úgy kezd teljesen kiszorulni az iskolából, mint a latin-görög. Pedig a héber nyelv nemcsak egy-két ezer évvel Vergilius és Homeros előtt, hanem egy-két ezer évvel Vergilius és Homeros után is gyönyörű virágokat fakasztott, sőt ma Palesztinában fel is támadt és élő nyelvvé lett. Bizonyára Ön is olvasta, hogy a palesztinai diákok és tanárok hosszú sztrájkokkal küzdöttek ki, hogy a haitai műegyetemen a matematikát és fizikát is héber nyelven tanítsák. És az európai iskolákból mégis még a zsidó hittanórákról is eltűnik a héber. Eltűnik mint az általános oktatásból a két másik klasszikus testvére, a görög meg a latin. Eltűnnek, mert csak ideális értékek, amelyeket félretolnak a reális értékek. És félretolják a zsidók épp úgy mint a katolikusok és a protestánsok.

De Ön, a következőket írta a Nyugatban:

„Mert mindenki látja: a görög-latin oktatás ellenségei általában azok, akik a radikális névvel dicséretnek vagy bélyegeztetnek. A latin nyelv a radikális fülben a szicíliai véres est c-betűje. *Mintegy mutatója ennek a ténynek a zsidó intellektuellek állásfoglalása . . . A latin nyelv a zsidóság előtt az az egyház, mely szörnyű bosszú Krisztusával rávámprkodott a zsidó testre, az a jog, mely szervezett hajtóvadászat volt fajuk ellen.*”

Es ezt nem azért citáltam Önre, hogy „antiszemita bélyeg” süssék Önre. Először is, nem tartom megbélyegzettnek, ha valaki antiszemita. Elvégre ez is egy álláspont, csak legyen őszinte és becsületes. Másodszor, én egy Szabó Dezső vagy Jászi Oszkár nem egy cikkből kivágott cikkelyből ítélek meg, és inkább tíz porció az ő nyílt és őszinte kritikájukból, mint egy porció ismeretlen töltelékű filozemitizmus. De reá kellett mutatnom egy folyton ismétlődő tévedésre, amely a zsidóságot még ma is mint különkomplexet itéli meg akkor is, amikor nem zsidó kérdésről van szó. Mert nem is szólva arról, hogy ez az előítélet még a középkori zsidóknál sem volt meg, — hiszen jámbor zsidó

rabbínusok latin nyelven közvetítették a középkori arab kulturát Európának, — ma, Ignotus kifejezésével élve, akasszanak fel, ha akad egy zsidó, aki a latin nyelvénél hajtóvadászatra, egyházra és bosszú-Krisztusra gondol. Hísz a hébert, amelynek zsoltárai vigasztalták meg őseit az egyház hajtóvadászatainál, épp úgy nem akarja. Sőt sokan azt használják fel olcsó kifogásul a gyermekeik kikereszteltetésénél, hogy ne kelljen „olyan sok” hébert tanulniok. Persze, hogy vannak aztán, akik tudnak lelkesedni a próféták nyelvéért és legtöbbször ezek azok, akiknek a lelkében a többi klasszikus nyelvek, a latin meg a görög is az örök szépség nimbuszával vannak körülszőve.

Az általánosítást tűztem ugyanakkor „tollhegyre” Jászi Oszkárnak egyik cikkéből is, amelyben eyegek közt kifakadt a békéscsabai zsidóság ellen, hogy nem teljesítette a kötelességét, hogy a radikális pártot nem részesítette kellő támogatásban. Józan ésszel senki sem fog Jászi Oszkár eddigi tevékenységében antiszemitizmust felfedezni. De itt egy általánosan megrögzött konok tévedésről van szó. Mert nemcsak az egész magyar zsidóságot, hanem még magát a békéscsabai zsidóságot sem lehet nemzsidó kérdésben egy kalap alá vonni. (Sőt, sajnós, még zsidó kérdésben sem!) Mert a békéscsabai zsidók közt lehetnek olyanok, akiknek agrárius érdekeik vannak és olyanok, akiket merkantil szempontok vezetnek, lehetnek konzervatívek és lehetnek radikálisak, lehetnek Tisza-pártiak és lehetnek Justh-pártiak. És nem véletlen, hogy ugyanakkor egy konzervatív napilap azt írta, hogy a békéscsabai zsidók mindenáron az istentagadó szabadkőművesség és a fördalmi radikálizmus aklába akarták hajtani az istenfelő csabai magyar népet, amelynek jámbor ösztöne azonban ellent tudott állani a sátáni kísértésnek. Egy komoly konzervatív folyóirat pedig ugyancsak ekkortájt nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a zsidóság kötelessége, hogy a konzervatív irányzatot támogassa, különben magára vessen, ha ebben az országban egy erős antiszemita áramlat fogja felütni a fejét. Erre kérdeztem én: „Már most mit csináljanak a zsidók, szegények? Melyiket szeressék?”

„A zsidóság kötelessége!” — Ez az! Itt rejlik a veszedelem. Mert minden politikai frakció, egyik jóhiszeműen, a másik alattomosan, a zsidóság kötelességéről beszél. Pedig világos, hogy a zsidóságnak mint zsidóságnak csakis a zsidóság iránt lehetnek kötelességei, amínthogy a protestánságnak is mint protestánságnak csakis a protestánság iránt vannak kötelességei. Mint a magyar nemzet testének sejtjei a zsidók, protestánsok, katolikusok egyaránt a legkülönbözőbb tagokhoz, a legkülönbözőbb szervekhez tartoznak és a legkülönbözőbb módon járulnak hozzá a magyar organizmus fejlesztéséhez.

„A magyar jövő kialakulásánál, írja Ön, döntő tényezőknek azt tartom, hogy milyen lesz a zsidó-

ság szerepe. De éppen azért fatális és el nem alkudható kötelességei vannak a zsidóságnak. Teljenek el a multtal, szívják magukba mindazt a jövőt, ami Európa multjában van . . .“

De ha csakugyan kötelességük a zsidóknak, hogy elteljenek a multtal, miért veszi Ön tőlünk, modern magyar zsidóktól rossz néven, hogy el akarunk telni nemcsak az európai multtal, hanem a zsidó multtal is és magunkba akarjuk szívni mindazt a jövőt is, ami a zsidóság multjában van? Hiszen ezt írtuk mi zászlónkra, ez a mi mottónk: Mult és Jövő!

Igen tisztelt Uram! Ismeri Ön Jónás próféta legendáját? Ő megjövedölte, hogy Ninivé városa elpusztul és nagyon zokon vette, hogy az Úr mégis megsajnálta a várost. Erre egy féreg elpusztította azt a nagy pálmalevelet, amely a prófétának árnyékot adott. Jónás el volt keseredve és ekkor így szólt hozzá az Úr: „Te sajnálsz azt a pálmalevelet, amelyért nem fáradtál, amelyet nem neveltél, hogyne sajnálnám én Ninivé nagy és hatalmas városát, több mint tizenkétszer tízezer emberével?“

Ön, tisztelt Uram, sajnálja a latin és görög nyelvnek elmúlását, amelyet mi nem neveltünk, amely kétezer év óta halott. Ön fájlalja benne a meddővé váló emberi munkát, amelyért mi nem fáradtunk, sajnálja az elszáradt pálmát, amely alatt a napsugárban álmodozni lehetett és mi zsidók ne sajnáljuk azt a nagy zsidó kultúrát, amely ötezer év óta él és ma is több mint százszor százezer embertestvérünk lelki tápláléka? Mi zsidók ne sajnáljuk azokat a nagy etikai értékeket, amelyek a zsidóság erőit erjesztették és amelyek az egész emberiséget a humanizmus szívevéérével váltották meg?

Ön azt írja, hogy a zsidóság tegye tisztelettel múzeumba a mult lelki ócskaságát, ölje meg a Jehovát, ölje meg az ószövetség és Talmud zsidóját, de váltsa meg újra az embert. Ön nevetséges ostobaságnak tartja viczorogni a zsidó ellen, aki más vallásba átszórakozott át. De hiszen Ön írta azt is, hogy „a zsidó vallás nemcsak vallás, a Jehova nemcsak Isten. A vérnek, a testi-lelki egybőlfakadásnak húsos szimbólumai, amelyek az embertörténet egyik legnagyobb csodáját csinálták meg: a zsidó lélek integrális megőrzését kétezer év véres kavargásában.“ Lehet-e ettől a testi-lelki egybőlfakadástól csakúgy átszórakozni más vallásba? Nem árulás-e ez az egybőlfakadás ellen, az ötezer éves zsidó mult ellen, a kétezer év véres kavargásában megőrzött zsidó lélek, zsidó emberenergia ellen? S különösen amikor a többi vallás a faji szupremácia érvényesítésének ürügyeül szolgál, amikor a zsidónak még mindig oly sokszor és oly sok helyen kell szenvednie vallásáért, „átszórakozás“-e az, ha a zsidó elhagyja küzdő fajtát és ebben a nagy életharcban átpártol az ellenséghez? Azilyen, „átszórakozásért“ az ellenséghez a katonáéknál, ahol a becsület fogalma fokozódottabb, — de

különösen hadi állapotban — rögtöní fejbelövés a honorárium. Mert a más vallásba átszórakozó reneget nemcsak gyengíti a maga fajtát, de szaporítja a zsidóság ellenségeit, mert ha ő nem, a gyermeke már biztosan antiszemita lesz, csak azért, hogy takarja származását. Ha történész, be fogja bizonyítani, hogy az inkvizíció az emberiségnek leg-humánusabb intézménye volt, ha filozófus, ki fogja mutatni, mint Weininger, hogy a zsidónak nincs intelligibilis énje, filozófiai értelemben nem is ember.

És mert a zsidó intelligenciát feltjük leginkább a hazard „szórakozás“-tól, a „modern“-t, aki Ön szerint felvilágosultnak fujja fel magát és „olcsó szabadgondolkodással ökönyálazza tele a levegőt“ — és mi hozzátehetjük, aki már-már Weiningerre és Wagnerre kezd esküdni és lebecsüli és lebecsüli a saját fajtát, — kiemeljük a zsidó multból mindazt, ami jövő, azt, ami kultúráérték, azt, ami etikai tisztaság, azt, ami költészet, dal, szépség és útravalóul akarjuk adni az élet zsidó vándorainak, hogy fáradt, szürke alkonyatok idején üdítést, erőt meríthessenek belőle. És ami mindebből az egyetemes értékmérésnél átszelektálódik, kiegészíti majd az egyetemes magyar kultúra színes mozaikját. Aminthogy Szenczi Molnár Albert zsoltárfordításai ma nem protestáns felekezeti munkák, hanem bele tartoznak az egyetemes magyar irodalom kincs-ládájába.

A modern magyar zsidó irodalom és újságírás nem hirdet sem intranszignens nacionalizmust, sem korlátozott maradáságot, sem monopol-izmust, sem nyüzöttbőrű sovónizmust, sem céljukat vesztett tradíciókat, hanem ellenkezőleg meg akarja mutatni a ceremóniákon, az elfoglaltságokon túl csillogó örök zsidó értékeket, bele akarja vinni a tudatba a zsidóságot mint kultúrfogalmat és míg egyrészt védelmi álláspontba helyezkedik a külső támadásokkal szemben, megerősíti a belső erődítményeket és ellátja eleséggel, fegyverrel, lőporral. És ép azért, mert, amint Ön is mondja, a zsidóság gyökeresebben van eljegyezve a haladásnak, az emberiségnek, a kultúrának, mint Faust lelke az ördögnek, ép azért, mert a zsidóság világfelfogása maga a progresszió — magának az általános kultúrának az érdekében is meg kell óvnunk azt az eszmetartalmat, amely évezredek beidegződésével a zsidóságot az emberi haladás harcosaivá kente fel.

Talán el fog érkezni valamikor az idő, amikor nem lesz sem Pázmány-egyesület, sem Protestáns Irodalmi Társulat, sem OMIKE, sem IMIT, amikor a vallás s faj szerint differenciálódott lelki folyamatok kipatakozó vizei egy nagy kristálytisza kultúrátengerbe folynak majd össze. De mindaddig amíg intelligens fejek is a zsidó faj inferioritásáról beszélnek, míg Wagnerek és Momenek is gyűlöletet hirdetnek a zsidóság ellen, míg császárok felbérlelnek tudósokat, hogy ragadják ki a zsidók kezéből a bibliát és tegyék a biblia teremtoivé a germánok árja őseit, míg a héber vonatkozású műre azt mondják az akadémiák: „adják ki a zsidók, ez

az ő dolguk" —, mindaddig szükség van az OMIKE-re, szükség van az IMIT-re és szükség van a zsidó sajtóra! Attól pedig egyáltalában nem kell tartania, hogy aki zsidó a Mult és Jövőt olvassa, „zsidó lesz kicsiny és nagy dolgokban, zsidó az évszámításban, a napok elnevezésében stb.“ Mert egyrészt a Mult és Jövő sohasem kívánta ezt, másrészt, — bármennyire megtisztelőnek tartjuk reánk nézve az Ön feltevést, — a magyar zsidó nem olvassa hajnaltól éjfélig egyetlenegy életvezérfonalul a Mult és Jövőt, mint pl. én talmudista koromban a Talmudot, hanem szakít magának egy kis időt a Huszadik Század, a Nyugat, sőt a Kelet olvasására is.

Tisztelt Uram, Ön elmondotta őszinte bizalommal az Ön lelki útját, hadd beszéljek Önnek én is testvéri szeretettel az én lelki metamorfozisoról. Szüleim — a világegyetem építőmestere áldja meg őket — azok közé az Ön által is becsült orthodoxok közé tartoznak, akik nemesen és hősiesen a vallásnak áldozzák fel minden életörömeiket. Engem is ilyen szent áldozatnak szántak. Hároméves koromban héber imakönyvből imádkoztam, négyéves koromban bibliát fordítottam a chéderben, hatéves koromban talmudot tanultam és tízéves koromtól tizenhétéves koromig jesivából jesivába sodrott nyugtalan vérem. Kisvárdán és Sátoraljaújhelyen, Szatmáron és Máramaroshuszton hosszú éjeleken át sápadt gyertyafénynél szűrőcsőttem fiatal lelkembe a szomorú talmudéneket és ez volt lelkem egyedüli tápláléka. És egyszer csak a napbúcsúztató alkonyok, az átvírasszott éjszakák és a misztikus hajnalébredések átlendítettek a kabbalába, filozófiába és költészetbe, ami a talmudiskolában tiltott gyümölcs volt. Emiatt kellett otthagynom Husztot, az egyik jesivát. Azután Nyitrán a színházplakátok csábításaitól elkáprázva, öreg szobaasszonyom ruháiba öltözködve és tincseimet oldalhajnak fésülve, felsurrantam a színház karzatára és végignéztem az új világtól megmámorosodva — ha jól emlékszem — a Suhancot. Emiatt kellett otthagynom a másik jesivát. Végül Szatmáron, ahol állítólag eretnekségen kaptak rajta, egy hosszú üldözési kálvária után, melyben utcai ködöbálásnak és revolvensárlásnak is volt szerepe, egy tizenhétéves Uriel Acosta elkeseredettségével dacosan hátat fordítottam a gettónak és felesküdtam a vallás elleni irtóháború apostolának. Három évig tartott ez az „apostolkodás“, miközben magánuton összevont vizsgákkal leérett-ségíztem és átlendültem a tincses talmudistából az úgynevezett „intellektuellek“ közé. És ekkor jött az én Damaskusom. Láttam a zsidó intellektuellek lelki sivárságát, lelki koldusszegénységét, mert semmijük sincs, ami igazán az övék volna, semmijük, ami ne volna kölcsönzött vagy az igazi uraságotól levetett. Láttam, hogy pusztul itt napról-napra az a szentséges energia, amely a zsidóságot évezredekken át kitephetetlenül plántálta bele a jövőbe. Láttam, hogy hullnak életfánk virá-

gai, gyümölcsei és nemcsak a rothadtak és fergesek. És ekkor mint nagy világosság világlott felém a tudat, hogy a felvilágodottság nevében vakon hadat izenni a vallásnak ép oly elfogultság, mint a vallás nevében vakon hadat izenni a felvilágosodottságnak. Az inkvizíció mindig inkvizíció, akár fekete, akár vörös. Itt nem hadizenet és inkvizíció kell, hanem oktatás és szeretet. És a görög-latin klasszikusokon finomodott szemmel kezdtem olvasni a profétákat, az emberiségnek eme legelső szabadgondolkodóit, akiknek könyveiben már benne van a mai progresszív eszmék egész szótára. Megismerkedtem a hatalmas zsidó irodalommal, költészettel, felismertem a zsidó vallásban rejlő kulturértékeket és örülni kezdtem a kincsnek, amelyet a meddőnek és elfecséreltnek vélt esztendőkben szereztem. És két nagy feladat kezdett a lelkemben megváltásként derengeni: a felvilágodottság szelid eszközeivel közelebb hozni a gettók homályában sýnlódó fajtestvéreimet a kulturához és a felvilágosítás fegyverével megmenteni a zsidó intellektuellek számára a zsidó multból mindazt ami jövő, mindazt ami kultúra, mindazt ami igazán a mienk, mindazt, amit ma is büszkén a mienknek vallhatunk. Ez volt az én utam az Egyenlőségen, Babylon vizein, Héber költőkön át a Mult és Jövőig.

Igen tisztelt Uram! Igaz gyönyörűséggel olvastam az Ön nyílt levelét és igyekeztem kérdéseire és megjegyzéseire, sine ira et studio, a tölem telhető objektivitással felelni. Csak egy kifejezés az, amit az Ön írásában, kollegiális tanári nyelven szólva, meg kell rónom. Hogy ki mikép tesz jó vagy rossz szolgálatot a zsidóságnak, a magyarságnak, az emberiségnek, az igazán nehezen eldönthető kérdés. Az ellenzék szerint pl. Tisza és hívei teszik tönkre az országot, Tisza és hívei szerint pedig ezt a munkát az ellenzék és a radikálisok végzik el sikeresen. Azért oly nehéz dolog „kortárs“-nak lenni, mert semmiről sem lehet biztos ítéletünk. De jogunk legalább van az ítéléshez. De mi adott Önnek jogot arra, hogy leírja ezt a befejezést: „csinálhatnak jó üzletet“? Ez nem méltó Önhöz, aminthogy nem volna hozzám méltó, ha így fejezném be: „Szabó Dezső írhat, ha tetszik, jól megfizetett cikkeket“. Kultúrharcosok vagyunk és nem üzletikönyv-revizorok, tehát Ön nem pillanthat bele a mi könyvelésünkbe smi nem vagyunk kíváncsiak az Ön honoráriumaira. Mi tudjuk, hogy Ön azért ír cikkeket, mert van mondanivalója és mondanivalójáért már nem egy nagy áldozatot is hozott. Önnek is tudnia kell és illik, hogy mi azért indítottuk meg a Mult és Jövőt, mert van mondanivalónk és mondanivalónkért már sok-sok nagy áldozatot hoztunk. Hogy nem mentünk hamarosan tönkre és nem fojtotta belénk egyre termékenyebben felbuggyanó mondanivalónkat egy közbejött csód, az valóban a mi különös szerencsénk és — ma már szerénytelenség nélkül tehetjük hozzá — a magyar zsidóság szerencséje is.

KRÓNKA. ÉS ÖZEMLE

AZ OMIKE ÚJ PÁRTFOGÓ TAGJAI.

Mig féltékenység és irigység, álhazafiság köpenybe burkolózva hamisításokkal és hazugságokkal, rágalomhíntéssel és cselszövással próbálkoznak ellenünk áskálódni, — a magyar zsidóság intelligenciája egyre nagyobb számmal és egyre fokozottabb lelkesedéssel sorakozik a Mult és Jövő és az OMIKE zászlaja alá, napról napra jelt adva arról az őszinte ragaszkodásról és áldozatkész szeretetről, amelyet a Mult és Jövő és az OMIKE hatalmas kultúrmunkája a magyar Izrael lelkéből kiváltott. Március hó első felében ismét több mint 200 új pártfogó tag jelentkezett szerkesztőségünknel az ország különböző részéről, hogy 20 korona tagsági díj ellenében tagilletményül kapják a Mult és Jövót. A március 15-ike után jelentkezett tagokat lapunk legközelebbi számában fogjuk kimutatni. Az új tagok névsora a következő:

nagyiklódí Tischler Mór gyáros Kolozsvár, szergényi Geist Lajos és fiai nagykereskedők Szombathely, Löwenstein Henrik magánzó Szombathely, Weisz Sándor máv. főellenőr Győr, Izr. szentegylet Szombathely, Hoffmann Ignác nagykereskedő, hitk. alelnök Szombathely, Meller olajgyár R.-T. Győr, Fleischmann Henrik birka-kereskedő Szombathely, Schey Hugó hivatalnok Budapest, Verő Henrik Budapest, Neumann Sándorné Budapest, Zsigmondi Béláné Budapest, dr. Fejes Béla orvos Budapest, Molnár Géza keresk. Budapest, Schvarcz Rudolf Budapest, Lebovics Hirsch H. rabbijelölt Budapest, Fischer Samu joghallgató Kolozsvár, Seelenfreund Sándor lát-szerész Kolozsvár, dr. Krausz Jenő ügyvéd Kolozsvár, Kasztner Izsák kereskedő Kolozsvár, dr. Hart Albert orvos Kolozsvár, dr. Tauber Farkas orvos Kolozsvár, Stotter Jakab fakereskedő Kolozsvár, Frank Arnold titkár Kolozsvár, Salamon Jakab földbirtokos Mezőszopor, Farkas Jenő Szászváros, dr. Füredi Ferenc ügyvéd Szolnok, Gettler Izidor bankár Szolnok, dr. Fodor Károly fogorvos Szolnok, dr. Goldfinger Izidor igazgató Szolnok, Ehrlich Adolf földbirtokos Szolnok, dr. Mandel Sándor ügyvéd Szolnok, Fehér László bankár Szolnok, Schlesinger Zsigmond nagykereskedő Szolnok, dr. Fehér Ernő orvos Szolnok, dr. Deutsch Adolf ügyvéd Szolnok, Meller Arnold szeszereskedő, Szolnok, Klein Mór fakereskedő Szolnok, Lippe Vilmos nyug. kir. ítélőtáblai bíró Szolnok, Rösen-zweig Ede fűszerkereskedő Szolnok, dr. Breuer László ügyvéd Szolnok, Kádár Gyula cukorgyári igazgató Szolnok, dr. Kerényi Samu ügyvéd Szolnok, dr. Turi Kálmán ügyvéd Szolnok, Schreiber Lajos földbirtokos Szolnok, Mitzky Kálmán biz-

tosítási titkár Szolnok, dr. Vámos Géza ügyvéd Szolnok, Weisz Zsigmond kir. műszaki tanácsos Szolnok, Béla Miklós bútorgyáros Szolnok, Halász Béla hív. főnök Szolnok, Róth Mór hív. főnök Szolnok, Steinfeld Jenő Cegléd, Paunz Vilmos Losonc, Diamant Géza gyáros Vágújhely, Ribner Hugó csillárgyáros Kolozsvár, Mihelfy A. Kolozsvár, Gidály Adolf főkönyvelő Kolozsvár, Szüdlér Mór főkönyvelő Kolozsvár, dr. Gál Farkas vármegyei tb. főorvos Szilágycseh, Österreicher Lipót és fia Nándor szesznagykereskedők Szolnok, Oppenheim Ottó kereskedő Szolnok, Salgó Mór bizt. titkár Szolnok, Menczel Ignác igazgató Szolnok, dr. Karcag Sándor bankigazgató Szolnok, Zeisler Artur bankigazgató Szolnok, Liebermann Mórné Szolnok, dr. Hasznos József ügyvéd Szolnok, Kovács Géza állami mértékhitelítő hivatali főnök Szolnok, Goldberger Mór igazgató Szolnok, Szegő Adolf biztosítási titkár Szolnok, dr. Török Lajos kir. járásbíró Szolnok, Adler Ármin főmérnök Szolnok, dr. Kende Ádám ügyvéd Pápa, özv. Krausz Vilmosné magánzó Pápa, dr. Györke Sándor ügyvéd Pápa, Klein József bérlő Pápa, Révész Arnold városi főmérnök Pápa, Schnabel Zsigmond kereskedő Sárvár, dr. Wessely Manó ügyvéd Sárvár, dr. Rác Imre ügyvéd Sárvár, dr. Eibenschütz Emil orvos Sárvár, Deutsch Ernő sórnagykereskedő Sárvár, Goldschmidt József igazgató Sárvár, Krausz József kereskedő Sárvár, Weisz Gyula kereskedő Komádi, Zibner Mózes kereskedő Beszterce, dr. Halburg Gyula ügyvéd Beszterce, dr. Grün Antal ügyvéd Beszterce, Redlich Farkas fakereskedő Beszterce, dr. Pauker Leó ügyvéd Beszterce, Armen Samu könyvelő Beszterce, Elefánt Márton főkönyvelő Beszterce, Braun Ignác kereskedő Beszterce, Fixl Vilmos könyvelő Beszterce, dr. Erdélyi Dávid ügyvéd Magyar-Lápos, Bíró József kereskedő Dés, dr. Klein Miksa szerkesztő Dés, Bernard Dezső kereskedő Dés, Rosenfeld A. körjegyző Kís-Sajó, Ezermann Mózes Szár-Lekence, Ceglédi kereskedő Ifjak kaszinója Cegléd, Kunetz Mórné bankár neje Szabadka, Fekete Mihály, droguista Marosvásárhely, dr. Balog Dezső ügyvéd Marosvásárhely, Ascher J. kereskedő Marosvásárhely, dr. Hirsch Gusztáv ügyvéd Marosvásárhely, Strausz József Royal-kávéház tulajdonosa Marosvásárhely, Gyulai Pál gyógyszerész Marosvásárhely, Davidovits Emil vállalkozó Marosvásárhely, Paneth Mendel Marosvásárhely, dr. Citrom Vilmos orvos Marosludas, dr. Frieder N. ügyvéd Marosludas, Buzás János közp. szálloda tulajdonosa Marosludas, dr. Havas Sándor kir. járásbíró Marosludas, Horovitz Jakab kir. körjegyző Marosludas, Darvas Mór fakereskedő Marosludas, Kovács Áron Marosludas, dr. Rafael Zsigmond ügyvéd Nagyenyed, dr. Goldstein Nándor Kolozsvár, Gáspár Sámuel Arad, Farkas Samu Fonciere-Biztosító titkára Marosvásárhely, Shilf Lipót mérnök Marosvásárhely, Keleti Péterné igazgató neje Marosvásárhely, Gárdos J.

József igazgató Marosvásárhely, Német Zsigmond gyáros Marosvásárhely, Weisz Ignác Kolozsvár, Sámson Lajos jogszíorgató Marosvásárhely, Robitschek Vilmos kereskedő Marosvásárhely, dr. Székely Zoltán ügyvéd Szabadka, Szemző Ernő igazgató Szabadka, Löwy Ferenc kereskedő Szabadka, dr. Taussig Izso kereskedő Szabadka, Halbrohr Adolf földbirtokos Szabadka, dr. Wolf Gyula orvos Szabadka, Román Oszkár műfogász Szabadka, Sugár Béla kereskedő Szabadka, Ungár Béla földbirtokos Szabadka, Ungár Pál földbirtokos Szabadka, Krausz Lajos kereskedő Szabadka, Wamoscher Mihály földbirtokos Szabadka, dr. Licht József ügyvéd Szabadka, dr. Schaffer Aladár orvos Szabadka, Kohn Gyula József kereskedő Újvidék, Vig és Katona bankcég Újvidék, dr. Freund Ede ügyvéd, hitk. alelnök, megyei tisztii főügyész Újvidék, dr. Fenyő Győző orvos Újvidék, Eppinger Miksa biztosítási titkár Újvidék, Schaffer Samuné földbirtokosnő Újvidék, Frank Gyula kereskedő Újvidék, Frigyesy Béla, Dréher sörraktáros Újvidék, Gold Béla hivatalnok Újvidék, Weisz Leó kereskedő Újvidék, König S. Mihály malomigazgató Újvidék, Váradi Lajos vasúti vendéglős Újvidék, Baumann Dávid Zsámbék, dr. Alt Zsigmond ügyvéd Budapest, Somogyi Mór zenetanár Budapest, dr. Schmelczler Izsák Budapest, Bálint Ármin kávé Budapest, Róth Adolf Zsibó, Eppinger Gyula igazgató Nagykanizsa, özv. Pollák Bernátné nőegyleti elnöknő Sasvár, Pollák Oszkár Sasvár, József Emil cipőkereskedő Marosvásárhely, Schvarcz Jenő kávé Nagyenyed, Seidl József szállodás Nagyenyed, Schermann Kálmán szállodás Gyulafehérvár, Kulpin Sándor kereskedő Gyulafehérvár, Bródy Imre titkár Gyulafehérvár, Takács Vilmos titkár Gyulafehérvár, Fischer Vilmos gabonakereskedő Gyulafehérvár, Jónás Lázár földbirtokos Gyulafehérvár, Fuchs Nándor nagykereskedő Gyulafehérvár, Fridsam és Weinfeld szállodások Gyulafehérvár, Lázár Simonné földbirtokosnő Torda, dr. Markovits Miklós orvos Torda, Moskovits Bernát malomtulajdonos Torda, Löbl Lajos kereskedő Torda, Pártos Adolf kávé Torda, dr. Berger Vilmos orvos Dés, Bachrach Mihály gabonakereskedő, hitk. elnök Mezötúr, Bleier Soma malomtulajdonos Mezötúr, Chevra Kadíscha Hódmezővásárhely, Isr. nőegylet Hódmezővásárhely, dr. Weisz Adolf orvos Hódmezővásárhely, dr. Goldmann Mór ügyvéd Hódmezővásárhely, dr. Dániel Jenő ügyvéd Hódmezővásárhely, Bauer Jakab és fiai gőzmalomtulajdonosok Hódmezővásárhely, Reisinger Gyula Hódmezővásárhely, Kereskedők Egyesülete Makó, dr. Dózsa Simon ügyvéd Makó, Löwenbach Benedekné kenyérgyáros Makó, Mandl Zsigmond kereskedő Makó, Schatteles Vilmos kereskedő Makó, Geiringer Károly kereskedő Makó, dr. Endrei Ármin orvos Makó, Schvarcz Lajos kereskedő Makó, Weisz Jenő kávé Makó, dr. Dózsa Imre bankigazgató

Makó, Steiner Gézáné kereskedő Perjámos, Molnár Sámuel Dárda.

Hálával emlékezünk meg ezúttal is azokról, akik nemes buzgóságukban a taggyűjtés körül fáradoztak: Rosinák Ignác Sasvár, Székely Béla Nagykanizsa, Ehrenfeld Mór Budapest, dr. Molnár Ernő Budapest, dr. Richtmann Mózes tanár Budapest, Mandl Zsigmondné Makó, Bachrach Mihály hitk. elnök Mezötúr, dr. Bleier Antalné nőegyleti elnöknő Hódmezővásárhely, Groag Dezső nagykereskedő, a Szent Egylet elnöke Hódmezővásárhely, Nemes Jenő hitközségi jegyző Szolnok, Löwenbach Zsigmondné Makó, Liebermann Mórné Szolnok, dr. Endrei Ármin orvos Makó.

VADÁSZ LIPÓT. Mikor államtitkár lett, nem fújtuk meg az ünnepi harsonákat. A zsidóságnak semmi köze nem volt ehhez; államtitkár lett,

Le Dr. Léopold Vadász,
secrétaire d'Etat.

Dr. Vadász Lipót
államtitkár.

mert kivételes kvalifikáció kivételes pozíciót érdemel. De hogy az Imít elnökségét egy zsidó államtitkár vállalta: zsidó eseményszámba megy. A legtöbben, akik társadalmi, de különösen politikai téren kiemelkednek a zsidóságból, nem igen szeretnek visszatekinteni, félve, hogy már a visszatekintés is megakadályozza őket a további előrejutásban. Vadász Lipót azonban éppen most, pályájának lendülő magasságában vallja magát leghatározottabban zsidónak; egynek a zsidósággal, és annak legfontosabb, legértékesebb törekvéseivel. Ez a jelenség figyelemreméltó, úgyis mint közügy, úgyis mint gyönyörű emberi dokumentum.

És hogy Vadász Lipótban az IMIT nem „diszelnököt“, hanem itt is irányító, vezető egyéniséget kapott, arról fényes tanúságot tehet az a székfoglaló beszéd, melyben Vadász Lipót klaszikus tömörséggel, egyetemes szempontból foglalta össze a zsidó irodalom teóriáját. Akik zsidó kulturális működés láttára mindjárt gétót kiáltanak, olvassák el azt a beköszöntőt, melynek legfontosabb részletét mi is oly szívesen ismételjük:

„Az igazán nemes célok mindig egyetemesek! Egyetemes az IMIT feladata és működése is, mert hiszen egyszerre szolgálja felekezetünknek, a magyarságnak és az irodalomnak nemes és nagy érdekeit. Egyszerre és egyaránt szolgálja mindezeket, mert hiszen nincs közöttük ellentét: egyes szólamai ezek annak a nagy magyar Szimfóniának, amely minden művelt magyar zsidó lelkében zeng. És ha — valamennyiünknek édes és drága — magyar nyelvünk megadja nekünk az erőteljes és egyben hajlékony, hatalmas és egyben gyöngéd instrumentumot ahhoz, hogy kifejezzük mindazt, ami a zsidó lelkében él, úgy másrésről boldogan és büszkén visszük ennek a zsidó léleknek, évezredek kultúráján át differenciálódott lelkünknek, egy viszontagságos mult annyi küzdelme, annyi szenvedése által érzékennyé, minden emberi nyomorúság iránt fogékonnyá vált szívünknek minden kincsét abba a nagy folyamba, amely a magyar kultúrát hordja, viszi előre!“

FELOLVASÁSOK. Az Omike ezidei előadás-ciklusának befejező estélyén dr. Stein Lajos berlini egyetemi tanár tartott mélyen járó filozófiai előadást a zsidó vallás lényegéről. A magyar származású bölcész irodalmi működését egyik legközelebbi számunkban méltatni fogja kiváló tanítványa, dr. Schweiger Lázár egrí főrabbi, mely alkalomból olvasóink megismerkedhetnek majd Dr Steinnak a zsidóságról való felfogásával is. Az illusztris előadót dr. Hevesi elnök lendületes szavakkal köszöntötte.

Az IMIT ideai felolvasó ciklusának befejező estjén Kohlbach Bertalan dr. a sofár fogalmának történeti fejlődéséről tartott mély tudományos értékű előadást, amely az IMIT évkönyvében fog megjelenni. Utána Lenkei Henrik „A koporsó legendája“ című versét olvasta fel nagy hatással. A gyönyörű poémát legközelebbi számunkban egész terjedelmében közöljük. Végül Gedő Lipót felolvasta „Mózes lovasszobra“ című hangulatos novelláját.

A BUDAI ZSIDÓ MENZA, a budai hitközség új alkotásának megnyitóünnepén a hitközség és chevra kadisa előljárósága, a rabbiság és a nőegyesület elnökségén kívül diszes közönség jelent meg. Kiss Arnold dr. megnyitóbeszéde a régi és a mai zsidó ifjúság életmódjára vetett visszapillantást. Beszéltek még Edelseint Bertalan dr.

rabbi, Grünwald Samu, a chevra kadisa elnöke. Kiss Arnold dr. főrabbi másodszori felszólalásában Szabolcsi Izidor dr. diszelnökről, a menza létrejöttének kiváló elősegítőjéről emlékezett meg. A menza megnyitása alkalmából a Barkochba fényesen sikerült diszkommerszet rendezett. A budai hitközség menzája minden egyetemi hallgatónak rendelkezésére áll. Ebéd ára 70 fillér, vacsoráé 54 fillér. Jelentkezni dr. Kiss Arnold társelnöknél lehet.

AZ IMIT TISZTJÚTÓ KÖZGYÜLÉSE a mult hóban folyt le nagy érdeklődés mellett. Elnökül Vadász Lipót államtitkárt, társelnökül dr. Fischer Gyula rabbit választották. Majd dr. Bánóczi József egyetemi tanár felolvasta a mult évről szóló titkári jelentését, amelyben egyebek között szívbeható hangon emlékezett meg a Társulat elhunyt elnökeiről: báró Hatvany József-ről és Bacher Vilmosról. Az IMIT ez évi tagilletménye a szokásos Évkönyv mellett Péchi Simon erdélyi kancellár imádságos könyve lesz.

„**KHAFRIT**“ ANGOLUL. Kaczér Illés grandiózus bibliai regénye, amely országszerte nagy feltűnést kelt és amely, mint annak idején megírtuk, német nyelven is meg fog jelenni, újabban magára vonta az amerikai könyvpiac figyelmét is, ahol, tudvalevőleg, szinte éheznek olyan külföldi irodalmi termékek után, melyek a dollárok földjén is gyümölcsözőknek ígérkeznek. Azokban az amerikai klubokban, ahová a Mult és Jövő eljut, épp oly lelkesedéssel fogadták Khafrítot az egyiptomi asszonyt, mint idehaza. És a mult hónapban szinte egymásután egy newyorki és egy cincinnati műfordítótól kaptunk ajánlatot a „Khafrit“ angol átültetésére vonatkozólag. A Mult és Jövő azonban csak a regény magyar eredetijének bírja a kiadó jogát és így az amerikai érdeklődőket egyenesen a szerzőhöz utasítottuk, aki azóta velük közvetlenül érintkezik és a tárgyalások eredménye előreláthatólag az lesz, hogy mire Kaczér Illés regénye a Mult és Jövőben befejezéséhez közeledik, napvilágot fog látni könyvalakban angol nyelven is és az angolul olvasó publikum, amely a bibliai poézis iránt mindig annyi fogékonyságot mutatott, nemsokára gyönyörködhetik majd egy olyan bibliai regényben, amely költői szépségeivel hamarosan bevonul a világirodalomba.

LILIEN-KIÁLLÍTÁS LEMBERGBEN. A „Mult és Jövő“ Lilien-kiállításai és Lilien-számai révén a magyarországi közönségnek is jó ismerősevé vált művész alkotásait jelenleg a leMBERGI képzőművészeti társulat mutatja be nagyszabású kiállítás keretében. A művész kiváló kvalitásai és tösgyökeres zsidó művészete ott is kivívják a műértő körök legteljesebb elismerését. A sajtó egyértelműleg állapítja meg, hogy évek óta ez a legnagyobb sikerű művészeti kiállítás Lembergben. A lengyel

képzőművészeti társulat a kiállítás alkalmából hatalmas monografiát adott ki Lilien grafikai művészetéről. A munkát számos műmelléklet és pompás szövegillusztrációk díszítik. Mint érdekes jelenségre kell ezúttal reámutatnunk arra is, hogy az exkluzív lengyel képzőművészeti társulat mind- eddig nem igen vett tudomást a lengyelországi származású, de zsidó vallású Lilienről, most pedig, hogy Lilient világszerte mint zsidó művészt ün- neplik, Németországban pedig a protestánsok adják ki zsidó szellemben illusztrált bibliáját, a lengyel képzőművészeti társulat egyszerűen be- kebelezte Lilient a „lengyel“ művészek közé, a lengyel sajtó pedig mint lengyel nemzeti hőst ünnepli azt, akít azelőtt mint „zsidó fiú“-t kí- gú- nyolt, vagy agyonhallgatott.

ADÁM SZOBRA. Az emberiségről valóban nem lehet a hálátlanság vádját lemosni: az álta- lános nagy szoborleplezési mánia közepette megfélekezett öséről, Adám ösapánkról. Senkinek sem jutott eddig eszébe, hogy neki is vannak talán olyan érdemei az emberiség körül, mint némely ivadékának, kinek emlékét a hálás utó- kor emlékművel sietett megörökíteni. És mivel senkinek sem jutott eddig eszébe, világos, hogy napjainkban mégis csak eszébe jutott valakinek — Amerikában. Mr. John P. Brady az a derék em- bertársunk, ki „Hickory Ground“ nevű birtokán, Maryland államban, kőből, bronzból és cementből hatalmas emlékművet emeltetett és ezzel, mint amerikai lapok írják, „az emberiség kegyeletének adóját rőtta le és egy általános, régóta érzett szükségletet elégített ki“. A talapzaton óriási felírat diszeleg: „To the memory of Adam, the first man“ (Adámnak, az első embernek emlé- kezetére). Az emlékmű tetején pontos napóra van, melynek óramutatói körül az ismert latin közmondás van vésve: „Sic transit gloria mundi“. Rossz nyelvek azonban kifogásolják a napóra el- helyezését, mert ennek aligha volt jelentősége Adám életében. Szerintök sokkal inkább kellett volna Éva ösanyánkat és a kígyót ábrázolni mellékalakok formájában.

„AZ Ö-ZSIDÓ BETŰ, MINT DÍSZÍTÓ- ANYAG.“ Ilyen címen érdekes cikket közöl a „Grafikai Szemle“ legutóbbi száma, Novák József- től, aki Seelenfreund Salamonnak, a *Múlt és Jövő* szegedi számában közölt héber motívumú falí és könyvdiszeit alapul véve, reámutat arra, hogy grafikai szempontból milyen nagyfontosságú reform indulhat ki Seelenfreund terveiből. A héber betűk szerinte különösen alkalmasak bizonyos grafikai ritmusok kifejezésére. Hiszen a héber betűk maguk is már a hangoknak bizonyos tárgyak lerajzolása által való illusztrálása. Seelenfreund héberbetű- motívumú diszeiből különben egyik legközelebbi számunkban újabb kollekciót fogunk bemutatni olvasóinknak.

BALASSA JÓZSEF. Az ő terrénuma a nyelv- és zsidó tudományok legelső művelői közé tartozik és az ő működésének huszonöt éves jubileuma a

M. 1e Dr. Joseph Balassa.

Dr. Balassa József.

magyar tudomány ünnepe. De van egy másik tér, amelyen Balassa József sokkal szélesebb körre kiterjedő és sokkal többnek hozzáférhető működést fejt ki: ez a humanitás, amelynek ügyét egész lelkével, egész szívével szolgálja. Itt harcol ő a vezérek sorában a progresszió érdekében, mert ettől várja az igazi humanitást, ami az embernek nemcsak boldogságát, hanem tökéletesedését is jelenti. Balassa Józsefnél a progresszió nem racio- nalizmus kérdése, hanem a szív ügye, azé a zsidó szívé, amelynek kifinomodása bibliai ösök gene- rációinak félreismerhetetlen öröksége.

ROSENBLÜH JENŐ szászvárosi főrabbi már- cius hó 7-én elhunyt. Községét, mely szeretettel, tisztelettel vette körül és ragaszkodott hozzá, bő- séges tudásával, igaz jámborsággal 16 éven át vezette. Nagy családja maradt. Özvegye és hat árvája. Temetése nem mindennapi részvételt ment végbe. A gyászházban elsőnek Friedmann Vilmos nyíregyházi rabbi, az elhunyt sógora beszélt; a templomban pedig, ahova utolsó útja előtt a hült tetemet vitték, Fischer Gyula gyulafehérvári, Diósy Wesel dr. dévai, Friedmann Ernő dr. szarvasi és Steiner Vilmos dr. hátszegi főrabbi- k méltatták.

A BEILIS-PÖR EMLÉKPLAKETTJEI. Kisínewski odesszai szobrász nagyszabású emléklaketten dolgozik, melyen a Beilis-pör összes főbb szereplőit akarja megörökíteni. A vádlott, ennek családja, a védők, tanúk, szakértők és a bírósági funkcionáriusok mind egybe vannak foglalva a nagyszabású kompozíció keretében, melyet a művész New-York városának fog ajándékolni felajánlani.

HITÖR. Ilyen címen indult meg egy új, ortodox felekezeti hetilap Reiner Ignác szerkesztésében. Lapzárta előtt kaptuk kézbe az első számot, amely változatos tartalmánál, izlése kiállításánál fogva nagy nyeresége a zsidó hírlapirodalomnak. Az ortodoxiának pedig gratulálunk, hogy végre egy nívós, magasabb szempontú orgánus áll rendelkezésére.

BACHER ARCKÉPE. A Sokszorosító Ipar Részvénytársaság, amelynek fénynyomatú reprodukciói az egész országban nagy elterjedtségnek örvendenek, az Országos Rabbiképző Intézet megbízásából kitűnő heliogravűrt készített Bacher Vilmos utolsó arcképéről. Az elhunyt nagy mester magyar és héber aláírásával ellátott nagyalakú heliogravűr megrendelhető a Sokszorosító Ipar Részvénytársaságnál (Budapest, VIII., Kisfaludy-utca 9). Ára 4 korona.

A PESTI ORTH. HITKÖZSÉG igen nagy érdeklődés mellett választotta meg 31 tagból álló képviselőtestületét, mely azután a tisztkart is megválasztotta. Elnök egyhangúlag óbudai Freudiger Abrahám lett, aki az új templom építése körül nagy érdemeket szerzett, elnökhelyettesé (I. alelnök) Schächter Jakab dr.-t, II. alelnökké pedig Mauthner Fülöpöt választották. Pénztáros Diamant Jakab, ellenőr Feith József, iskolaszéki elnök Rakonitz Gyula dr., kultuszosztályi előjáró Schreiber Sámuel lett. Az előjáróságnak e tagjain kívül néhány díszelnököt is választottak és pedig Schächter Jakab dr.-t, Frankl Adolfot és Freudiger Lipót. A képviselőtestület tagjai: Blau Károly, Deutsch Vilmos, Deutsch Géza, Dach Sándor dr., Ernst Károly, Ehrenfeld Mór, Frankl Adolf, Freudiger Lipót, Frankfurter Mihály, Groszberg Lipót, Grünwald Lipót, Keller Adolf, Klein Márkus, Klein Farkas, Knöpfler Bernát, Lindenbaum Dávid, Prager Sámuel, Ratzensdorf Lipót, Stern Sámuel P., Schlesinger József, Schlesinger Adolf, Tauber Mór, Weisz Jakab és Zucker Henrik.

WIDDER FÉLIX KOLLEKTIV KIÁLLÍTÁSA. A múlt hó 28-án nyílt meg fényes közönség jelenlétében az az érdekes és gazdag kiállítás, amelyet a Könyves Kálmán a jeles festőművész képeiből rendezett. A kiállítás tiz esztendő bő termésének

a legjavát foglalja magában. Widder Félix, aki a legkomolyabb, legszorgalmasabb és legszerényebb művészek egyike, tanulmányait a budapesti Képzőművészeti főiskolán végezte, majd hosszabb időt töltött Párisban és Münchenben az ottani akadé-

F. Widder.

Widder Felix.

miákon. Évről évre nagyobb tanulmányutakat tesz, hogy impressziókat gyűjtsön, hogy művészi látását frissítse és erősítse. Bejárta Norvégiának, Hollandiának, a dalmát tengerpartnak és az Osztrák-Alpoknak nagyrészét. Mindenünnen érzésben elmélyülve, színekben gazdagodva tért haza. Kollektív kiállítása, mely kereken száz képet foglal magában, tárgyban és technikában egyaránt sokoldalú készségről és tehetségről tesz tanuságot. Olajban, akvarellben, pasztelben és temperában portrék és tanulmányok, tájképek és csendéletek, zsáner- és állatképek tarka változatossága gyönyörködteti a szemlélőt. A kiállítást, mely április hó közepéig marad nyitva, a művészet minden barátjának figyelmébe ajánljuk.

ÉRDEKES ALAPÍTVÁNY. A pesti hitközség fiúárvaházánál Prager Ferencné, szül. Künstler Lina 500 koronás alapítványt tett, amely Hevesi Simon dr. nevét viseli. A múlt év tavaszán meghonosított speciális hölgyistentiszteletek hatását,

emlékét örökíti meg s a rendeltetése az, hogy a hölgyistentiszelet első szombatján barmicvává váló árva fiú részére emléktárgyat vegyen az igazgató. Minthogy az alapítvány az első évben még nem kamatozott, Pragerne még 30 koronát bocsájtott rendelkezésre, hogy abból az ajándéktárgy mára a folyó évben is megszerezhető legyen.

Az „ORSZ. MAGY. IZR. KÖZMÜVELŐDÉSI EGYESÜLET“ Mensa Academicájának elnökségéhez dr. Weltmann M. szakorvos, a Szt.-Lukácsfürdő éveken át volt orvosa, igen megleghangú átíratot intézett, melyben az elnökséget arról értesíti, hogy mint a köszvény-, csúz- és neuralgiás bántalmak szakorvosa *Pöstyénben* a Mensa Academica tagjait a gyógykezelésnél 50%-os kedvezményben fogja részesíteni, vagyontalanok pedig teljesen díjmentes kezelésben részesülnek. — A Mensa Academica ezen kedvezményt igénybe venni akaró tagjai előjegyzésük iránt dr. Weiller Ernő főtitkárnál (Budapest, VIII., József-körút 28.) jelentkezhetnek.

ÚJ HÉBER TUDOMÁNYOS KÖNYVKIADÓVÁLLALAT. A haifai technikum és az alapítandó jeruzsálemi egyetem rövidesen nagy héber tankönyv- és általában tudományos könyvszükségletet fog előidézni. Ezen főiskolák sikeres működésének viszont nélkülözhetetlen előfeltétele egy már meglévő hébernyelvű tankönyv- és monografiarodalom. Ez a kölcsönös szükséglet teremtette meg Moszkvában a legújabb nagyszabású héber kiadóvállalatot, mely „Mado“ név alatt 50,000 rubel alaptőkével alakult. A vállalat elsősorban orvosi és természettudományi műveket akar kiadni, eredetieket csak úgy, mint kiváló másnyelvű munkák fordításait. A vállalatnak sikerült dr. Rosenthal és dr. Münz moszkvai egyetemi magántanárok közreműködését a maga számára biztosítani, kik a szerkesztést fogják végezni. Nyelvi szempontból ezenfelül minden kiadványt kiváló héber nyelvészekből és írókból álló bizottság fog átnézni, melynek sorában dr. Csernichovsky Saul, korunknak Bialík mellett legkiválóbb héber költője, ki egyébként orvos, is helyet foglal. A tudományos érték mellett a tiszta és világos héberség szempontjai is érvényesülnek majd. Néhány év múlva tehát, mindenestre azonban a jeruzsálemi egyetem megnyitása idejére, a hallgatóság számára készen lesznek a héber főiskolai tankönyvek.

HÖLGYESTÉLY. A Pesti Ortodox Zsidó Nőegylet jótékony alapjának gyarapítására nagy-sikerű hölgyestélyt rendezett, amelyen pompás számokkal közreműködtek *Porges Maurice* cellóművész és *Herzog Stella*, aki valóban megérdemelne, hogy énekművészete az Opera színpadjáról érvényesüljön. A hölgyestély sikere Blau Mirának, a rendezés buzgó vezetőjének és kitaró munkatársainak köszönhető.

HYMEN. Báró Kornfeld Pál, a Hitelbank igazgatója, eljegyezte Neumann Olgát, gárdonyi Neumann Károly dr. miniszteri tanácsos leányát.

Dr. Kahan Nison fővárosi ügyvéd, eljegyezte Munk Gizit, Munk Gábor kereskedő leányát.

Herz Hugó Veresköröl eljegyezte Deutsch Gizellát, Királyhegyialján.

Dr. Vajna Ármin nőorvos eljegyezte dr. Bleier Vilmos leányát, Erzsikét.

Vermes József dr. fővárosi ügyvéd eljegyezte Mohr Erzsikét, Mohr Mihály dr. egyet. magántanár, kórházi főorvos leányát Budapesten.

A PALESZTINAI HÉBER-NYELV-HARC a héber nyelv híveinek teljes diadalával végződött. A Hilfsverein der deutschen Juden, amely elég sajátos módon a nagy napilapok hirdetési rovataiban drága pénzen közzétett mulatságos nyilatkozatokkal akarta a sajtót maga felé hajlítani, nem próbálta saját nyilatkozatainak konzekvenciáit levonni, hanem újabb kuratoriumi ülésen beleegyezett abba, hogy a heifai műgyetem tanítási nyelve, még a matematikai és fizikai tantárgyaké is a héber legyen, aminek garanciájául a nyelvharc kezdetén kilépett cionista tagok helyét újra cionista tagokkal töltik be, akik a technikum igazgatásában is részt fognak venni. Az új helyzet nagy lelkesedést keltett a palesztinai zsidók között, akik a héber műgyetemet ismét büszkén a magukénak kezdik tekinteni. A Hilfsvereinnek azonban a héber nyelv ellen viselt gyászos harca palesztinai iskolái teljes csődjébe kerül, amennyiben a szentföldi gyermekek és tanítók, akik a héber nyelv elnyomása miatt sztrájkba léptek, nem akarnak többé a „német“ iskolákba visszatérni, hanem felkeresik tömegesen a cionisták által szinte rögtönözve alapított héber elemi és középiskolákat, amelyeknek biztosítására január óta körülbelül egy félmillió koronát gyűjtöttek össze.

Reggelizés előtt
fél pohár
Schmidthauer-féle

Igmándi

keserűvizet
igyék, ha rossz a gyomra
! Figyelem !
Csak a felét kell bevenni,
mint másfajta keserűvizeknél

Új KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ:
DR. MOLNÁR ERNŐ.

DR. HEVESI SIMON: JÓB KÖNYVÉNEK ALAPESZMÉJE. Legutóbbi számunkban megemlékeztünk arról az előadásról, amelyet dr. Hevesi a bécsi hitközség meghívására Jób könyvének alapeszmejéről tartott. A nagyszabású előadás, amely Bécsben óriási sikert aratott, most szép kiállítású füzetben is megjelent „Der Grundgedanke des Buches Hiob“ címen. Dr. Hevesi szembeszáll azzal a régi felfogással, hogy Jób könyve a theodicea problémáját tárgyalja és magából a könyvből vett megdönthetetlen logikai bizonyítékokkal kimutatja, hogy Jóban a probléma nem az isten, hanem az ember. Miként Goethe Faustjában, amelynek protágusa Jóbéval azonos, Mefisztó élvezetekkel kísérti az embert, Jóban szenvedésekkel akarja a Sátán az ember etikai alapját megengatni. A probléma tehát az erkölcs maga, amiről Wundt csodálkozva állapítja meg, hogy még eddig nem tették dráma tárgyává. A Sátán kísértése nem vezet sikerre. Jób a legsúlyosabb szenvedések közepette sem

veszíti el erkölcsi egyensúlyát, ártatlanságában vetett hitét és bizodalmit. Sőt a szenvedés tisztítólag hat a lelkére, amely víziós magaslatokba emelkedve ime hallja a természet egyetemét kormányzó Örökkévalónak a hangját. Jóbna ezt a benső átalakulását, megtisztulását fejezi ki Elíhu, a dráma egyetlen zsidó alakja, aki tehát nem mint deus ex machina kerül a darabba, hanem mintegy megtestesülése Jób rezignációjának, amely a legfelsőbb etikai ideálhoz, az etikai énhez vezette. Jób tehát annak az alapeszmének a hordozója, hogy az ember magasra hivatott és erkölcsi tökéletesedésre képes etikai lény. Az a világítás, amelyben dr. Hevesi Jób könyvét bemutatja, valóban magas etikai felfogást sugározat vissza. A jámbor és türelmes Jób, aki a szenvedők vigasztalásaként él a naiv lelkekben, mint a zsidó világfelfogás egyik nagyszerű eszméjének megszemélyesítője jelenik meg előttünk. Dr. Hevesi füzetében Jób Faust magaslatain jár és lénye egy hatalmas filozófiai gondolatként vonul a modern ember lelkébe.

Meg kell még jegyeznünk, hogy Jób könyvének alapeszméjét dr. Hevesi már 1899-ben kifejtette, mint függelék az akkor megjelent kitűnő Jóbfordításához és azóta több külföldi bibliamagyarázó tudós (Hontheim 1904, dr. Landerdorfer 1906, dr. Posselt 1909.) közeledett ehhez a felfogáshoz, ami mindenesetre annak a jele, hogy dr. Hevesi fejtegetései Jób könyvéről nemcsak költői szempontból szépek és megkapók, hanem, mint tudományos megállapítások is a helyes úton járnak.

Melódiák Ujzsidó Dalokból

Írta Neumann Endre. Bővített Kiadás. Ára 2 Kor., diszkótésben 2 Kor. 50 fill. Megrendelhető levélben Budapest, Zsigmond-utca 68, Felső-villa 4

ALKALMI AJÁNDÉKOK műtárgyakban és régiségekben STERNBERGNÉL

BUDAPEST, VI. KER., DOB-UTCA 24. SZÁM

Ékszer, régiség és műtárgyak

alkalmi vétele és eladása.

Modern és régi ezüsttárgyak nagy választékban. Vidéki rendelések pontosan eszközöltetnek.

SILBERMANN

ékszer- és régiségkereskedő

Budapest, VII., Wesselényi-utca 1.

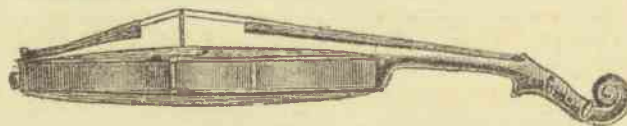
Ékszerjavítások jutányosan elvállalatnak.

ZÁLOGCÉDULÁKAT ékszerről és briliánsokról legmagasabb árban vesz

OLLOP J. ÓRÁS- ÉS ÉKSZERÜZLET,
Múzeum-körút 33., a Múzeummal szemben.

CIMBALOM

szabadalmazott, acélszerkezettel, részletre is. Csodaerős, tiszta-grammofon (beszélőgép) 25 korona és hangú feljebb. Hozzá Fedák Sári, Király, Rózsa, Perczel, Boncsi, Caruso-tól legszebb lemezek 2 korona 50 fillér.

Hegedűk, világhírű mesterek hű utánzatai. Árjegyzék kívánatra ingyen.

Fuvolák, tárogatók, citerák, harmonikák stb. Húrok javítási műterem stb.

Mogyoróssy Gyula kir. szab. hangszergyártó
Budapest, VIII., Rákóczi-út 71.

FESTŐMŰVÉSZNŐ, képzőművészeti főiskolát végzett, huzamosabb ideig külföldön tartózkodott, rajzolni, festeni tanít. S. M., VIII., Kőrös-utca 6., III. 18/a.

Dr. Hevesi német stílusa meglepően erőteljes és tömörségben, fordulatosságban és tösgyökerességben szinte vetekedik a magyar stílusával. A füzet kiállítása megfelel a mű komolyságának és benső szépségeinek.

EVGYÜRÜK. (Lenkei Henrik verseskönyve.) Harminc esztendőnk poétikus termékenységről beszél ez a kis könyv, amely mintha ünnepi áldozatnak készült volna, egy kis fűszer és illatos tömjén a magyar költészet szent ligetének lobogó oltárára. Így is fogadta az egész magyar sajtó Lenkei könyvét — ünnepi áhitattal. Mi, akik csak néhány hónappal ezelőtt, tehát már az ünnep előestéjén méltattuk Lenkei poézisét bibliai és zsidó vonatkozásaiban, nem akarunk ezúttal ismétlésekbe esni, csak örömmel regisztráljuk újabb sikerét annak a költőnek, akit a magyar zsidó irodalom körül is annyi babér illet.

CHAD GADJA. A berlini „Jüdischer Verlag“, amely a modern zsidó irodalom legjobb termékeit adja ki, a napokban egy pompás díszművel gazdagította kiadványai sorozatát. A könyvet a közelgő Peszach-ünnep teszi aktuálissá, aminthogy a mű alcíme is „Das Passachbuch“. Találunk benne kitünően fordított peszachi vonatkozású bibliai és talmudi szemelvényeket, legendákat és mondákat, peszachi szokások leírását, ünnepi verseket és tárcákat és régi Hagada-illusztrációkat. Az izléseken kiállított mű címlapját Galiczenstein „Sulamith“ című szobrának kétszínű reprodukciója díszíti. Ára kemény kartonban 3 márka,

diszkrétben 5 márka. Megrendelhető kiadóhivatalunk útján is.

MAGYAR HAGADA. Dr. Flesch Armin mohácsi főrabbi annak a közlésére kér fel bennünket, hogy az ő fordításában megjelenő peszachi hagada már sajtó alatt van ugyan, de nyomdatechnikai okokból az idénre már nem készülhet el és így csak a jövő tél folyamán fog napvilágot látni.

A ZSIDÓK TÖRTÉNETE SZOMBATHELYEN (1687 1909). Dr. Bernstein Béla a vas megyei zsidók történetének legalaposabb ismerője, aki a rohonci hitközség multjáról közölt cikkeivel a Mult és Jövő olvasóit is bevezette abba a történeti levegőbe, amelyben a vas megyei zsidók sorsa fonódott. Nemrég megjelent értekezése a szombathelyi zsidókról valósággal teljes monografia, amely a magyar zsidók történetének szempontjából is nagy fontossággal bír. A történelmi objektivitással megírt műre még visszatérünk.

VÁNDORDIÁK-ÉVKÖNYV. A Vándordiak-egyesület eszméinek propagálására évkönyvet ad ki ezentúl, melynek I. évfolyama most jelent meg: Vándordiak-évkönyv I. évfolyam. Dr. Poprádi József és Takács István munkatársak és a diákvándorlás több barátja közreműködésével szerkeszti Gábor Ignác. Budapest 1914. Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) könyvkereskedése. Ára 1 korona 50 fillér. A kitűnő könyvecskét számos pompás illusztráció díszíti, ami bizonyára csak fokozni fogja a vándordiak-intézmény iránt való érdeklődést és lelkesedést.

Művészi kivitelű rajzokat és kliséket

a legjutányosabban szállít König és Bayer Budapest, Dohány-u. 12. Telefon 4-83.

Őrizze meg fiatalos szépségét

a hírneves bőrgyógyász

Prof. Dr. Marschalkó

egyetemi orvostanár eljárása szerint

tudományos alapon.

Kérje „Az észszerű bőrápolás“-ról szóló könyvet díjtalanul a „JUVEN-TAS“ laboratórium szétküldési fő-raktárából.

KOLOZSVÁR, Postafiók 30.

BOROS ÉS KOHN SÍRKŐRAKTÁRA

**BUDAPEST, VI. KERÜLET,
VÁCI-KÖRÚT 7. SZÁM.**

Egyszerű és díszes kivitelű, valamint nagyszabású SIREMLÉKEK nagy választékban, jutányos áron. Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk.

NÁDAI PÁL: *Az élet művészete.* Előkelő tónusban, valóban artisztikus stílussal megírt könyv került a múlt hetekben Nádaí Pál tolla alól a könyvpiacon. A könyv különböző, egymástól teljesen távol fekvő témát tárgyal, élvezet bennünket régi idők hangulataiba, feltámasztja előttünk régi, finom berakott bútorok formáit és angol folyók partjának fiatal, gyorsritmusú életét, mind ezt pedig nemes keretként fűzi egységessé a fel fogás mélységes intelligenciája és a szempontok előkelősége. Lapunk kereteit meghaladná a könyv bővebb ismertetése. A pompás kiállítás a Franklin Társulat izlését dicséri. A két kötetes mű ára 6 korona.

DR. FRIEDMANN JÓZSEF: *Der gesellschaftliche Verkehr und die Umgangsformen in talmudischer Zeit.* A berlini Hildesheimer szeminárium jeles növendékének doktori értekezése az ősi zsidó társadalmi életet és az egymással való érintkezés sajátosságait mutatja be alapos készültséggel és széleskörű tudással. A könnyen áttekinthető és igen élvezetes stílusban megírt munka csak része egy nagyobb munkának, melyet a tárgyról a szerző ír. Mindenesetre jó szolgálatot tett a fiatal szerző a zsidóságnak, hogy értekezése tárgyául a zsidó társadalmi szokásokat választotta, mert azt az igazi zsidó társaséletet, mely a zsidóságot az ókorban a társadalom többi

rétegének föléje helyezte, a maga tisztaságában és nemességében tárja az olvasók elé.

„JÁNOS VITÉZ ÉS TOLDI” címen kitűnő irodalmi tanulmány jelent meg dr. Silberfeld Jakab békéscsabai főrabbi tollából. Irodalomtörténeti szempontból igen értékesek azok a párhuzamok és megfigyelések, amelyekkel Arany és Petőfi két korszakos munkáját egymáshoz közelebb hozza.

ALKALMI BESZÉDEK. Stein Mayer Miksa nagyszombatifőrabbi közrebocsátja alkalmi beszédeit több részben. Az első rész, amely magában is hatalmas kötet, a napokban jelent meg és több mint negyven kitűnő szónoklatot tartalmaz. A beszédek tartalma vegyes, de valamennyi megegyezik a nemes stílusban és igazi emelkedett hangban. Az emlékbeszédek közül kiemelkednek a Weiss, Herzl, Hirsch és Bloch fölött tartott beszédek, amelyek a személyeknél fogva is nagyobb jelentőséggel bírnak. A szépen kiállított mű ára 5 korona, megrendelhető a szerzőnél.

FOGAK

Szájpadlás nélkül, aranyhidak és koronákat a legjobb amerikai módszer szerint.

Grossmann Simon

szérb kir. udv. fogász, a párisi fogorvosi akadémia kiállításán arany érdemkereszttel kitüntetve. — Fogad egész napon át.

Rendelő szak orvos Dr. Káli H. P.
Speciális arany- és porcellántömések, foghúzás érzéstelenítve.

Budapest, VI., Erzsébet-Körút 50., I.
Méréselt árak. Telefon 86-50 Részletfizetésre is.
Figyelem az archépemre, nevemre és az 50. házszámra.

KULATÁR

Magyar szobrász- és építőművészek által
*** tervezett kész ***

Telefon József 21-60

SÍRKÖVEK

*** állandó kiállítása. ***

Érdeklődőknek felvilágosítást ad kizárólag
BLUM LAJOS SÍRKÖKERESKEDŐ
Budapest, VIII., Köztemető-út 4. sz.

Telefon József 21-60

PIECHNIK

Legelőkelőbb szalon fejmosás, ond., fésülés és manikűr részére. Elsőrangú a hajmunkák (postischek) előállításában. Hajmunkáink kizárólagosan természetes színű hullámhajból készülnek. Specialista a hajfestés terén; csakis kipróbált, ártalmatlan szerek használatnak. A szépségápolást, arc- és fejmassagét elsőrendű erők végzik. A szépségápoláshoz szükséges összes kozmetikai cikkeknek nagy raktára. • Telefon 31. szám.

Legújabb Képes árjegyzék gratis & franco! Polgári árak! Pontos és lelkiismeretes kiszolgálás!

Budapest, IV., Váci-utca 8., félemelet

MAGYAR HERMES-KÖNYVTÁR.

gy új, szellemében, törekvésében és harcos készségében teljesen modern irodalmi vállalkozásnak megindulását jelentjük. Az első kötet most hagyta el a sajtót s ebből idézzük a következő sorokat:

„A magyar Hermes-Könyvtár harcol a magyar indolencia ellen, amely csak „bótos” lát a kereskedőben, gyárosban, vállalkozóban...”

Előttünk úgy rémlik, mintha e sorok írója a „sárga foltot” írná körül. A „bótos” helyett bátran odairhatta volna: „a magyar indolencia csak „zsídót” lát a kereskedőben, gyárosban, vállalkozóban és tán sohase jut annak tudatára, hogy ezek a bótos zsidók azok, kik a „magyar ugaron” izzadnak, kinlódnak, dolgoznak és vállalkoznak a gazdagabb és boldogabb Magyarországért...”

Es éppen ezért szimpátikus nekünk a Magyar Hermes-Könyvtár harcos programja, mert a produktív nemzeti munkát és e munka hőseit akarja glorifikálni.

Már az első kötet is — míg elérkezik „A kis Bazártól — A Nagy Áruházig” — egy érdekes és munkás életnek nemes karriervonalát rajzolja biztos kézzel, színes és eleven jellemzéssel. Mint minden zsidó karriérnek, úgy e könyv hőségének is sorsdöntő dátuma a „bármicvó”, a 13-as évnek betöltése, mikor a zsenge gyermek az ősi hitnek parancsszavára komoly, pénztkereső férfivá válik. És mert olyan korán érezte szemtől szemben az élet tülekedő zaját, tán ennek köszönheti, hogy friss erőben és férfikora teljén értette meg munkás életének nagyszerű eredményeit. Nincs még huszonöt esztendeje, hogy egy kis keresési-úti bazárból megindult karrierjének szekere és ma egy hétemeletes csodapalotában sorsdöntő faktora Budapest egész gazdasági életének...

És e rövid idő alatt mégis minő tengernyi küzdelemmel, csalódással és testet-lelket őrölő energiafogyasztással volt tele ez izig-vérig kereskedőnek élete. Nagyot akar és nagyot mer itt Magyarországon, hol az emberek energiája és aktivitása csak üres légvárok építésében és meddő tervezgetésben merül ki, hol oly kevesen mernek vállalkozni és még kevesebben akarnak dolgozni, hol csak kétes erkölcsű üzletekre van pénz és protekció. És e sivár gazdasági konjunktúrák közepette ő mégsem állott meg a tervezgetésnél, hanem amit akart, amiért küzdött, fáradt és álmodott, azt mégis megcsinálta és be is fejezte egyedül, csakis önerejére utalva. Magyarországnak legelső „Nagy Áruháza” élén ma sem áll egy nagy tőkeerejű részvénytársaság igazgatósága, hanem egyedül csak ő, ki megalapította, nagyra nevelte és világvárosi nivóra fejlesztette vállalatát...

Mindannyian rajongunk a Nyugatért. Londont,

Párist, Berlint úgy ismerjük, mint a tenyerünket. Rajongva irunk és regélünk mindarról, ami ott kint grandiózus és nem szününk meg siránkozni Budapestnek szegénységén. Wertheim és Titz magyar sóhajok gözétől kap aureolát és el se hisszük, hogy a „Waarenhaus”-ot magyarul „Nagy Áruház”-nak hívják, amely berendezésében, technikai felszerelésében, organizmusának forgásában, üzleti elveiben és gazdasági jelentőségében méltó versenytársa a berlini testvéráruházaknak.

Eddig ez állítás fölött lehetett kételkedni, azt kétségbevonni és lekicsinyelni. Am most hiteles adatok állanak rendelkezésünkre. A Magyar Hermes-könyvtár első kötete érdekes csoportosításokban számol be a „Nagy Áruház”-ról. Ismerteti belső berendezését, tökéletes technikai felszerelését; egész fejezetet ír a majdnem ezer tagot számláló személyzetnek munkájáról, érdekesen írja le az áruk beszerzését, az eladás mechanizmusát, az irodák tevékenységét, az Áruház irányító szerepét és a türhetetlen drágaság elleni titáni küzdelmét.

Lent a föld mélyében hatalmas gépek fűtik, világítják, tisztítják a hatalmas áru-palotát. E Leviantának líhegő sístergését senki se hallja, csak jótékony, meleg áldását élvezik a tízezrek, kik folyton áramlanak az érckapukon át az „Áruház” hatalmas nagy csarnokába. Aminthogy a sétáló és vásárló közönségnek fogalma se lehet arról, minő hatalmas munka folyik nemcsak a föld mélyében, hanem a felső emeleteken is, az expedíciók helyein, az árúérkezési osztályban és az irodákban.

A munkának e hatalmas ritmusában plasztikusan emelkedik ki Goldberger S. G.-nek a „Párisi Nagy Áruház” alapítójának, felvirágoztatójának és egyedüli tulajdonosának portréje. Az ő munkás, nemes életének példája legékesebben bizonyítja, hogy „komoly, férfias ambícióknak már nemcsak a politika sivár mezején vezet az útja, hanem kereskedelmi irodákból is indulhatnak karrierrek!”

E karrierek biográfiáinak megírására vállalkozott Földes Artúr dr., a „Magyar Hermes-Könyvtár” szerkesztője.

Méltóbban nem kezdhetne volna munkáját, mint épp a „Párisi Nagy Áruház” monográfiájának megírásával. Budapestegyetlen „Nagy Áruháza” nagyszerű agilitásával és folytonos aktualitásával annyira ott áll a közérdeklődés homlokterében, hogy multja, jelene és jövője, valamint grandiózus belső élete minden művelt embernek figyelmét maga felé irányítja. E tiszteletreméltó kíváncsiságot van hivatva kielégíteni a „Magyar Hermes-Könyvtár” első kötete, amely művészi műmelléletekben is bemutatja az „Áruház” épületének egyes részeit.

A „Magyar Hermes-Könyvtár” izléses kiállítású kötetei a Légrády Testvérek kiadásában jelennek meg. Ara kötetenkint 1 korona. (K—s.)

SZERKEZTŐI ÜZENETEK

VALLÁSFILOZÓFUS. Abban igaza van, hogy dr. Stein ugyanabban az eszmekörben mozgott OMIKE-előadásában, mint dr. Hevesi Majmonidesről szóló fejtegetésében, amelyet legutóbb közöltünk. A két felfogás között azonban nagy és mély különbség van. Dr. Stein a zsidó vallást afféle kameleonnak mutatta be, amely minden színben játszhat, ha akarom, plátói eszmetan, ha akarom, ostwaldi monizmus, ha akarom, bergsoni modernizmus, vagyis nem valami erős karakter, ami bizony nem nagyon szimpatikus jelenség. Dr. Hevesi ezzel szemben kiemelte a zsidó vallás világtérfelfogásának szilárd és egységes volta mellett annak fenkölt liberalizmusát, amely minden filozófiai kutatás tényében meglátja az eszmei istenkeresést, a vallás etikai postulatumához való közeledést. Dr. Stein felfogása opportunizmus, dr. Hevesié liberalizmus, ott a zsidó vallás az asszimilálódó, itt az asszimiláló fél, ott a zsidó vallás meghódol Haeckelnek és Bergsonnak, itt „Majmonides arca a századok homályán át magas fölényvel és szeliden reámosolyog Haeckelre és társaira“. 77.

IGAZSÁG. Az a cionista és az az anticionista lap folyton csókolodzik egymással és az a kitétel is talán csak azért került rendelkezésre a „cionista“ lapba, hogy az „anticionista“ lap azután a fejünkre citálhassa. Egyébként a két szövetséges lap „a legjobb akarát“ mellett sem mondhatott egyebet, mint azt, hogy mi a cionizmust nem szubjektív, mint a cionisták hivatalos lapja, a Zsidó Szemle, hanem objektív szempontból ítéljük meg. És ez az igazság. Aki ennél többet mond, vagy „sejtet“, az egyszerűen hazudik. Mi a

cionizmussal szemben a tiszta tárgyilagosság álláspontján vagyunk. A kenyéririgységből fakadó áskálódásokra pedig nem fogunk felelni azzal — amit mi is épp annyi joggal mondhatnánk, — hogy például az „anticionista“ propagandát az „anticionista“ lapok csak bizonyos hegemoniájukat feltű bel- és külföldi érdekelt feleknek rendelkezésre szállítják kissé drágán és nem is „franko“.

FISCH BERTA

angol, francia és fűző-
különlegességek, női divatterme
BUDAPEST, V. KERÜLET,
DOROTTYA-UTCA 6/a.
(Wurm-udvar.)

Felhívja a hölgyközönség
figyelmét hosszas kísérlete-
zéssel kipróbált saját talál-
mányú és rendszerű szaba-
dalmazott fűzőkülönleges-
ségeire, melyek a fűzőtech-
nika valóságos szenzációi.

Egyben ajánlja elismert
elsőrangú angol és francia
női ruhatermék, hol a rende-
lőközönség mérsékelt árak
mellett a leglelkülmere-
tebb kiszolgálásban ré-
szesül.

Videkimegyrendelésnéle-
gendő úgy fűzőkhöz, mint
ruhákhoz egy mintaruha
vagy mérték beküldése.

Kívánatra mintákkal szí-
vesen szolgál.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

Figyelmeztetés.

A most közelgő peszach-ünnepre való te-
kintettel ezúttal is felhívjuk hitfeleink figyel-
mét arra, hogy husvéti kenyeret (macotot)
hitközségünk területére behozni tilos. A volt
földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi magy.
kir. miniszternek 11040/889. sz. a. kelt ren-
delete értelmében ugyanis:

„kihágást követ el és rendőrhatalóságok
által 50 forintig terjedhető pénzbüntetés-
sel fenytendő és ezenfelül attól a nála
talált husvéti kenyerek is elkobzandók,
ki husvéti kenyereket a hitközség terüle-
tén kívül eső helyről szállított“.

Budapest, 1914 március hó.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS

A pesti izr. hitközség előljárósága a „Löwy Mór és
Jozefa bibliatanulmányi alaphoz“ négy egyenként 300—300,
továbbá tízenként egyenként 200—200 és négy egyenként
100—100 koronából álló, összesen húsz ösztöndíjára pályá-
zatot hirdet. Pályázhatnak a pesti izr. hitközség területén
levő közép- vagy ezekkel egyenlő rangú szakiskolák felső
(V—VIII.) osztályainak növendékei, kivéve azokat, kik
az orsz. izr. rabbiképző és az orsz. izr. tanítóképző inté-
zetbe járnak vagy jártak, szintúgy, kik a középiskolába
valamely teológiai iskolából léptek át.

Az ösztöndíj elnyerésének fő feltétele a szentírás beható
tanulmányának igazolása, mely végből a pályázók a hit-
község kiküldendő bizottsága előtt vizsgálatot tartoznak
tenni a következő fokokban meghatározott tárgyakból:

I. fok: Mózes öt könyve, Józsuá, Bírák és Sámuel
könyvei. II. fok: Királyok könyvei, Jeremiás, Zsoltárok,
Példabeszédek, Eszter könyve. III. fok: Jézusajás, Kis pró-
féták, Jób, Síralkák s az egész szentírás tartalmának
ismerete. A felsőbb fokokra csak oly tanulók pályázhat-
nak, kik már ez alapítványnak I., illetve II. fokú vizsgá-
latát sikerrel letették.

A folyamodványok benyújtásának végső határideje f.
é. március hó 25-ike. A vizsgálatok május havában, a
hitközség hirdető tábláján később közlendő napon fognak
megtartatni. Közlebbi felvilágosításokkal a hitközség tan-
felügyelői hivatala szolgál.

K Ö Z G A Z D A S Á G

AZ ELSŐ MACYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ-TÁRSASÁG 1913. évi mérlege az összes üzletágakra vonatkozólag 5.695,627 K tiszta nyereséget mutat ki, szemben az 1912. évi 5.413,332 K-val. Az igazgatóság a közgyűlésnek 800 K osztalék kifizetését fogja javasolni. A tűzbiztosítási díjbevételek 24·3 millió K, a jégbiztosítási díjbevételek 4·5 millió K, a szállítványozási díjbevétel 0·75 millió K és az életbiztosítási díjbevétel 27·84 millió K volt. Az életbiztosítási új szerzemények 94 millióra rugtak, a társaság egész életbiztosítási tőkeállománya pedig 581·76 millió K-t tesz ki. A társaság a 8 millió K részvénytőkén kívül 8 millió K nyereménytartalékkal, 12·2 millió K tűzbiztosítási, 4·5 millió K külön tartalékkal, 2 millió jégbiztosítási külön tartalékkal és 170·9 millió K életbiztosítási díjtartalékkal rendelkezik. A társaság összesztartalékai tehát 206·95 millió K-val emelkednek.

A PESTI HAZAI KÖZGYŰLÉSE. A Pesti Hazi Első Takarékpénztár Egyesület XXXIV. évi rendes közgyűlésén Payr főtitkár előterjesztette az igazgatóság évi jelentését, amely mindenekelőtt konstatálja, hogy a múlt esztendő a takarékpénztárnak minden üzletágában lényeges fellendülést mutat. Az intézet múlt évi összes forgalma 15.134,986,388·50 koronát tett ki. Ebből a készpénzforgalom 5.602,366,050·08 korona, a takarékpénztárban elhelyezett tőkék álladéka 412.992,281·65 korona, a betétkönyvecskékre elhelyezett összeg 273.699,892·40 korona, a folyó számlára elhelyezett összeg 139 millió 292,389·19 korona volt. Az évi tiszta nyereség 10.695,132·42 korona. A tiszta nyereségből, a szabályszerű járulékok levonása, valamint az 1912. évi nyereségáthozat hozzáadásával összesen 9.755,689 korona 57 fillérből az igazgatóság javaslatára a közgyűlés részvényenkint 800 koronát, vagyis 10,000 darab részvény után a 25,000 koronát kitevő bélyegilletékekkel együtt 8,025,000 koronát fog fizetni osztalékul. Köz- és jótékony célra 40,000, a tisztviselők külön jutalmazására 200,000, a választmány díjazására 44,284 korona 93 fillért fog fordítani, a megmaradt 886,404 korona 64 fillért pedig az 1914. üzletév számlájára viszik át. A közgyűlés ezután elfogadta az igazgatóság jelentését, majd a felügyelő-bizottság jelentését és úgy az igazgatóságnak, mint a felügyelő-bizottságnak megadta a felmentvényt.

AZ ELSŐ MAGYAR BIZTOSÍTÓ ÚJ IGAZGATÓSÁGI TAGJAI. Az Első Magyar Biztosító múlt hó 26-án tartotta ezévi közgyűlését, amely — a többek között — két új igazgatósági tagot is választott. A két új igazgatósági tag Gergely Tódor, az intézet igazgatója és Berzeviczy Albert, a felügyelő-bizottság tagja lett. Gergely Tódor az intézet nagy munkásságú és kiváló tudású tagja, akinek nagy érdemei vannak az intézet hatalmas fejlődése körül.

AZ ANGOL-OSZTRÁK BANK részvényeseinek 50-ik rendes közgyűlése 1914 április hó 8-án, Bécsben, saját helyiségeiben (I., Strauchgasse 1.) tartatik meg. A közgyűlés napirendje: I. A főtanács évi jelentése, II. A számvizsgáló-bizottság jelentése az 1913. évi zárszámadásról és e feletti határozathozatal. III. Határozathozatal az 1913. évi tiszta nyereség hovaforrásáról. IV. Határozathozatal a főtanácsnak adandó felhatalmazás iránt az alaptőkének 83,333 darab, egyenként 240 K n. é., teljesen befizetett részvény kibocsátása útján történő felemelése tekintetében, 100.000,000 K-ról 120.000,000 K-ra; úgyszintén e művelettel összefüggően az alapszabályoknak megfelelő módosítása. V. Öt főtanácsos működési idejük letelte következtében való megválasztása.

AZ URIKÁNY-ZSILVÖLGYI KÖSZÉNBÁNYA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG igazgatósága a minap tartotta közgyűlését, amelyen elhatározta, hogy az alapszabályszerű leírások után mutatózó 2.135,032 K 22 fillérnyi tiszta nyereségből az 1913. üzletévre részvényenkint az előző évi 18 K-val szemben 30 K (10%) osztalék fizettesék, az értékcsokkenési számla rendkívüli javadalmazására pedig 300,000 K fordítassék. A közgyűlés az igazgatóságnak egyhangúlag megadta a felmentvényt.

ÉRTESÍTÉS!

A nagyérdemű hölgyközönség figyelmét felhívjuk a legújabb **TAVASZI és NYÁRI** újdonságok megtekintésére

Árvai és Salczer

női és gyermekfelöltő-árúházában

Budapest, VI., Király-utca 36. szám.

Telefon 84-03.

- Kosztümök** legújabb kivitelben . . . K 36-tól
- Női felöltők**, hosszú . . . K 24-től
- Köpenyek**, húzott faconokban . . . K 30-tól
- Standardkabátok** 80/90 cm hosszú . K 20-tól
- Reform-ruhák** japán szabásban . . K 24-től
- Gyapjú** delain pongyolák, divatfaconokban . . . K 18-tól
- Mosó-pongyola** divatfaconokban . . K 9-től
- Legújabb **selyemblúzek** . . . K 12-től
- Legújabb **aljak** . . . K 12-től

Vidéki megbízások pontosan eszközöltetnek. — Meg nem felelő darabokat kicserélünk. — Külön mértekosztály. — Kérje legújabb divattudósítót ingyen!

FÜRST I.
BUDAPEST, VII.,
Károly-körút 9. sz.
Hadi-féle ház
(az udvarban).

Kép-, tükörkeret és
díszbútorgyár.
Raktár mindennemű
bel- és külföldi lécek-
ből. Mindennemű ke-
retezések a legutányo-
sabb áron készíttetnek.

KELETI J. BUDAPEST

csász. és kir. szabad sérvkötők, orvossebészeti mű-
szer és betegápoláshoz szükséges eszközök gyára

Alapított 1878-ben.

Főraktár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 17. sz.
Gyár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 14. szám

Telefonszám: 13-76.

Orvosi sebészeti műszer, kötszer, testgyenesítő gépek,
múlábak, műkezek, cs. és kir. szabadalmazott sérvkötők,
betegápolási és kozmetikai eszközök, utazási cikkek, min-
denféle gummiárúk, légpárnák, melegítő thermophorok
raktára. Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Schlesinger Jos.

Budapest, VII., Király-utca 1.

Mindennemű templomi aranyhímzések készítése,
parochesz, Tóra-ruha, Almemor-takaró, Chuppa
stb. Izléses, művészies kiállítás. Jutányos árak.
Rajzok, minták s részletes ajánlatok ingyen és
bérmentve.

Nagy raktár az összes zsidó rituális tárgyakból,
templomi és házi használatra. Szefer tóra, klé-
késes, tóradszek, kina- és valódi ezüsből. Selyem
talisz, imakönyvek stb.

Az összes zsidó irodalmi művek nagy raktára.
A Magyar Zsidó Könyvtár (szerkeszti: dr. Patai
József) kiadóhivatala. Zsidó ifjúsági és kultúr-
egyesületi könyvtárak berendezése.

Angol és francia női
ruhák készülnek a legreme-
kebb kivitelben szolid árak mellett

Krick és Rosenzweig

női ruhadívattermében, Budapest,
Váci-utca 13. sz. (bejárat a
régí Posta-utca 15. sz.)

GÁSPÁR NÁNDOR

ALKALMI-NAGY-BÚTORÁRÚHÁZA

BUDAPEST, VIII., BAROSS-UTCA 9. SZÁM. ~ AZ EGÉSZ HÁZ!

Teljes lak-
berende-
zések.
Csillárok.
Szőnyegek.

Asztalos-
és
karpitos-
butor-
termek.

KOLLARIT.

BÖRLEMEZ KAUCSUK COMPO-
SITIOVAL BEVONT
SZAGTALAN FEDÉLLEMEZ

A jelenkor legjobb fedéllemeze!
VÉGTELENÜL TARTÓS!

Gyártja:
Kollár és Társa Budapest, V., Pozsonyi-út 2/c. sz.
Törzsgyár: Kohn és Fried.

Férfi

Tavaszi felöltő	K 32	} tól fölfelé
Tavaszi öltöny	K 36	
Gummiköpeny	K 32	
Burberry-köpeny vízhat- lan szövetből.	K 54	

ROTHBERGER JAKAB cs. és kir. udv. szállító

Budapest, IV., Váci-utca 6.

Árjegyzék ingyen és bérmentve

EZRA fiúnevelő intézet

SZABADKA, IV., ZOMBORI-ÚT 28. SZÁM

Gondos, családi, egyéni, modern zsidó ne-
velés a rituálék szigorú betartásával. Héber
nyelvtanítás Berlitz-módszere szerint. Biblia
és talmud kurzusok. Német, francia, angol,
olasz nyelvből és zenéből intenzív tanítás.

Az intézetről dr. Singer Bernát szabadkai fő-
rabbi ad felvilágosítást. Prospektussal Fürst
Béla intézeti igazgató szívesen szolgál.

SAJÁT MŰHELY
PÖLGÁRI ÁRAK

MESSINGER MÁNÓ

SZABÓ

BUDAPEST, V.,
Nagykorona-u. 3

Állandó dús raktár
eredeti angol divat-
::: szövetekben :::

VISÓ MÁRKNÉ

HÖLGYFODRÁSZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS
HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, IV., ANKER-
KÖZ 23. (ANKER-PALOTA). — FIÓKÜZLET:
KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok,
(copfok), parókák (transzformá-
ciók) és minden e szakmába vágó
munkákban.

Elvállal mindennemű hajmunkát (k hullott hajból is)
a legjutányosabb árak mellett. * Vidéki megren-
delésnél egy zárt levélben egy kis hajminta be-
küldése elegendő.

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégebb csipketisztító,
vegytisztító és kelmepestő gyári intézete.

Alapítva 1867.

Telefon: József 2—37.

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.

FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6.,
Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrassy-út 16.,
Teréz-körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
VIII., József-körút 2.

HUNGÁRIA

kötvények a legelőnyösebbek élet-, tűz-,
baleset-, szavatossági, betöréses lopás elleni, üveg-,
jég- és állatbiztosításoknál. — Felvilágosításokkal,
prospektusokkal és díjajánlattal szívesen szolgál a
HUNGÁRIA Általános Biztosító Részvénytársaság
igazgatósága: Budapest, VII., Károly-körút 3. sz.
és a társaság képviselőiségei az ország minden részében.

Telefon 153-98, 2-11, 2-12.

Kartellen kívül!

Részvénytőke 6,000,000 korona.

Biztonsági alapok 21,000,000 korona.

Terv és költségvetés díjmentes. — Telefon 135-78.

HAZAY.

五

22

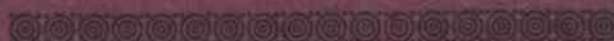
MODERN
LEVEL-
PAPÍR
UDONSÁ-
GOK
PAPÍR-
ÁRUK

Paper **M**ór
PAPÍRÁRUHAZA

BUDAPEST
FODZLETV.
VÁKORUTCA
TEL.: 47-57
FODZLETV.
VÁKORUTCA
TEL.: 86-75
M. KÖNYVTÁR
KERTFENYŐTÁR
SZÁM: A. 1762

**MEGHŐDÍTOTTUK
A VILÁGOT!**

Porosz
kőszén-
tégla a

legjobb fűtőanyag

Pongrácz és
Pongrácz
VII. Erzsébet-
körút 50.

Telefonszám
177-31
és 158-05.

AMERICAN SHOE COMPANY LIMITED
AMERIKAI CIPŐ RÉSZVÉNYTARS.

Elsőrendű valódi amerikai cipőkülön-
legességek kizárólagos elárúsítása

KÉRJE KÉPES ÁRJEGYZÉKÜNKET

BUDAPEST, IV, Kígyó-tér 1
(Királyi bérpalota); V, Do-
rottya-utca 6; VII, Erzsébet-
körút 42; DEBRECEN, Piac-
utca 44; ZAGREB, Illica 22

MARX ÉS MÉREI

modernebb műszerek árán. - Fűtőkészülék, természetrajzi
műszerek. - Székely-könyvtárak. - Többnyelvű műszerek.

Budapest, VI., Balassa-utca 7. szám. Telefon 21-06

HOLZER

CS. ÉS KIR. UDV. ÉS KAMARAI SZÁL-
LÍTÓ DIVATHÁZA BUDAPEST, IV.,
KOSSUTH LAJOS-UTCA 9. SZÁM.

Töltetek, kesztyűmök, paletók,
blúzok, pongyolák, kesztyűk,
harisnyák, ernyők, reticulók,
női fehérneműek egyszerű és
elegáns kivitelben.

ÖZV. MITTELMANNE FÜZŐTERME

BUDAPEST, VI. KERÜLET,
HAJÓS-UTCA 9. SZ., II. EM.

Ajánlja legújabb francia és angol modellek után
készült, elismert kitünő minőségű fűzőit. Halcsont-
nélküli fűzők. Nagy választék. Mérsékelt árak.

SCHWARZ IGNÁC

könyvkereskedő.

Budapest, VI., Király-utca 8. sz.

Alapított 1888.

Dús választékú raktár a zsidó vallás keretében
szükséges szertartási cikkek, úgymint ima-
könyvek, talcszek stb., úgyszintén templomi
aranyhímzések művészi kivitelben készíttetnek
a legjutányosabb árak mellett.

Árjegyzék ingyen és bérmentve.

Hirdetéseket foglalkoz a kiadó-
hivatal, Bpest,
VI. ker., Podmaniczky-u. 6. Tel. 146-92.

Perzsa szőnyegek
alkalmi vételek
Sternbergnél, Dob-u. 24.

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11 — 21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyárt-
mányú Moquet-plüssök, bútorszővetek, ágy és
asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá
karpitos- és kocsi gyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

Lakodalmak, pacsiták, karmikok, stb. ünnepélyes alkalmára

ÉLŐ FRISS HALAKAT,

a Balaton-, Tisza- vagy a Dunából szállítanak
IFJ. SINGHOFFER ÁGOSTON és TARSAI

HALÁSZMESTEREK.

BUDAPEST, KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK.

Videki megrendelések vasuton vagy posta útján gyorsan és felkülsmeretesen eszközöltnék. Vendéglátók és viszontelárusítók kedvezményben részesülnek.

Sürgöny cím: Singhoffertársai. Budapest. Telefonszám: 59-98.